

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİNDE AÇIK VE YARI
AÇIK MEKANLARIN DEĞİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Feyza AMASYA

İstanbul, 2020

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİNDE AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLARIN DEĞİŞİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Feyza AMASYA

Öğrenci No:
1808007001
Orcid: 0000-0001-9598-4273

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Ürün Biçer

İstanbul, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Konut Üretiminde Açık ve Yarı Açık Mekanların Değişimi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 15/10/2020

Aday: Feyza Amasya

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

18 / 09 / 2020

Enstitümüz *Mimarlık* Anabilim Dalı *Mimarlık* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 1808007001 numaralı *Feyza AMASYA*'nın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Türkiye’de Konut Üretiminde Açık ve Yarı Açık Mekanların Değişimi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/01/2020 tarih ve 2020/04 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Microsoft Teams programı aracılığıyla aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında **OYBİRLİĞİ** ile **KABUL** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ürün BİÇER
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Serkan Yaşar ERDİNÇ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Füsun ÇİZMECİ
(Yıldız Teknik Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Feyza Amasya

Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ürün Biçer

Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi, 2020

Alanı : Mimarlık

Anahtar Kelimeler : Konut Üretimi, Aile Yapısı, Açık ve Yarı Açık Mekanlar,
Geleneksel Türk Evi, Apartman, Kapalı Yerleşmeler

ÖZ

TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİNDE AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLARIN DEĞİŞİMİ

Türkiye’de konut üretimi tarihsel süreç içerisinde birçok değişim aşamasından geçmiştir. Değişen konut üretimi çerçevesinde açık ve yarı açık mekanlarda da değişimler gerçekleşmiştir. Geleneksel Türk evi mimarisinde önemli bir yere sahip olan açık ve yarı açık mekanlar, günümüzde özellikle büyük kentlerde uygulanan apartman projelerinde küçülmeye, kapanmaya hatta planlarda yer almamaya başlamıştır. Kapalı yerleşmelerde ise bu mekanlar, sadece bu yerleşme sınırları içerisinde yaşayan insan toplulukları tarafından kullanılan sosyal donatı alanlarına dönüşmüştür.

Çalışmada, tarihsel süreç içerisinde birçok faktörün etkisi ile değişen aile yapısı ve konut üretim biçimlerinde yaşanan değişimler dönemler üzerinden ele alınmış ve konut üretiminde dönemlerin önemli konut örneklerine yer verilmiştir. Çalışmanın amacına yönelik olarak, farklı tipolojilere sahip olan geleneksel konut, apartman ve kapalı yerleşmeler üzerinden açık ve yarı açık mekanların değişimi incelenmiş ve aynı zamanda bu mekanların bireysel kullanımdan sosyal donatı alanlarına doğru göstermiş olduğu değişimin izi sürülmüştür.

Name and Surname : Feyza Amasya
Supervisor : Dr. Lecturer Ürün Biçer
Degree and Date : Master, 2020
Major : Architecture
Key Words : Housing Production, Family Structure, Open and Semi-Open
Spaces, Traditional Turkish Housing, Apartment,
Gated Community

ABSTRACT

THE CHANGE OF OPEN AND SEMI-OPEN SPACES IN THE HOUSE PRODUCTION IN TURKEY

The production of housing in Turkey has gone through many stages of change in the historical process. There has also been a transformation in open and semi-open space architecture within the scope of housing production. Open and semi-open spaces, which have a major role in traditional Turkish housing architecture, have begun to diminish, close up or even started not to be included in plans in apartment projects, especially in larger cities. In gated communities, open and semi-open spaces have turned into mere social usage areas used only by the members of these communities.

In this study: historical periods are addressed over family structures, alternated by the influence of various factors and transformations throughout the housing production styles; additionally, significant samples of different housing production periods are exemplified. The transformation of open and semi-open spaces is examined through traditional housing, apartment and gated communities. The change of open and semi-open spaces is examined through traditional housing, apartment projects and gated communities and at the same time the change of these spaces from individual usage to social usage areas towards have been tracked.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
RESİMLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1950 ÖNCESİ TÜRKİYE'DE KONUT ÜRETİMİ

1. YENİ BİR ULUSUN İNŞASI VE DEĞİŞEN BARINMA ANLAYIŞI	6
2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ	9
2.1. Bireysel Konut Üretimi	12
2.1.1. Geleneksel Türk Evi Mimarisi ve Tipolojileri.....	12
2.1.2. Modern Konutta Gelenekselin İzleri	23
2.1.3. Kübik Mimari	28
2.2. Yapı Kooperatiflerinin Kurulması	34

İKİNCİ BÖLÜM

1950 -1980 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE KONUT ÜRETİMİ

1. SANAYİLEŞME VE GÖÇ	37
2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ	38
2.1. Yap-Sat Üretim Tarzının Ortaya Çıkması.....	38
2.2. Toplu Konut Projeleri	40
2.3. Gecekondu Mahallelerinin Yaygınlaşması	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
1980 SONRASI TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİ

1. KÜRESELLEŞEN EKONOMİK DÜZENE EKLEMLENME ÇABALARI VE YENİ YAŞAM BİÇİMLERİ	47
2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ	49
2.1. Kapalı Konut Yerleşmeleri	50
2.2. Rezidans Projeleri	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FARKLI KONUT TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN AÇIK VE YARI AÇIK
MEKANLARIN DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

1. MAHREMİYETİN BASKINLIĞI: AVLU, DIŞ SOFA, EYVAN, KÖŞK, REVAK, TERAS.....	53
2. ÇOK KATLI YAPILARDA DIŞA AÇILIM: BALKON, TERAS, AVLU	61
3. KAMUSALLIĞIN ÖZELLEŞMESİ: SOSYAL DONATI ALANLARI.....	77
SONUÇ	81
KAYNAKÇA.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Harikzedegan Apartmanı Planı.....	11
Şekil 2. Çadır ve Türk evinde oda düzeni.....	14
Şekil 3. Anadolu’da, Düz Bir Çevre İçindeki Bir Evde Yapısal Kuruluş.....	15
Şekil 4. Anadolu’da, Eğimli Bir Çevre İçindeki Bir Evde Yapısal Kuruluş.....	16
Şekil 5. Sofalı Plan Tipleri.....	18
Şekil 6. Sofasız Plan Tipi-Antakya’da Ahmet Kavukçu Ev Planı.....	18
Şekil 7. Dış Sofalı Plan Tipi-Manisa, Lala Paşa Mah. Ev	19
Şekil 8. Dış Sofalı, Eyvanlı Plan Tipi Örneği -Mudanya, Halil Ağa Evi	19
Şekil 9. Dış Sofalı, Köşklü Plan Tipi-Uşak Karabeyler Evi.....	19
Şekil 10. Bir Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi-İstinye Tevfik Azmi Yalısı.....	21
Şekil 11. İki Yüzlü İç Sofalı Plan-Konya Meram’da Dede Evi.....	21
Şekil 12. Orta Sofalı Plan Tipi-Üsküdar Türkmenzade İsmail Konağı	22
Şekil 13. Orta Sofalı Plan Tipi-Cihangir	22
Şekil 14. Ressam Şevket Bey Yalısı Kat Planı	25
Şekil 15. Ayaşlı Yalısı Kat Planı.....	25
Şekil 16. Profesör Ahmet Ağaoğlu Evi Zemin Kat Planı	26
Şekil 17. Tüten Apartmanı Kat Planı.....	29
Şekil 18. Pertev Apartmanı Kat Planı.....	30
Şekil 19. Makbule Atadan Evi Planı.....	31
Şekil 20. Hariciye Köşkü Planı.....	32
Şekil 21. Saraçoğlu Mahallesi Planı	41
Şekil 22. 1. Levent Vaziyet Planı.....	42
Şekil 23. 4. Levent Vaziyet Planı.....	43
Şekil 24. 4. Levent.....	44
Şekil 25. Muradiye İmamı Evi-Bursa.....	55
Şekil 26. Dış Sofalı Plan ve Görünüş-Tire-Malike Evi	57
Şekil 27. Eyvan Örneği -Bursa-Muradiye Mahallesinde Bir Ev (17.yy)	58
Şekil 28. Eyvan örneği-Amasya-Kırmace Necip Efendi Evi	58

Şekil 29. Köşkü Plan Örneği-Kula, Çolakzadeler Evi (Soldaki Plan),.....	59
Şekil 30. Köşkü plan örneği-Uşak-Güllüoğlu Evi.....	59
Şekil 31. Farklı Kat Yüksekliklerine Sahip Geleneksel Evlerin Araziye Yerleşimi .	60
Şekil 32. Doğan Apartmanı Normal Kat Planı	62
Şekil 33. Pangaltı-Apartman Binası Kat Planı	63
Şekil 34. Ceylan Apartmanı Normal Kat ve 6. Kat Planı	64
Şekil 35. Üçler Apartmanı Kat Planı	65
Şekil 36. Rasih İhsan Kira Evi Kat Planı.....	66
Şekil 37. Demir Ağ Kira Evi	67
Şekil 38. Fuar Apartmanı Kat Planı.....	69
Şekil 39. Tekül Apartmanı Kesiti	70
Şekil 40. Tekül Apartmanı Kat Planı	70
Şekil 41. Kaplancalı Apartmanı Normal Kat Planı.....	71
Şekil 42. Venüs Apartmanı Kat Planı	72
Şekil 43. Plan düzleminde Çatı Katında Teras Örnekleri	75
Şekil 44. Antares Konutları-Ankara-Teraslı Konut Kat Planı	79

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1. Harikzedegan Apartmanı.....	10
Resim 2. Dış Sofa-Hayat, 19. Yüzyıl-Burdur.....	20
Resim 3. Ressam Şevket Bey Yalısı	25
Resim 4. Ayaşlı Yalısı.....	25
Resim 5. Profesör Ahmet Ağaoğlu Evi	26
Resim 6. Kira Evi-İzmir	27
Resim 7. Dr. İhsan Sami Evi	28
Resim 8. Tüten Apartmanı-İstanbul, Ayazpaşa	29
Resim 9. Pertev Apartmanı-İstanbul, Taksim.....	30
Resim 10. Makbule Atadan Evi-Ankara.....	31
Resim 11. Hariciye Köşkü-Ankara.....	32
Resim 12. Florya Atatürk Deniz Köşkü	33
Resim 13. Bahçelievler Görseli.....	35
Resim 14. Levent Mahallesi	42
Resim 15. Emlak Kredi Bankası'nın Ataköy Sosyal Konutları	45
Resim 16. Gecekondulaşma Görseli	46
Resim 17. Avrupa Konutları-Ispartakule 3.....	50
Resim 18. Trump Towers Residence	52
Resim 19. Avlulu Ev-Riyad.....	55
Resim 20. Tire-Malike Evi Dış Sofa Görseli	57
Resim 21. Revak Örneği-Mardin	60
Resim 22. Doğan Apartmanı	62
Resim 23. Pangaltı-Apartman Binası	63
Resim 24. Ceylan Apartmanı.....	64
Resim 25. Üçler Apartmanı	65
Resim 26. Üçler Apartmanı-Günümüz Görseli	65
Resim 27. Rasih İhsan Kira Evi	66
Resim 28. Demir Ağ Kira Evi	67

Resim 29. Birkan Apartmanları.....	68
Resim 30. Fuar Apartmanı.....	69
Resim 31. Tekül Apartmanı.....	70
Resim 32. Kaplancalı Apartmanı.....	71
Resim 33. Venüs Apartmanı	72
Resim 34. Apartman Dairesi Balkon Kullanımı Örnekleri	73
Resim 35. Balkonlu ve Balkonsuz Dairelerin Yer aldığı Apartman Örneği.....	74
Resim 36. Balkonsuz Apartman Örnekleri.....	74
Resim 37. Çatı Katında Teras Kullanımı.....	76
Resim 38. Tekfen Bomonti Apartmanları.....	77
Resim 39. Kanyon Projesi -Teraslı Konut.....	78
Resim 40. Antares Konutları-Ankara-Teraslı Konut.....	78
Resim 41. Spradon Vadi Evleri	80

KISALTMALAR

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

Ed. : Editör

LEED : Leadership in Energy and Environmental Design

(Enerji ve Çevre Tasarımında Liderlik)

TDK : Türk Dil Kurumu

TMH : Türkiye Mühendislik Haberleri

TSMD: Türk Serbest Mimarlar Derneği

vb. : Ve Benzeri

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Türkiye’de konut mimarisinin tarihsel gelişimine bakıldığı zaman, konut üretiminin birçok değişim ve dönüşüm sürecinden geçmiş olduğunu görülmektedir. Bu süreç içerisinde konut üretiminde gerçekleşen değişime birçok faktör etkili olmuştur. Batı ile girilen etkileşim neticesinde değişmeye başlayan kültür ve modern yaşamın etkileri, toplumsal yapının değişmeye başlaması ile birlikte aile yapısında meydana gelen değişimler, nüfusun artmaya başlaması, sosyo-politik ve ekonomik alanlarda yaşanan gelişmeler bu değişimin oluşmasına etki eden faktörlerdir. Geçmişten günümüze konut üretim biçimleri birçok aşamadan geçmiş, farklı dönemlerde farklı konut üretim biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu zaman zarfında Türk kültüründe çok önemli bir yeri olan aile kavramının, ataerkil geniş aile yapısından çekirdek aileye olan dönüşümü barınma anlayışındaki değişime ve gelişime etki eden önemli bir etken olmuştur. Cumhuriyetin ilanında sonra kadının toplum içerisindeki konumunun değişmeye başlaması ve iş hayatında aktif rol oynaması ise, aile yapısındaki bu değişime etki eden önemli bir faktördür.

İçerisinde birçok birimi barındıran ve konut kültüründe önemli bir yere sahip olan Geleneksel Türk evi’nde yaşayan ataerkil ailenin yerini ilerleyen dönemlerde dikey mimarinin içerisinde tasarlanan daha küçük metrekareye sahip olan konutlarda ve daha modern koşullarda yaşamayı tercih eden çekirdek aile almıştır. Geleneksel Türk evi mimarisinde açık ve yarı açık mekanlar konut planlamasında önemli bir yere sahiptir. Yaşanan değişimlerin neticesinde, inşa edilmeye başlanan dikey mimarinin içerisinde hane bireyleri doğadan uzak bir hayat sürdürerek, nefes alabilmek ve sosyalleşebilmek için konut dışındaki ortamları tercih etmek durumunda kalmıştır.

Günümüzde, özellikle büyük kentlerde uygulanan kentsel dönüşüm projesi olarak eski yapıların yerine yapılan apartman projelerinin geneline bakıldığı zaman açık ve yarı açık mekanların metrekarelerinin küçüldüğü, bir kısmının kapatılıp depo olarak kullanıldığı hatta birçok konut projesinde bu mekanların yer almadığı görülmektedir. Büyük ölçekli projeler olan kapalı yerleşmelerde ise, açık ve yarı açık mekan olan kat bahçelerinin, terasların, balkonların ve sosyal donatı alanlarının apartman projelerine göre daha çok yer aldığı görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Konutta 1980'lere kadar kendi kültürümüzdeki dinamiklerin etkisini görürken, 1980 sonrası küreselleşme ile birlikte dünyadaki eğilimler etkisini göstermeye başlamıştır. Geçmişte bireysel kullanımın ön planda olduğu, yatırım amaçlı olmayan, kullanıma yönelik olarak üretilen konut, zamanla meta haline gelmiş ve günümüzde de tam anlamıyla prestij göstergesine dönüşmüştür. Geleneksel konutlarda bireysel olarak kullanılan açık mekanlar, büyük ölçekli kapalı yerleşmelerde kendi sınırları içerisinde çevresinden izole edilmiş olarak sadece bu yerleşim içerisinde yaşayan insan toplulukları tarafından kullanılan sosyal donatı alanlarına dönüşmüştür. Halka açık olarak kullanılan kamusal alanlar, kapalı yerleşmelerde özelleşmiş alanlar haline gelmiştir.

Çalışmanın temel paradigmasını oluşturan bu analizde amaç, dönemler üzerinden aile yapısında meydana gelen ve konut üretim biçimlerinde yaşanan değişimlerin incelenmesi ve bu değişimlerin çerçevesinde farklı tipolojideki konut yapıları üzerinden açık ve yarı açık mekanların bireysel kullanımdan sosyal donatı alanlarına doğru göstermiş olduğu değişimin izini sürmektir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Türkiye'de konut üretimi çok geniş bir zaman dilimini kapsayan bir konudur. Çalışmada, tarihsel süreç içerisinde birçok faktörün etkisi ile değişen aile yapısı ve konut üretimi dönemler üzerinden ele alınmıştır. Konut üretiminde dönemlerin önemli konut örnekleri irdelenmiştir. Çalışmanın amacına yönelik, konut tipolojileri olarak seçilen geleneksel konut, apartman ve kapalı yerleşmeler üzerinden açık ve yarı açık mekanların değişimi ve kullanım şekilleri incelenmiştir.

Tez hazırlanırken mimari yayınlar ve akademik çalışmalar incelenmiş, literatür araştırması yapılmıştır. Konuya örnek teşkil eden projeler ve projelerin yer aldığı resimler çeşitli kaynaklardan, internet platformundan ve kişisel arşivden temin edilmiştir. Aynı zamanda konu ile ilgili mekanların bir kısmı fotoğraflarla belgelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde 1950 öncesi ataerkil aile yapısından çekirdek aileye geçiş, cumhuriyetin ilan edilmesi ile yeni bir ulus-devletin kurulması ve bu etkenlerin barınma anlayışındaki değişimlere etkisi ele alınmış ve konut üretim biçimleri incelenmiştir. İkinci bölümde, 1950 ve 1980 yılları arası Türkiye’de konut üretimine etki eden Sanayileşme ve Göç olgusu ele alınmış ve bu dönemde önemli konut üretim biçimleri olan Yap-sat üretim biçimi, Toplu Konut Projeleri, Gecekondulaşma incelenmiştir. Üçüncü bölümde 1980 sonrası Türkiye’de konut üretimi küreselleşen ekonomik düzene eklemlenme çabaları ve yeni yaşam biçimleri çerçevesinde incelenmiş, bu dönemdeki önemli konut üretim biçimleri olan kapalı yerleşimler ve rezidans kavramları incelenmiştir. Çalışmanın Dördüncü bölümünde dönemler üzerinden değişimi incelenen konut üretim biçimlerinde geleneksel konut, apartman projeleri ve kapalı yerleşimler üzerinden açık alanların ve yarı açık mekanların kullanım şekilleri ve değişimleri örnek projeler üzerinden incelenmiştir.

Açık ve yarı açık mekanlarının incelemeye değer kılan etkenler ve inceleme aşamaları;

- Geleneksel Türk evinde; açık ve yarı açık mekanların kullanımına verilen önemin ortaya konulması ve bu mekanların kullanım biçimlerinin incelenmesi.
- Apartman yapılarında; dönemler üzerinden ve o dönemlerde yapılan özgün örnekler üzerinden kullanımının incelenmesi. Önceki dönemlerde apartman tipolojisinde yer alan açık ve yarı açık mekanların günümüzde özellikle metropol olan İstanbul’da, kentsel dönüşüm projesi olarak eskisinin yıkılarak yenisinin inşa edildiği apartman yapısının birçoğunda tercih edilmemeye başlamaması ve fransız balkonun sıkça projelerde uygulanması.
- Kapalı yerleşmelerde; geleneksel Türk evinde tek bir aile tarafından kullanılan avlunun kapalı yerleşmelerde birçok farklı ailenin ortak kullandığı sosyal donatı alanlarına dönüşmesi, kamusal olan bu açık alanların bu yerleşmelerde özelleşmesi aynı zamanda açık ve yarı açık mekanlara bu projelerde daha çok yer verilmesi.

Literatür Araştırması

Çalışma kapsamında, aile yapısında meydana gelen ve konut üretim biçimlerinde yaşanan değişimler ve bu paradigma çerçevesinde amacın farklı tipolojideki konut yapılarında açık ve yarı açık mekanların bireysel kullanımdan sosyal donatı alanlarına doğru göstermiş olduğu değişimin izini sürmek olduğu bu çalışma hazırlanırken literatürde bulunan birçok mimari yayınlar, makaleler ve akademik çalışmalar incelenmiştir.

İlk olarak Türk kültüründe önemli bir yeri olan aile yapısında yaşanan değişim, dönemler üzerinden ele alınmış ve bu değişimin barınma anlayışındaki değişimlere etkisi ve farklı dönemlerde gerçekleşen konut üretim biçimleri incelenmiştir. Bu çerçevede aile yapısındaki değişimler incelenirken Özbay’a ait (2015) “Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus” aynı zamanda Gür’e ait olan (2000), “Doğu Karadeniz Örneği’nde Konut Kültürü” adlı çalışmalar yararlanılan kapsamlı çalışmalardır.

1950 öncesi konut üretimi incelenirken öncelikle konut üretim biçiminin ilk aşaması olan ve bireysel bir konut üretimi şekli olan Geleneksel Türk Evi mimarisi incelenmiştir. Çalışmada Geleneksel Türk evi için yapılan kapsamlı literatür araştırmasında Eldem (1984) “Türk Evi Osmanlı Dönemi 1” ve Eldem (1987) “Türk Evi Osmanlı Dönemi 3”, Küçükerman (1988) “Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi”, Küçükerman ve Güner (1995) “Anadolu Mirasında Türk Evleri”, Kuban (1995) “Türk “Hayat”lı Evi ”, Eyüce (2005) “Geleneksel Yapılar ve Mekanlar”, Bektaş (1996) “Türk Evi”, Günay (1998) “Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri” en kapsamlı çalışmalar olarak yararlanılan kaynaklardır. Gelenekselin izlerini taşıyan dönemin önemli yapıları olan modern konutlar ve kübik mimari incelenmiş bu incelemede Akcan (2009) “Çeviride Modern Olan-Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri” adlı eseri, Görgülü (2016) “Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından “Rezidans’a” Geçiş”, Bozdoğan’ın (1996) “Modern Yaşamak: Erken Cumhuriyet Kültüründe Kübik Ev” adlı çalışmaları bu konuda yazılmış kapsamlı çalışmalardır. Aynı zamanda Mimarlar Odası Arkitekt dergisinin veritabanı hem görsel kaynak olarak hemde yapıların bilgilerine ulaşmak açısından yararlanılmış olan önemli bir kaynaktır.

Çalışmada aynı zamanda dönemler üzerinden incelenen konut üretim biçimleri, Tekeli' nin (1996), “Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi”, (1982) *Konut 81* kitabı içinde “Türkiye’de Konut Sunumunun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım” adlı çalışması ve (2012) “Bahçeli Evler Örneğinin Değerlendirilmesi” aynı zamanda Tekeli ve İlkin’in (1984) “Bahçeli Evlerin Öyküsü” yararlanılmış olan kapsamlı çalışmalardır.

1980 sonrası küreselleşmenin etkisi ile konut piyasası büyük sermayenin de ilgisini çekmeye başlamış, bu alanda yatırımlar yapılmaya ve büyük ölçekli projeler oluşmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte kapalı yerleşmeler, rezidanslar gibi yeni konut tipolojileri ortaya çıkmıştır. Küreselleşen ekonomik düzene eklemleme çabaları ve yeni yaşam biçimleri başlığında incelenen bu bölümde bu değişimi etkileyen dinamikler çerçevesinde yeni aile yapıları ve yeni oluşan orta sınıf, kapalı yerleşmeler ve rezidans projeleri ele alınmıştır. Değişen aile yapıları için, Gür (2000) “Doğu Karadeniz Örneği’nde Konut Kültürü”, Özbay (2015) “Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus”, Görgülü (2003) “İstanbul’da Çeşitlenen Konut Üretim Biçimleri ve Değişen Konut Alışkanlıkları” yararlanılan kapsamlı çalışmalar olmakla birlikte kapalı yerleşmeler ve rezidans projeleri hakkında yazılmış olan Çizmeci (2008) “Kapalı Yerleşmelerde Üretim ve Tüketim Süreci (İstanbul Örneği)” ve Erdinç (2017) “Rezidans kültürü üzerine bir inceleme: İstanbul örneği” doktora tezi çalışmaları ve Kurtuluş (2011) “Yeni Bir Sosyo-Mekansal Form Olarak Kapalı Yerleşmeler” incelenen ve yararlanılan kapsamlı çalışmalardır.

Apartman projelerinde açık ve yarı açık mekanların değişimini incelenirken, dönemsel olarak uygulanan projelerin ele alınması açısından *Arkitekt* dergisi (Mimarlar Odası *Arkitekt* Veritabanı) en kapsamlı kaynak olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda günümüzde yer alan apartman projelerinde kullanım şekilleri incelenirken internet platformu ve kişisel arşiv kullanılmıştır. Kapalı yerleşmelerde, açık ve yarı açık mekanların kullanımı için TSMD (2010) “*Konut.*” kitabından ve internet platformundan seçilen projeler üzerinden konu ele alınmış ve görsellere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1950 ÖNCESİ TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİ

Çalışmanın bu bölümünde, kültürümüzde çok önemli bir yeri olan aile kavramı ve ataerkil geniş aile yapısından çekirdek aileye olan dönüşüm ele alınacak aynı zamanda Cumhuriyetin ilan edilmesi ve yeni bir ulus-devletin kurulması neticesinde barınma anlayışında yaşanan değişimler ve dönemin konut üretim biçimleri olarak bireysel konut üretimi ve yapı kooperatifleri incelenecektir. Bireysel bir konut üretim biçimi olan Geleneksel Türk evi mimarisi ve tipolojileri irdelenecek, daha sonra gelenekselin izlerini taşıyan modern konut örnekleri ve kübik mimari örnekler üzerinden ele alınacaktır.

1. YENİ BİR ULUSUN İNŞASI VE DEĞİŞEN BARINMA ANLAYIŞI

Çağın değişimi, birçok değişimi de beraberinde getirmektedir. Toplum yapısında yaşanan değişimler, batılılaşmanın sonucu oluşan etkenler, ülkedeki kültürel, siyasi ve ekonomik konularda ve aile yapısında yaşanan değişimler tarih boyunca barınma anlayışında sürekli bir değişim ve dönüşüm gerçekleşmesine etki eden faktörlerdir. 18. yüzyıl’dan 19. yüzyıl’a kadar süre gelen, özellikle toplumun gelir grubu yüksek kesiminin batıya duyduğu hayranlık ve onlar gibi olma isteklerinin etkisi, toplumun yaşayış biçiminde, sosyal ilişkilerinde, davranışlarında değişimlere neden olmuştur. Bu etkilenme konut yapılarında ve kullanım şekillerinde de etkisini göstermiş ve değişimlere neden olmuştur.

Aile kavramı, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Aile yapısının yıllar içerisinde göstermiş olduğu değişim, konut yapısında değişimlere etki eden önemli bir faktördür. Geleneksel toplumlarda daha çok görülen bir aile yapısı olan ataerkil geniş aile büyükanne, büyükbaba, anne, baba, çocuklar, torunlar ve hala, amca vb. diğer akrabalarından oluşmaktadır. Türk konut mimarisinde önemli bir yeri olan Geleneksel Türk Evlerinin planlamasında, ataerkil geniş aile yapısının önemli bir yeri vardır.

Geleneksel Türk evleri, doğal yaşamdan insanların koparılmadığı, bir çok çekirdek ailenin bir arada yaşayabildiği, kadınların sosyalleşebileceği ve aile bireylerinin nefes alabildikleri açık ve yarı açık mekanları ve kendine has daha birçok birimi içerisinde barındıran bir planlamaya sahip bir konut biçimidir. Geleneksel Türk evlerinde odalar, içerisinde yaşayan her bir çekirdek ailenin yeme-içme, uyuma, banyo yapma vb. gibi günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Türk evinin planlamasında mahremiyet ilkesi çok önemli bir yere sahiptir. Ailenin mahremiyeti özellikle de toplum kuralları sonucu kadının mahremiyetini sağlamak amacı ile dışa kapalı bir planlamaya sahiptir (Küçükerman 1985, 48). Bazı Geleneksel Türk evleri mahremiyeti sağlamak için haremlik-selamlık ayrımına göre tasarlanmıştır. Geleneksel evlerin mimarisinde etkisini gösteren ataerkil geniş aile yapısı, hane içerisinde yaşayan bireylerin tüm ihtiyaçlarını kendi içerisinde karşılayan ve sorunları içerisinde çözen bir yapıya sahiptir. Özbay (2015) çalışmasında, ataerkil düzende yaşayan aile bireylerinin, ortaya çıkan geçim sıkıntılarını, bir arada olmanın verdiği emek gücü ve yapılan işbirliği ile atlatabildiklerini belirtmektedir (Özbay 2015, 51).

Ataerkil ailelerde yaşı ileri olanlar, aile içi kararları veren ve aile bireylerini kontrol eden kişilerdir. Gür (2000), aile büyüklerine gösterilen saygının ve değerini aynı zamanda aile içerisindeki hiyerarşinin konuttaki karşılığının “*dedenin yeri, ninenin yeri, baş oda*” olarak tanımlandığına dikkat çeker (Gür 2000, 95). Ailenin geri kalan üyeleri, yaşı ileri olan aile büyükleri tarafından kendilerine verilen sorumlulukları ve görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Ailenin, kişiyle toplum arasında aracı bir rol oynadığını belirten Özbay (2015), “*Kapitalizm öncesi toplumlarda aile, temel işlevlerini yerine getirirken üyeleri arasında işbölümü düzenleyen bir hiyerarşik yapıya sahiptir*” (Özbay 2015, 33) şeklinde yapmış olduğu açıklamasıyla ataerkil aile yapısında hiyerarşik düzene dikkat çekmektedir.

Dönemlerin değişmesi ile birlikte aile ve konut yapıları da birtakım değişimlere uğramıştır. Bu değişimde birçok ekonomik ve sosyo-kültürel etken, batılılaşma çabalarının etkileri, toplum yapısındaki değişiklikler, kırsal alandan kente başlayan göç hareketleri gibi etkenler rol oynamıştır. Aile yapısı değişmeye ve

küçülmeye başlamış, geleneksel ailenin temelini oluşturan ataerkil aile yapısı değişmeye başlamıştır. Ailedeki birey sayısı azalarak aile yapısı anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile olarak küçülmeye başlamıştır.

Toplumun bazı kesimleri batılılaşma çabalarının getirmiş olduğu yeni yaşam biçimini benimsemiştir. Konutlarında piyano dinletileri ile birlikte davetler vermeleri, çocuklarının dil eğitimleri için yabancı öğretmenler tutmaları, batıya özgü mobilyaları kullanmaya başlanmaları bu kesimin yeni yaşam biçimlerinin birer göstergesi olmuştur. Değişen yaşam tarzının neticesinde konut biçimini de etkilemiş, konak tipi konutlar ortaya çıkmıştır (Dener 1994, 93).

29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modern bir Türk ulusunun temelleri atılmış, ülkemizde birçok alanda reformlar yapılmıştır. Cumhuriyet reformlarının Türk modernleşmesinin önemli öğeleri olarak kabul edildiğini belirten Özbay (2015), reformların eğitim, iş ve siyasi alanlarda kadın ve erkeklere eşit haklar tanıdığını vurgular (Özbay 2015, 111). Özellikle eğitim alanında yapılan reformlar ve medeni kanunun kabulü sonucu kadın erkek eşitliği kabul edilmiş olması ile kadınların toplumdaki yeri sağlamlaştırılmıştır. Cumhuriyet ilan edildiğinde, özellikle İstanbul'da geleneksel aile yapısı olan geniş aile yerine daha küçük aile yapısı olan çekirdek aile toplum tarafından benimsenmeye başlamıştır (Bozdoğan 1996, 313). Kadının aile ve toplum içerisindeki konumu, mahremiyet olgusu, konutun içe kapalılık özelliğinin değişmesi gibi aile ve toplum içerisinde değişimler ortaya çıkmıştır (Yücel 1996, 305). Ülkemizde sanayileşmenin ve kentleşme hareketlerinin neticesinde kadınlar iş hayatında daha çok aktif rol oynamaya başlamış, dolayısıyla kadının evinde, sosyal hayatında ve iş hayatında rolü değişmeye başlamıştır (Gür 2000, 97). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadının iş hayatında aktif rol oynaması ve cinsiyetler arası hakların eşit olması hedeflenmiştir.

Özbay (2015), kadınların hala aktif rol oynamaları durumunun yeteri kadar olmadığını belirtmekte ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“1950’ ler boyunca eğitim düzeyi orta ve üst sınıf kadınlar arasında bile düşük olup ücretli emek ekonomisine katılımları da sınırlı kalmıştır. Kadınlara sokaklarda, parklarda, eğlence merkezlerinde pek sık rastlanmamaktadır. Yine de bu

durum üst ve orta sınıf kadınların Batılılaşma hareketine ilgisiz kaldıkları anlamında yorumlanmamalıdır. Bu kadınların evlerini yeniden düzenleme ve “modern” ev kadınları olma çabaları onların “yeni toplum” kurma arzularının göstergesidir. Söz konusu değişikliklerin yansımalarından biri haremın oturma odasına ve selamlığında misafir odasına dönüşmesidir. Sadece isim değişikliğinden ibaret olmayan bu dönüşümle, o zamana kadar erkek mekanı olan ve dış dünyayla ilişkileri simgeleyen selamlığın kapıları kadınlara da açılmıştır... Misafir odaları ailenin günlük yaşamı için kullanılmamakta, konuklar için sürekli temiz tutulup kapıları kapatılmaktadır... Haremın yerini almış olan çok işlevli oturma odası ise, ailenin bir araya gelip yemek yediği, gün içerisinde dinlendiği ve çocukların ders çalışıp oyun oynadıkları mekan olarak kullanıldı” (Özbay 2015, 118, 119).

1950’ler den sonra, hane büyüklüğü ve işgücü gereksinimi dengesi bozulan ailelerin kırsaldan kente göç hareketleri, başvurdukları bir çözüm yoludur. Göçler sebebi ile ailenin bir kısmının aileden kopmayı tercih etmesi, ailenin üretim işlevlerine gösterilen öneminde azaldığını göstermektedir (Özbay 2015, 57, 76). Yeni bir yaşam biçimi, yeni ihtiyaçların oluşması gibi sebeplerle geniş ailesinden koparak veya aile fertlerinin tamamının aldığı kararlar doğrultusunda köyden kente göç eden aileler genellikle düşük gelir grubuna sahip kesim oldukları için büyük bir çoğunluğu konut ihtiyaçlarını kendilerinin yaptıkları, gecekondı olarak adlandırılan konut üretim biçimi ile karşılamışlardır.

2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ

19. yüzyıl’ın ikinci yarısından itibaren aile yapısında büyük aileden çekirdek aileye doğru başlayan evrimleşme ve aynı zamanda kentsel nüfusun artmaya başlaması konut üretim biçimlerini önemli ölçüde etkilemiştir.

19. yüzyıl yeni konut tiplerinin sık kullanıldığı bir dönem olsada bu dönemi Yücel (1996), “dönemin kensel konut repertuarının salt bu yeni türlerden oluştuğu söylenemez. Daha eski biçimler ve geleneksel tipler varlıklarını doğal olarak sürdürmüşler; ancak bu devamlılık içinde bazı ikincil -ve daha çok üslupsal-farklılaşmalarda özgün biçimlere eklenmiştir” olarak belirtmektedir (Yücel 1996, 307). Bu dönemin ikinci yarısından itibaren Anadolu’da kentleşme başlamış ve

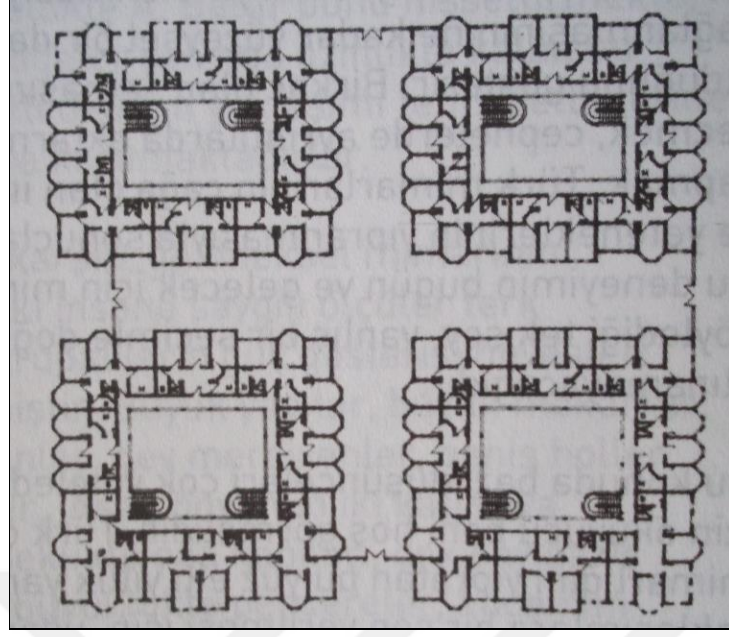
kentlerin yapısında değişim ve dönüşümler olmaya başlamıştır (Tekeli 1996, 9). Yüzyılın sonlarına doğru, batılılaşmanın etkileri, yangın ve deprem gibi doğal afetlerin olması, gayrimüslim topluluklarının yaratmış oldukları etkiler, ülkedeki ekonomik ve sosyal yapının değişmeye başlaması ve artan nüfusla birlikte özellikle İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde konut yapısında değişimler olmaya başlamış, apartmanlar ve sıra evler şeklinde yeni konut yapıları ortaya çıkmıştır. 1870 yılında Beşiktaş Akaretler’de Sultan Abdülaziz tarafından saraya bağlı kişiler için yaptırılan sıra evler, Surp Agop sıra evleri, Fener sıra evleri ve Harikzedegan (Tayyare) apartmanları yeni konut yapılarına verilecek önemli örneklerdir. (Görgülü 2003, 51; Akcan 2009, 214)

Resim 1. Harikzedegan Apartmanı

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

Harikzedegan apartmanları (Resim 1), Laleli’de 1922 yılında Mimar Kemalettin tarafından tasarlanmıştır. 1918 yılında Cibali-Fatih-Altımermer yangınında evlerini kaybeden insanlar için inşa edilmiş olan yapı 124 konut 25 dükkandan oluşan bir toplu konut girişimidir. Harikzedegan apartmanlarının önemli bir özelliği de ilk kez betonarmenin kullanılmasıdır (Tekeli 1996, 11).

Şekil 1. Harikzedegan Apartmanı Planı

Kaynak: Vanlı, Ş. (2006). s. 100

Bu dönemde kentleşme hızının yavaş olmasından dolayı konut üretimi bireysel üretim biçimi olarak yapılmıştır. Türkiye’deki konutların büyük bir çoğunluğu, geleneksel konut yapısı olan Türk evi’n den ve Osmanlı modernleşme aşamasında uygulanmaya başlamış apartmanlardan oluşmuştur. Tekeli (1996), bu dönemdeki konut sunumunda yaşanan geçişin evden apartmana olduğunu belirtmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren İstanbul’da inşa edilmeye başlanan apartman yapılarının ilerleyen yıllarda diğer şehirlerde de uygulanmaya başlamıştır. 1926 ve 1932 yıllarında apartman yapılarının sayısında artma olmuştur. Bu yıllardan itibaren özellikle İstanbul’ da yapımı artış göstermeye başlayan apartman yapılarının önemli bir kısmı Ayazpaşa, Taksim, Cihangir, Teşvikiye, Şişli gibi ilçelerde gerçekleşmiştir (Tekeli 1996, 36).

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle II. Dünya Savaşı arasında kalan zaman zarfında Türkiye’de nüfus artış hızı ve kentleşme hızının düşük kaldığını aynı zamanda ülkede konut üretim şekli olan bireysel konut üretiminin konut ihtiyacını karşılamakta olduğunu belirten Tekeli (2009), “*bu dönemde devletin konut sunumuna yaptığı tek müdahalenin, bireysel konut sunum biçimini modernist bir çizgide yeniden düzenlemek*” olduğunu ifade eder (Tekeli 2009, 222).

1930’lu yıllara kadar daha çok bahçeli bireysel konutlar ön planda olmuş, apartman tarzı konut tipi ülkemizde çok benimsenmemiştir. İlerleyen zamanlarda konut yapısının değişimi devam etmiştir. İdeal ev kavramının değişmesiyle artık gözde konaklar yerini apartman dairelerine bırakmaya başlamıştır. Kent merkezinde bulunan konakların, ahşap evlerin bakımı ve masrafları neticesinde bu yapılar yıkılıp yerine yapsat üretim biçimi ile apartmanlar yapılmaya başlanmıştır (Özbay 2015, 113; Görgülü 2003, 50). Cumhuriyet dönemindeki konut durumunu Akcan (2009), *“Geleneksel ahşap evlere duyulan melankolik hayranlık, bir taraftan Osmanlı Batılılaşmasını temsil eden on dokuzuncu yüzyıl apartmanları, diğer taraftan Cumhuriyet’ten sonra gelmiş yabancı mimarlarla özdeşleştirilen “kübik mimarlığın” eleştirisine ekleniyordu”* şeklinde ifade eder (Akcan 2009, 214-215).

2.1. Bireysel Konut Üretimi

Tarihsel olarak konut üretim biçimlerine bakıldığında zaman bireysel konut üretimi ilk sırada yer almaktadır. Bireysel konut üretimi, konutu yaptıracak kişinin kullanıma yönelik yaptırdığı dolayısıyla kullanım değeri çok yüksek bir konut üretim şeklidir. Konutun yapımında, arsayı temin etmekten başlayarak üretimin her bir aşamasını konut sahibi yaptırmaktadır. Bireysel konutlar bulunduğu coğrafyanın etkisi ile farklı yapı malzemelerinden yapılabilmektedir. Ailenin ekonomik durumuna göre farklı büyüklüklerde olabilmekte aynı zamanda ilerleyen zamanlarda yapılabilecek eklemelerle bu büyüklük değişebilmektedir. Ülkemizde kentleşmenin ve kent içerisindeki arsa değerinin artmaya başlaması ile konut ihtiyacı ortaya çıkmış dolayısıyla bireysel konut üretimi yetersiz kalmış ve farklı konut üretim biçimleri uygulanmaya başlanmıştır (Tekeli 1982).

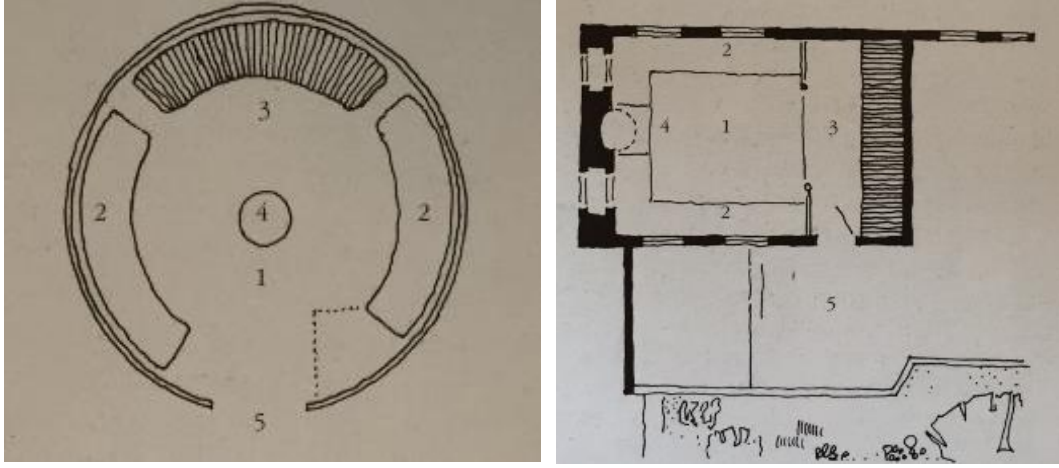
2.1.1. Geleneksel Türk Evi Mimarisi ve Tipolojileri

İlk çağlardan bugüne kadar büyük değişimler geçiren konut, insanları doğa koşullarından korunmak, gereksinimlerini karşılamak ve kişisel mekan oluşturmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Kültürün, ekonominin, hayat şartlarının etkisi ile insanoğlunun hayat standartları değişmiş ve gelişmiş, bu değişimden konut tasarım süreci önemli ölçüde etkilenmiştir. Önceleri göçebe kültürü benimseyen insanoğlu daha sonra yerleşik düzene geçmiş ve değişik tipolojilerde konut tasarımları ortaya

çıkarmaya başlamıştır. Bu standart süreç, uygarlığın beşiği olan Anadolu’da Osmanlı kültürünün etkisi ile harmanlanarak geleneksel Türk evinin tasarım temelini oluşturmuştur. Geleneksel Türk evleri, doğal yaşamdan insanların koparılmadığı, bir çok çekirdek ailenin bir arada yaşayabildiği, kadınların sosyalleşebileceği, aile bireylerinin nefes alabilecekleri, açık ve yarı açık mekanların yer aldığı, birçok birimi içerisinde barındıran bir planlamaya sahiptir.

Türk evinin, Rumeli ve Anadolu’da oluştuğunu, varlığının yaklaşık beşyüz sene kadar sürmüş ve bu süre içerisinde büyük gelişmeler geçirmiş bir ev tipi olduğunu vurgulayan Eldem (1984), farklı coğrafyaların, farklı iklim kuşaklarının ve farklı kültürlerin etkisi ile çeşitli plan tiplerinin oluştuğunu belirtmektedir (Eldem 1984, 96). Benzer bir görüş olarak da Anadolu’nun önemli bir coğrafi konuma sahip olduğuna belirten Küçükerman (1988), farklı iklim kuşaklarının ve bulunduğu konumun neticesinde çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması ve konumu itibarıyla geçiş bölgesi olmasından dolayı çeşitli kültürlerin izlerini bünyesinde barındırdığına vurgu yapmaktadır (Küçükerman 1988, 47).

Türklerin Orta Asya’da yaşadıkları göçebelik dönemlerinde kullandıkları çadırların bir arada konumlandırılmasından iç mekan biçimlendirmesine kadar olan özelliklerin Türk evi mimarisine yansıdığını vurgulayan Küçükerman ve Güner (1995), “*Evlerin biçimlendirilmesinde, tıpkı çadırda olduğu gibi, “Doğa”, olduğu gibi kabul edilmiştir*” sözleriyle göçebelik kültürünün Türk evlerinin tasarımında ne kadar etkili olduğunu belirtmişlerdir (Küçükerman ve Güner 1995, 47). Benzer bir görüş olarak, göçebelik kültürünün getirmiş olduğu Orta Asya’daki çadır ile Anadolu’daki Türk evinin iç düzeninin ve konumlanmasının benzer olduğunu belirten Bozkurt (2013), çadır sisteminin konumlanmasının da Türk evindeki oda ve sofaların oluşumunda etkili olduğuna dikkat çekmektedir (Bozkurt 2013, 8). Birçok kültürün yaşadığı ve bu kültürlerin harmanlandığı Anadolu’nun bünyesinde barındırdığı kültürel değerler ve Orta Asya’dan gelen Türk kültürünün etkileri Türk evinin oluşumunu belirleyen ana etkenlerdir (Gögebakan 2015, 44).

Şekil 2. Çadır ve Türk evinde oda düzeni

Kaynak: Küçükerman, Ö. ve Güner, Ş. (1995). s. 50

1. Çok amaçlı kullanılan orta alan
2. Oturma için ayrılan alan
3. Kapalı olarak kullanılabilen alan (dolap, sandık vb.)
4. Isıtma alanı
5. Denetimli mekan (Küçükerman ve Güner 1995, 50)

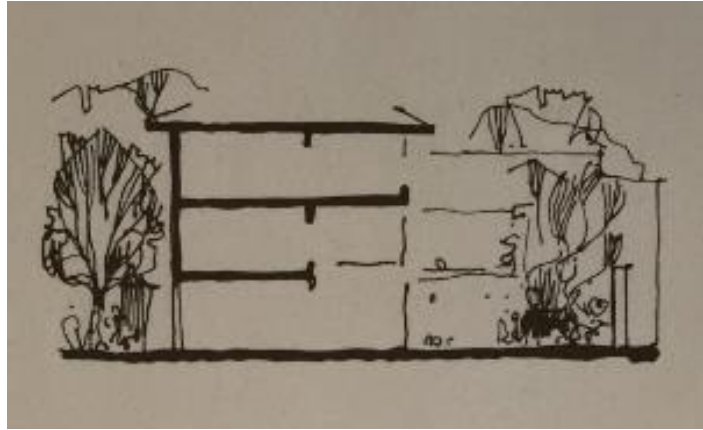
Göçebe kültüründen yerleşik kültüre geçilmesiyle birlikte toplumda yaşanan gelişmeler daha komplike bir yaşama biçimi ortaya çıkarmış, farklı mekanların ev mimarisinde bir arada kullanılmasına zemin hazırlamıştır.

Eldem (1984), Türk evinin genellikle bir katlı olduğunu, zamanla kat sayısının artmasından dolayı asıl katın en yukarıda olduğunu vurgulamaktadır (Eldem 1984). Onbeşinci ve onaltıncı yüzyılda uygulanan Türk evi planı bir kattan oluşmakta veya asmakat bulunabileceğini belirten Günay (1998), odaların dış sofanın üzerinde yer aldığını, bu bölüme bakan pencerelerin sayısının az ve küçük boyutlarda yapılmış olduğunu belirtir. Onyedinci yüzyıl'a gelindiğinde Türk evinin artık iki katlı olduğunu aynı zamanda ara bir katın olabileceğini belirten Günay (1998), bu dönemdeki Türk evinin özellikleri olarak, cephede pencere sayısının az olduğunu ve malzeme olarak da taş veya kerpiç duvarların evi üç tarafından sardığını belirtmektedir (Günay 1998). Onsekizinci yüzyıl'a gelindiğinde ise Türk evlerinde oda sayısının artmaya başlamış dolayısıyla odaların dizilim şeklinin hayat boyunca

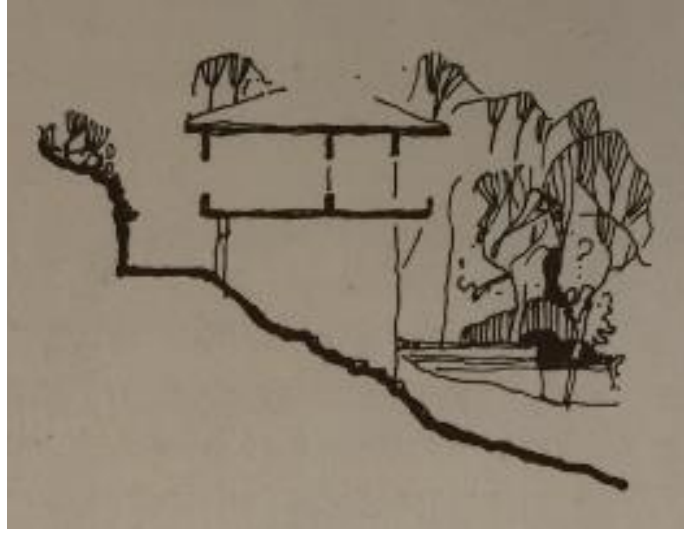
yada hayat etrafında sıralandığını vurgulayan Kuban (1995), eyvan ve hayatın farklı düzenlere girebildiğini belirtmektedir (Kuban 1995, 59).

Farklı iklim bölgelerine sahip olan ve çok sayıda doğal etkenleri içerisinde barındıran Anadolu’da, Türk evinin oluşumunda, farklı özelliklerin olmasında etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Coğrafya-topoğrafya, iklimsel koşullar, her bölgenin kendine has yerel yapı malzemeleri, kültürel ve ekonomik etkenler Türk evinin farklı özelliklere sahip olmasında etkili olan ana etkenlerdir.

Topoğrafya, farklı ev tiplerinin ortaya çıkmasındaki en etkili faktörlerden biridir. Farklı ev tiplerinin oluşmasındaki etkenlerden bir diğeri de yapının bulunduğu bölgede, yerleşmiş bir yapı geleneğinin olmasıdır (Eldem 1984). Anadolu’nun farklı bölgelerinin farklı topografik özelliklere sahip olması Türk evinin yapısal oturumu açısından farklı sonuçlar doğurmaktadır. Her farklı topoğrafyaya göre zemin kat planı değişiklik gösterebilmektedir. Türk evinin zemin kat planını rastgele olmasının farklı yapıdaki parseller üzerine kurulmuş olmasından kaynaklandığını belirten Küçükerman (1988), bu farklılığın değişik düzenlerin gelişmesine imkan sağladığını belirtmiştir (Küçükerman 1988).

Şekil 3. Anadolu’da, Düz Bir Çevre İçindeki Bir Evde Yapısal Kuruluş
Kaynak: Küçükerman Ö. ve Güner, Ş. (1995). s. 62

Şekil 4. Anadolu’da, Eğimli Bir Çevre İçindeki Bir Evde Yapısal Kuruluş
Kaynak: Küçükerman Ö. ve Güner, Ş. (1995). s.64

Anadolu, içerisinde farklı özellikler taşıyan birçok iklim bölgesi barındırır. Bu özellikler Türk evinin oluşum sürecini önemli ölçüde etkileyen bir etkidir.

Soğuk iklime sahip bölgelerde, yapının daha içe dönük bir planlama doğrultusunda yapılması tercih edilirken sıcak ve ılıman iklime sahip olan bölgelerde ise daha çok açık ve yarı açık mekanların olduğu plan tipleri tercih edilmiştir (Eldem 1984). Türkiye farklı iklim kuşaklarının ve bulunduğu konumun neticesinde çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması ve konumu itibarıyla geçiş bölgesi olmasından dolayı çeşitli kültürlerin izlerini bünyesinde barındırmaktadır. Yerel yapı malzemesi bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Farklı iklim bölgelerine sahip olması ve her bölgenin kendine ait yapı malzemelerinin olması farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kuzey bölgelerde yapı malzemesi ahşap iken, ülkemizin batı bölgelerinde taş malzeme, İç Anadolu bölgesinde kerpiç ve taş malzeme, Güney Anadolu bölgelerinde ise ahşap ve taş malzeme kullanılmıştır (Küçükerman 1988, 32).

Farklı kültürlerin bırakmış oldukları izlerin etkisi, sosyo-kültürel faktörlerin içerisinde yer alan mahremiyet olgusu, din, insanların yaşayış biçimleri, hayat şartları, insanoğlunun hayat standartlarını değiştirmesine ve geliştirmesine etki etmiş ve bu değişimden konut tasarım süreci önemli ölçüde etkilenmiştir.

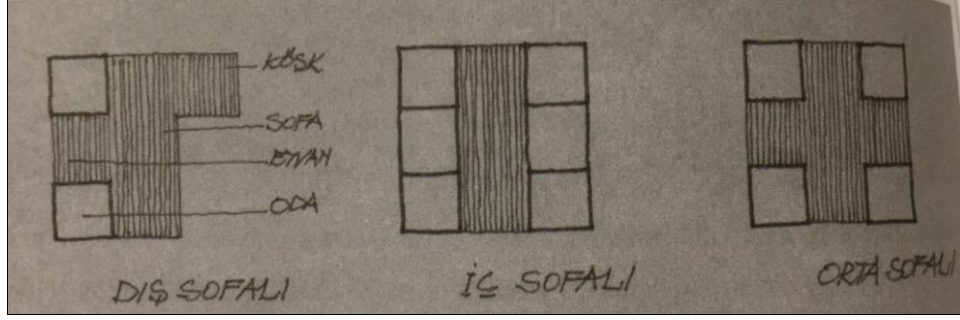
Türk evinin planlamasında mahremiyet olgusu önemli bir yere sahiptir. Ailenin mahremiyeti özellikle de toplum kuralları sonucu kadının mahremiyetinin sağlamak amacı ile dışa kapalı olan doğa ile buluşmasını sağlayan açık mekanları da içerisinde barındıran bir planlama uygulanmıştır (Küçükerman 1988, 48).

Geleneksel Türk Evi Tipolojileri: Türk Evinin planı, sofanın açık veya kapalı olması aynı zamanda odaların ve sofanın plandaki yerine göre farklılıklar göstermektedir. Sofa, Türk evi plan tipini belirleyici ana unsurdur. Türk evi plan tipleri, Sofasız plan, Dış sofalı plan, İç sofalı plan, Orta sofalı plan olmak üzere dört ana bölüme ayrılmaktadır (Eldem 1984, 23).

Türk evinde odalar, çekirdek bir ailenin günlük hayatını geçirebileceği her türlü işlevi içerisinde barındırmaktadır. Bununla ilgili olarak Küçükerman ve Güner (1995), Türk evinde odaların her türlü günlük eylemlerin yapılabildiği ve bazı işlevleri içerisinde karşılayabilen bir mekan olduğunu belirtmektedirler (Küçükerman ve Güner 1995).

Türk evinin tipolojisini belirleyen sofanın üç çeşit olduğunu belirten Eldem (1987), sofayı dış, iç ve merkezi sofa olarak üç şekilde açıklamaktadır. Aynı zamanda bu üç tip sofayı şu şekilde ifade etmektedir:

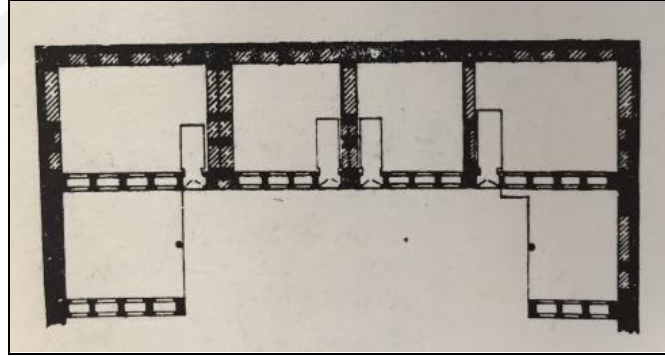
“Dış sofalar bütün uzunluklarıyla evin bir yüzünü veya köşesini işgal edenlerdir. Odalar sofanın bir tarafında yer alırlar. İç sofalar, evin ortasından geçerek oda sıralarını karşılıklı olarak ikiye bölenlerdir. Genellikle evin iki cephesinde yüzleri vardır ve o takdirde karnıyarık ismini alırlar. Merkezi sofalar evin ve odaların ortasındadır. Böyle olmakla beraber çıkma şeklinde eyvanlarıyla dış cephelere açılırlar” (Eldem 1987, 60).

Şekil 5. Sofalı Plan Tipleri

Kaynak: Eyüce, A. (2005). s. 38

Sofasız Plan: Sofasız plan tipi, Türk evi' nin en sade şeklidir. Odaların birbiri ile bağlantısını bir sofa değil avlu sağlar. Bu plan tipi daha çok sıcak iklime sahip bölgelerde tercih edilmiştir (Küçükerman 1988, 108). Sofasız plan tipinde sofanın yerini taşlık almakta ve evin iki katlı olduğu durumlarda odalar arasındaki bağlantıyı balkon sağlamaktadır (Bektaş 1996, 99).

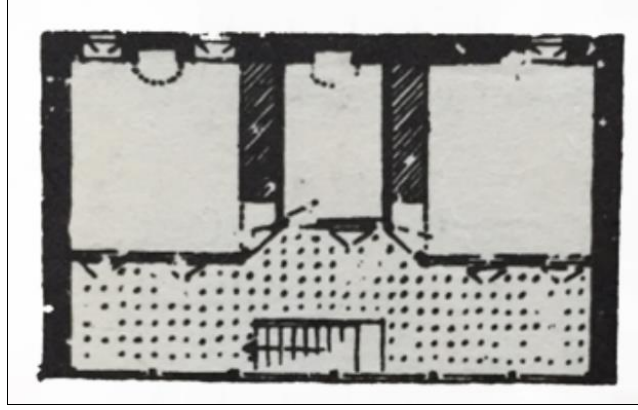

Şekil 6. Sofasız Plan Tipi-Antakya'da Ahmet Kavukçu Ev Planı

Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 32

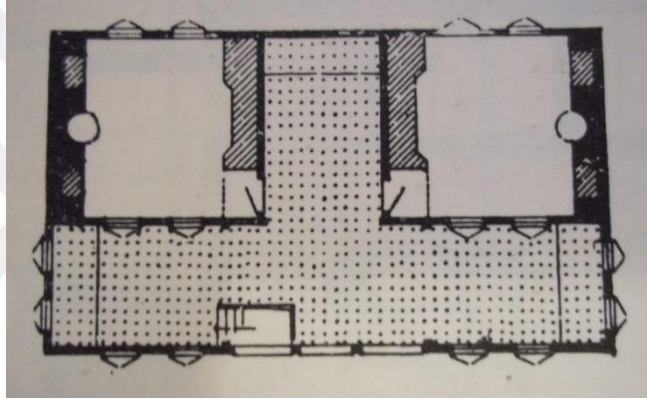
Dış Sofalı Plan: Birkaç tarafı açık olan sofaya açılan odalardan oluşan bir plan tipidir. Sofasız plan tipinin akabinde bu plan tipi gelmektedir. Daha çok sıcak iklime sahip bölgelerde tercih edilmiştir. Eldem (1984), dış sofalı plan tipini eyvan ve köşkerin zenginleştirdiğini belirtmiştir (Eldem 1984, 18).

Dış sofalı plan tipini kendi içinde üç tipte değerlendiren Bektaş (1996), 1. tipi odaların sofanın bir tarafına konumlandırılan yan sofalı plan, 2. tipi odaların sofanın iki tarafına konumlandırıldığı L plan, 3. tipi odaların sofanın üç tarafına konumlandırılan U plan olarak açıklamaktadır (Bektaş 1996, 100-101).

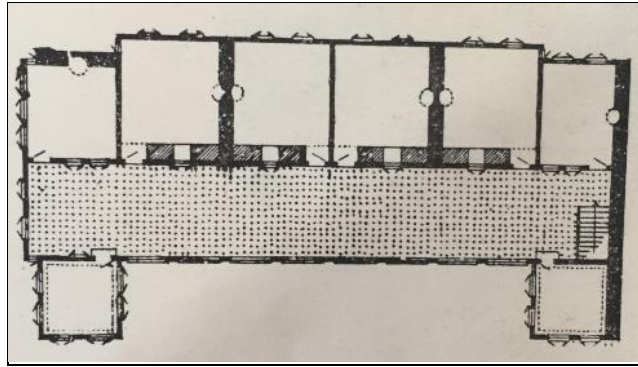
Şekil 7. Dış Sofalı Plan Tipi-Manisa, Lala Paşa Mah. Ev

Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 32

Şekil 8. Dış Sofalı, Eyvanlı Plan Tipi Örneği -Mudanya, Halil Ağa Evi

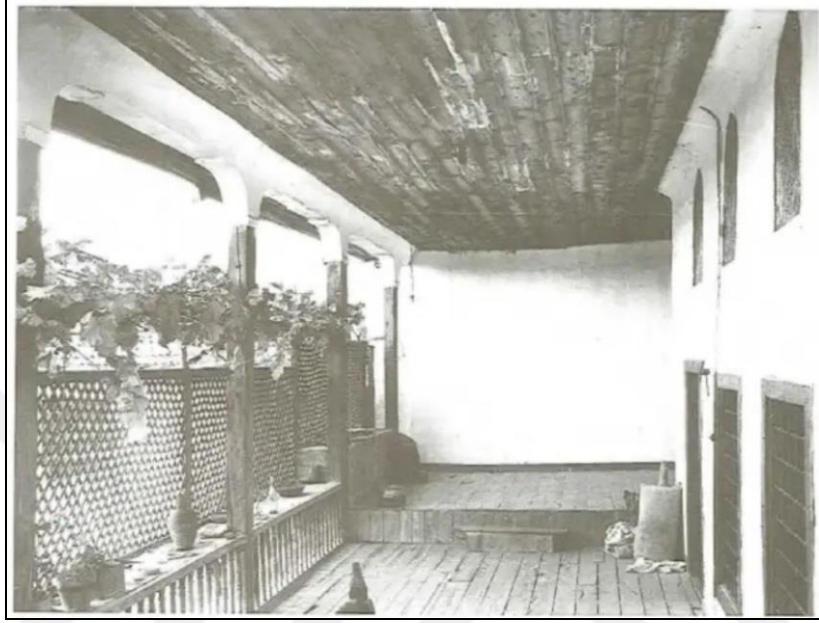
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 33

Şekil 9. Dış Sofalı, Köşklü Plan Tipi-Uşak Karabeyler Evi

Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 33

Dış sofalı plan tipinin 19. Yüzyıl'a kadar sürdüğünü belirten Günay (1998), dış sofalı planda odaları çadıra, sofayı da doğaya benzetmektedir. Bu bağlamda bir yada birden fazla cephesi açık olan dış sofalı plan tipinin göçebe yaşamı ile olan benzerliğine dikkat çeker (Günay 1998).

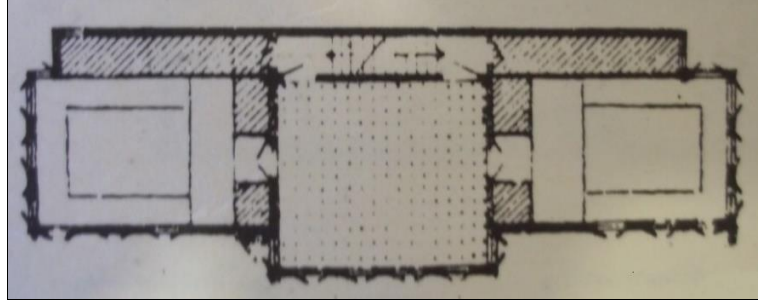

Resim 2. Dış Sofa-Hayat, 19. Yüzyıl-Burdur

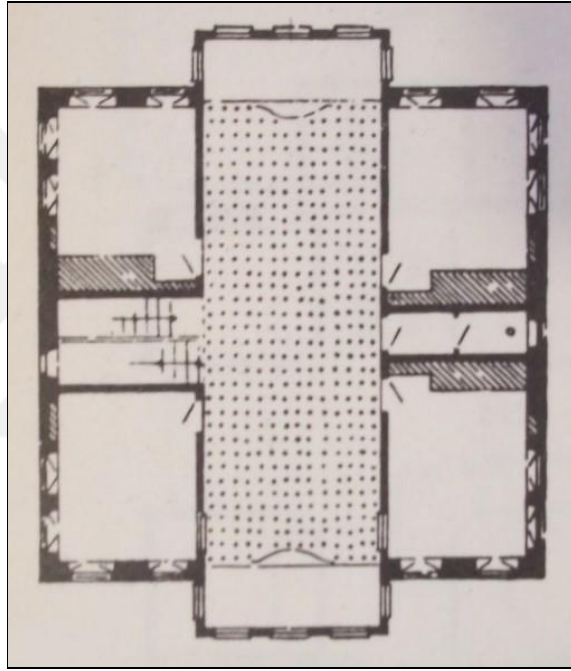
Kaynak: Kuban, D. (1995). s. 143

İç Sofalı Plan: Odaların karşılıklı olarak konumlandırıldığı, sofanın da odaların ortasında kaldığı plan tipidir. İklim olarak soğuk olan bölgelerde daha fazla uygulanmaktadır.

İç sofalı plan tipi iki tarafında çıkma olabilmektedir. Bu plan tipine “*karnıyarık*” da denmektedir (Bektaş 1996, 102). Arazinin yapısına göre yada kullanıma bağlı olarak sofa cephesinin bir tarafı kapalı yapılabilmektedir (Eldem 1984, 18). İç sofalı plan dış etkilere kapalı, içe dönük bir alan oluşturma ihtiyacı olan durumlarda yapılmıştır. Odaların birbiri ile olan bağlantısı kapalı olan sofa tarafından sağlanmaktadır (Küçükerman 1988, 109).

Şekil 10. Bir Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi-İstinye Tevfik Azmi Yalısı
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 34

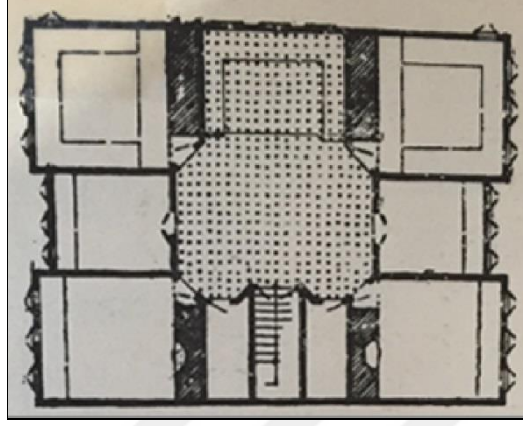

Şekil 11. İki Yüzlü İç Sofalı Plan-Konya Meram'da Dede Evi
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 35

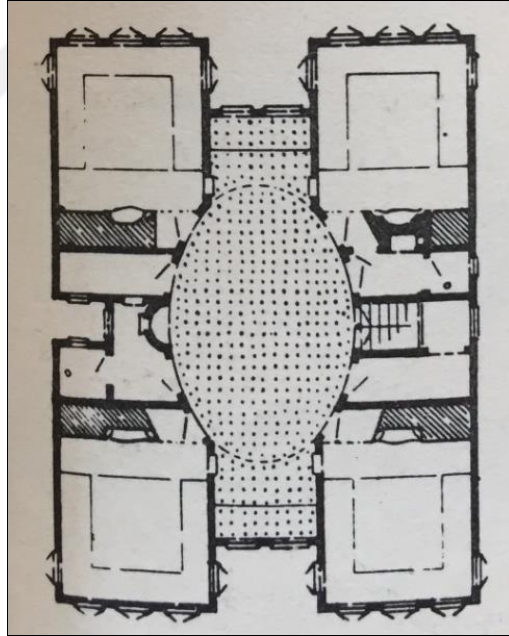
Orta Sofalı Plan: Çevresinde odaların bulunduğu orta sofalı plan şemasında sofa tam ortada yer almaktadır. Bu plan tipi genellikle soğuk iklimin görüldüğü bölgelerde tercih edilmektedir (Küçükerman 1988). Orta alanın ışık alabilmesi için oda aralarında boş bir alan oluşturulmaktadır. Bu boş alana eyvan denilmektedir. Bazı planlarda eyvan sayısı artırılarak plan tipi geliştirilmiştir (Eldem 1984).

Odalar arasında bulunan sofa iki veya dört yana çıkmalar yapabilmektedir (Bektaş 1996, 103). Kuban (1995), geç onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda şehir

evlerinde, iki yanında odaların konumlandığı ve haç biçiminde bir sofa etrafında odaların yer aldığı köşe odalı plan olarak planların iki ana tip biçiminde yapıldığını belirtmektedir (Kuban 1995, 69).

Şekil 12. Orta Sofalı Plan Tipi-Üsküdar Türkmenzade İsmail Konağı
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 36

Şekil 13. Orta Sofalı Plan Tipi-Cihangir
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 37

2.1.2. Modern Konutta Gelenekselin İzleri

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ülkemizde sosyal ve ekonomik alanlarda, toplumsal yaşamdan aile yapısına hatta barınma anlayışına kadar birçok alanda değişim ve dönüşüm başlamıştır. Batılı yaşam tarzı örnek alınmış, bu yaşam tarzı gerek aile yapısında gerek konut yapısında etkisini göstermiştir. Aile yapısı değişmeye, küçülmeye başlamış, geniş aile yerine daha az sayıda hane bireylerinin yer aldığı anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısı oluşmaya başlamıştır. Gerçekleşen bu değişiklikler konut tasarımlarında etkisini göstermeye başlamıştır.

Geleneksel Türk evi artık batılı yaşam tarzını benimseyen üst düzey kesimin ihtiyaçlarını karşılamamaya başlamıştır (Bozdoğan 1996, 313). Artık geniş ailenin yaşadığı geleneksel evler, konaklar, köşkler gibi konut tipolojilerin yerine daha az nüfusa sahip aile yapısı olan çekirdek ailenin yaşayabileceği büyüklükte, batılı tarzın etkisini gösterdiği konut yapıları inşa edilmeye başlamıştır.

Konutta, üretim biçiminde değişimler yaşanmaya başladığı gibi kullanılan yapı malzemelerinde de değişimler olmuştur. Geleneksel yapılarda kullanılan ahşap vb. türü malzemelerin yerine tuğla, beton vb. malzemeler kullanılmaya başlamıştır. Bu tür malzemelerin kullanımı yapının birden fazla sayıda katlı olmasına imkan vermektedir. Geniş ailelerin yaşadığı geleneksel konutların yerine, aile yapısının büyük aileden çekirdek aileye olan dönüşümü ile birlikte apartman türü konutlar tercih edilmeye başlanmıştır. Küçülmeye başlayan aile yapısı ile birlikte konutların metrekaresi küçülmekte, odalar azalmakta, aynı zamanda ıslak hacimler de konut içerisinde çözülmektedir. Geleneksel evlerde mahremiyet açısından yapılan pencerelerdeki kafeslerin yerine panjur, stor gibi yeni cephe elemanları kullanılmaktadır. Cephelerdeki cam yüzeylerin genişlediği görülmektedir. (Alsaç 1993, 94; Özakbaş 2007, 274).

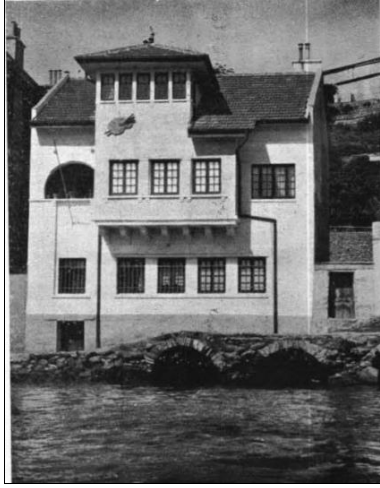
Konuttaki değişim sadece üretim biçiminde ya da cephesinde değil aynı zamanda iç mekan tasarımında ve kullanılan mobilyalarda da kendisini göstermiştir. Batılı yaşam şeklinin etkileri ülkemizde görülmeye başlamış, başkent Ankara'da gelir grubu yüksek kesim olan bürokratların konutlarının iç mekan örgütlenmesinde

değişimlere sebep olmuştur. Yeni tasarlanan konutlarda batının etkilerini Gür (2000), *“geleneksel sofaların yerini yavaş yavaş koridorlar almaya, odaların işlevleri Batı’nın etkisiyle belirtik hale gelmeye başlamış, ıslak mekanlar bir araya toparlanarak koridorlar boyunca dizilmiştir”* şeklinde ifade etmektedir (Gür 2000, 89).

Bu dönemde uygulanan konut projelerin bir kısmı Türk evinin izlerini taşıdığı gibi aynı zamanda genellikle uluslararası üslupla tasarımı yapılmış olan modern çizgiye sahip projelerdir. Seyfi Arkan, Sedad Hakkı Eldem, Abidin Mortaş, Aptullah Ziya Kozanoğlu, Zeki Sayar, Bekir İhsan Ünal, Rebii Gorbon, Rüknettin Güney vb. bu dönemdeki en önemli konut yapılarını tasarlayan Türk mimarlar arasında yer almaktadırlar (Dokgöz 2012, 62).

Cumhuriyet döneminde İstanbul örneğinde konut tipolojileri geleneksel konutlardan, sayfiye evlerinden, sıra evlerden ve apartman yapılarından oluşmaktadır. Bu dönemde uygulanmış olan Ressam Şevket Bey Yalısı (Resim 3), Ayaşlı Yalısı (Resim 4) ve Profesör Ahmet Ağaoğlu evi (Resim 5) geleneksel plan şemasının uygulandığı önemli örnekler arasındadır (Özakbaş 2015, 294).

Ressam Şevket Bey Yalısı: 1934 yılında Mimar Semih Rüstem Temel tarafından tasarlanmıştır. Yapı, özellikle cephesinde yer alan ve konsollar tarafından desteklenen çıkmasıyla geleneksel konut mimarlığının izlerini taşımaktadır (Gümüş 2014, 232). Cephesinde yer alan çıkması ve geniş saçaklı yapısı ile birlikte sofa etrafında yer alan odalardan oluşan planlaması ile de geleneksel konut mimarlığının izlerini taşıdığı görülmektedir.

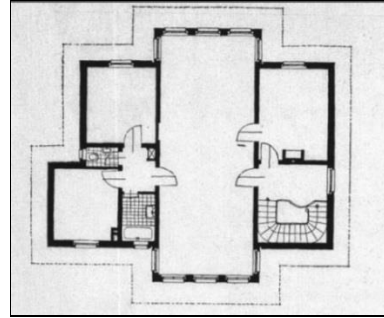
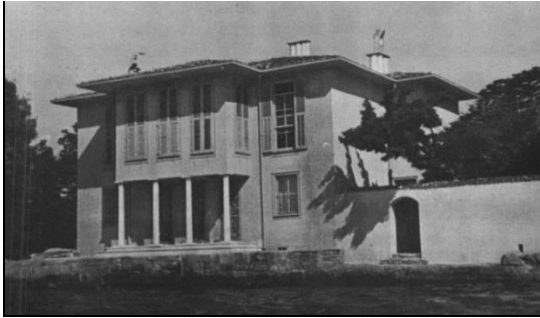

Resim 3. Ressaam Şevket Bey Yalısı

Şekil 14. Ressaam Şevket Bey Yalısı Kat Planı

Kaynak: Rüstem, S. (1934). s. 137-138. Arkitekt (Sayı:1934-05 (41)) içinde. (15 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/15/71.pdf> ' den alındı.

Ayaşlı Yalısı: 1938 yılında Mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanmıştır. İstanbul, Beylerbeyi'nde yer alan yapı iki kattan oluşmaktadır. Yapının cephesinde uygulanan, geniş saçakları ve ahşap panjurları ve kolonatl yapısı ile gelenekselin izlerini taşımakta aynı zamanda modern hatlarıyla da bu dönemin önemli yapılarının arasında yer almaktadır (Eldem 1938, 213) Yapının planlamasına bakıldığında iç sofalı plan tipinin uygulanmış olduğu görülmektedir.

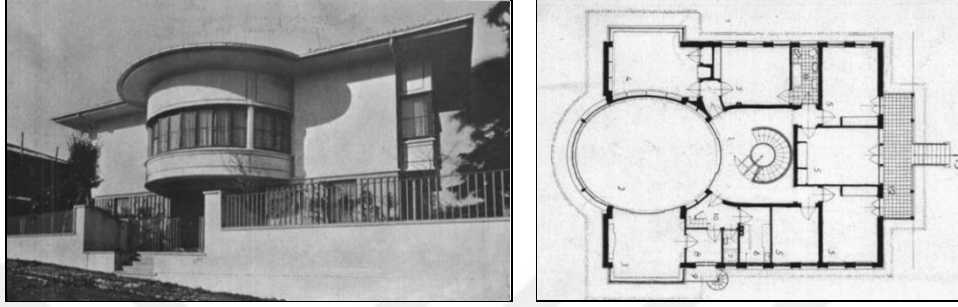

Resim 4. Ayaşlı Yalısı

Şekil 15. Ayaşlı Yalısı Kat Planı

Kaynak: Eldem, S. H. (1938). s. 215-216. Arkitekt (Sayı:1938-08 (92)) içinde. Foto: Veli Demir Ender. (15 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/60/518.pdf> ' den alındı.

Profesör Ahmet Ağaoğlu evi: 1938 yılında Mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanmıştır. İstanbul, Maçka’da yer alan yapı iki kattan oluşmaktadır (Eldem 1938, 277) Cephede cumba etkisi verilmiş oval şeklinde sofası ve geniş saçakları ile gelenekselin izlerini taşımakla birlikte aynı zamanda modern hatlarıyla da bu dönemin önemli yapılarının arasında yer almaktadır.

Resim 5. Profesör Ahmet Ağaoğlu Evi
Şekil 16. Profesör Ahmet Ağaoğlu Evi Zemin Kat Planı

Kaynak: Eldem, S. H. (1938). s. 278, 279. Arkitekt (Sayı: 1938-10-11 (94-95)) içinde. (15 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/62/544.pdf> ' den alındı.

Akcan (2009), Eldem’in ve diğer dönemin önemli Türk Mimarlarının gelenekselin izlerini taşıyan modern evler inşa etmelerinin bir alışkanlığın devam etmesinden kaynaklı olmadığına dikkat çekerek aynı zamanda sebebini şu sözleri ile ifade eder: *“Eldem’in çalışmalarında ‘‘Türk evine’’ artık kendiliğinden oluşan bir alışkanlık değil, bilinçli ve istekli bir mesaj olarak atıfta bulunuyordu. Mimarın gözünde bu evleri, zamanın ruhu anakronistik bir hale getirmiş olsa da, onları yaşama geçirme, modern bir dile çevirme isteği boy göstermişti... Eldem ya da diğer Türk mimarlarının, bu evleri bilinçli bir araştırma ve sunum sürecinin sonunda tekrardan hayata geçirmeleri bu geleneğe bir alışkanlığın devamı olarak değil, yeni bir ideolojiyle tutunmaları demektir. Bu modern evler sadece, sivil yapı geleneğinin değil, Avrupa ve Türkiye arasında algılanan hiyerarşileri eşitlemeye soyunmuş yeni bir çeviri sürecinin bir parçasıydı’’* (Akcan 2009, 250-251).

Bu dönemim başka bir ev tipide aile apartmanlarıdır. Birden fazla çekirdek aileyi ve konutu aynı binada toplayan aile apartmanlarını Bilgin (1996), *“çekirdek aile ile geleneksel aileyi buluşturan ilginç bir ara çözüm özelliği taşımaktadır’’* şeklinde ifade eder (Bilgin 1996, 475).

Türkiye’de apartmanlaşma sürecinin ilk aşaması olan “kat mülkiyeti” öncesi dönem, 1930’ lar ile 1955’ler arasındır. Bu dönemlerde arsa içinde yapılması planlanan çok katlı yapının mülkiyeti bölünemediği için yapıyı yaptıracak kişinin ciddi bir birikime sahip olması gerekmektedir. Yapılar, mal sahibinin mimara ya da mühendise tasarımını yaptırdığı, kullanım değeri yüksek olan yapılardır. Tekeli (1979), aynı zamanda bu dönemdeki konutun kullanım değerinin daha çok “*Cumhuriyet burjuvazisinin yeni yaşantı özlemlerinden kaynaklandığı*” nı ifade eder (Tekeli 1979, 79).

Devletin yatırımlarının daha çok sanayiye yönelik olması, birikimleri olan kişilerin, bu birikimlerini konuttan yana kullanmasına neden olmuş aynı zamanda kira geliri elde etmek amacıyla konut tipolojisi olarak modernist çizgilere sahip olan apartmanlara yönelim olmuştur. Yüksek geliri olan kişilerin, kira geliri elde etmek amacı ile yaptırdığı apartman tarzı konutlar “kira evleri” olarak tanımlanmaktadır. 1930 ve 1940 yıllarda yapılan apartmanlar bir önceki dönemdeki gösteriş ve süsten uzak olarak tasarlanmıştır. Sade ve düz çizgileri olan modernist çizgilere sahip bu apartmanlar dönemin modern mimarlık anlayışı olan kübik ev tanımlanmasına girmektedir. Apartman isimlerine genellikle yaptıran kişi ismini vermektedir. (Görgülü 2016, 170)

Resim 6. Kira Evi-İzmir

Kaynak: Tetik, K. (1937). s. 105. Arkitekt (Sayı: 1937-04 (76)) içinde. (17 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/29/211.pdf> ’ den alındı.

2.1.3. Kübik Mimari

Cumhuriyetin ilanından sonra 1930’larda ülkemizde batılı ve modern yaşam tarzının sembolü olarak ortaya çıkan, modern mimarlık söylemini yansıtan Kübik ev’ in özelliklerini Bozdoĝan (1996), “*düz çatılar, geniş teraslar ve çıkmalar, yuvarlak ve/veya çıkıntılı, yalın kübik hacimler, kesintisiz denizliklerle balkonlar ve bezemeden arınmışlık*” şeklinde ifade etmektedir (Bozdoĝan 1996, 313). Benzer bir görüş olarakta Yazıcıoĝlu (2001)  alışmasında, betonarme iskelet sisteminin, sade cephelerin ve cephe elemanlarının, konsol balkonlar ve çıkmaların, teras çatılarının “kübik” olarak adlandırıldığı aynı zamanda bu tarz mimarinin orta st-üst sınıf tarafından tercih edildiğini belirtmektedir (Yazıcıoĝlu 2001, 16). Ankara’nın başkent ilan edilmesiyle birlikte, bürokratların ve askerlerin içerisinde bulunduĝu seçkin kesim için oluşan Yenişehir ve  ankaya’da kübik tarzda villalar yapılmıştır. “1939”da yayımlanan fotoĝraflı resmi albüm *La Turquie Kemaliste*’de bu evler gururla, yeni bir ulusun modernizmi” şeklinde sunulmuş, İstanbul’da da kübik biçiminde evler ve villalar yapılmıştır (Bozdoĝan 1996, 322).

Resim 7. Dr. İhsan Sami Evi

Kaynak: Arkan, S. (1934). s. 335. Arkitekt (Sayı: 1934-12 (48)) içinde. (17 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/38/322.pdf> ’ den alındı.

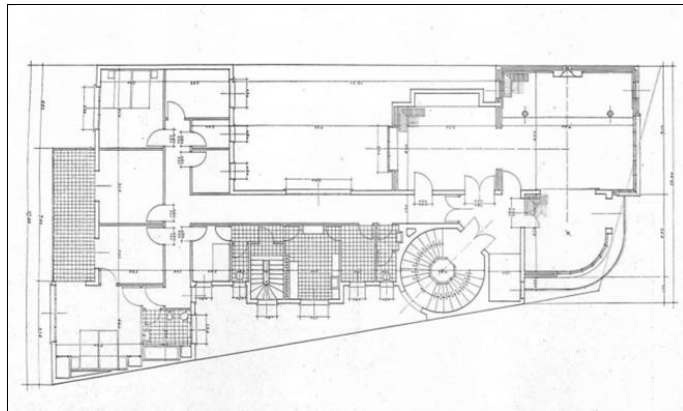
Mimar Seyfi Arkan tarafından tasarlanan, 1933 yılında İstanbul, Suadiye’de inşa edilen Dr. İhsan Sami Evi, kübik formu, düz çatısı, geniş terasları, cephesindeki sadelik ile bu dönemin önemli bir mimari tarzı olan kübik mimarinin özelliklerini yansıtan önemli bir yapıdır.

1930'lar da kübik tarz, biçimsel olarak en çok tek aile evlerinde ve villa tarzı yapılar da uygulandığı gibi aynı zamanda da kent apartmanlarında ve kira evlerinde de uygulanabiliyordu (Bozdoğan 1996, 321). Bu dönemde uygulanmış apartmanların planlarına bakıldığında, dairelerin metrekarelerinin büyük olması, geniş salonlarının ve yemek odalarının olması, çoğunda hizmetli odalarının olması bu apartmanların üst gelir grubuna hitap ederek tasarlandığını göstermektedir (Dener 1994, 108). Tüten Apartmanı, Pertev Apartmanı, Ceylan Apartmanı bu dönemin önemli örnekleri arasındadır.

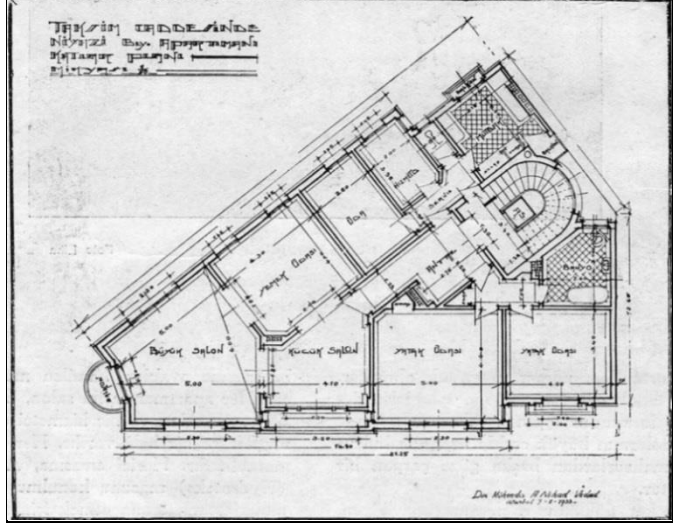
Resim 8. Tüten Apartmanı-İstanbul, Ayazpaşa

Kaynak: Denктаř, A. (1936). s.133. Arkitekt (Sayı:1936-05-06 (65-66)) içinde (17 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/132/1539.pdf> ' den alındı.

şekil 17. Tüten Apartmanı Kat Planı

Kaynak: Denктаř, A. (1936). s.134. Arkitekt (Sayı:1936-05-06 (65-66)) içinde (17 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/132/1539.pdf> ' den alındı.

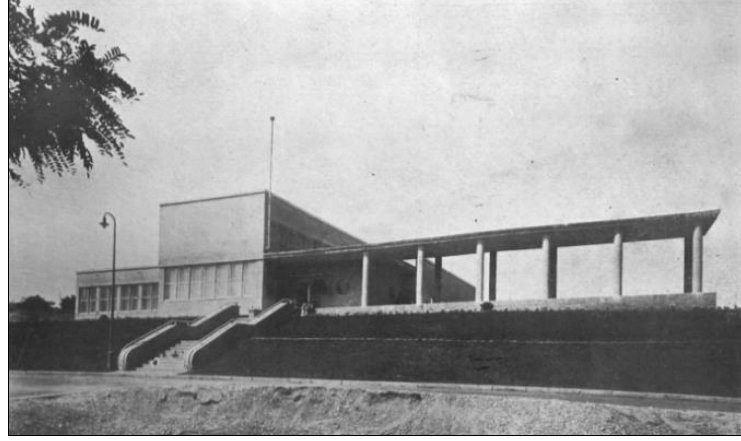
Resim 9. Pertev Apartmanı-İstanbul, Taksim

Şekil 18. Pertev Apartmanı Kat Planı

Kaynak: Vedat, N. (1933). s. 45-46. Arkitekt (Sayı:1933-02 (26)) içinde. Foto: Elhamra (18 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/89/936.pdf> ' den alındı.

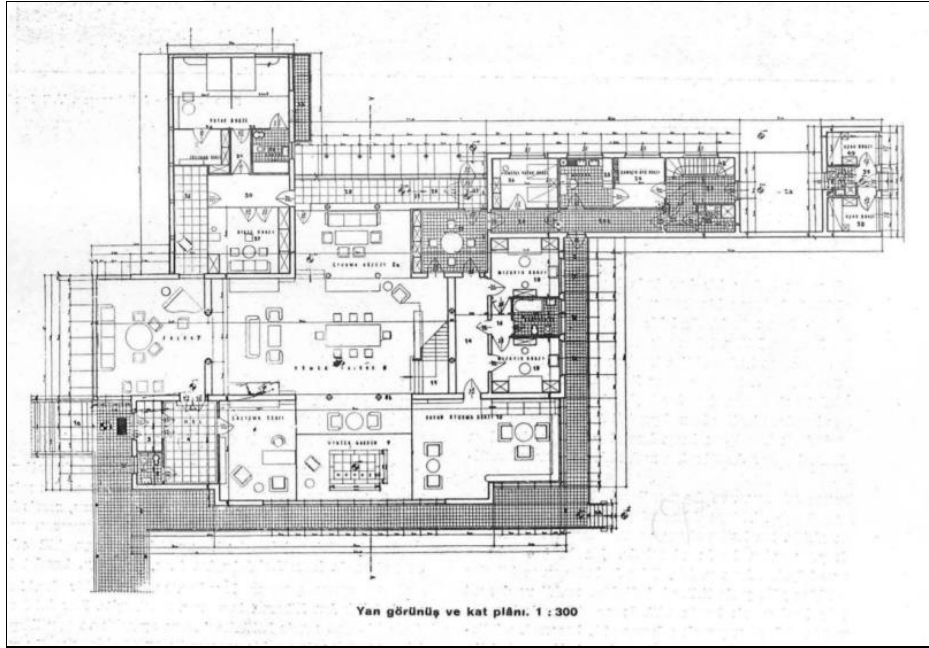
Bu dönemin önemli yapıları arasında Cumhurbaşkanlığı Köşkü başta olmak üzere Türk Mimar Seyfi Arkan'ın tasarımı yaptığı Hariciye Köşkü, Makbule Atadan Evi ve Florya Atatürk Deniz Köşkü de yer almaktadır.

Bu yapılar geleneksel yapı tarzının devamı olarak değil, yeni ve modernist çizgileri taşıyan yapılar olarak tasarlanmıştır. Cephelerinin süslemelerden uzak sade yüzeylere sahip olması aynı zamanda cephede geniş cam yüzeyler kullanılması ve düz çatıların uygulanmış olması bu yapıların en önemli özellikleri arasındadır. Akcan (2009), bu yapıları “*bilinçli olarak yepyeni ve çığır açan binalar olarak tasarlanmışlardı*” şeklinde ifade eder. Aynı zamanda bu yapılarda “*Türkleştirici*” etkilerinde eklendiğini belirtmiş, bu etkilerin Cumhurbaşkanlığı köşkünde avlu, Hariciye Köşkünde geniş saçaklar, Makbule Atadan Evinde kadının toplumdaki yerini tanımlayan mekânsal çözümler ve Florya Köşkünde bulunan geleneksel deniz hamamlarının olduğunu belirtmektedir (Akcan 2009, 128). Batılı yaşam şeklinde yapılan parti, balo vb. aktivitelerin gerçekleşmesi amacıyla büyük metrekareli salonlar, balkonlar, teraslar oluşturulmuştur. Konforun ön planda olduğu bu tarzda havalandırma, ısıtma vb. gibi teknik konulara dikkat edilmiştir (Dokgöz 2012, 108-109).

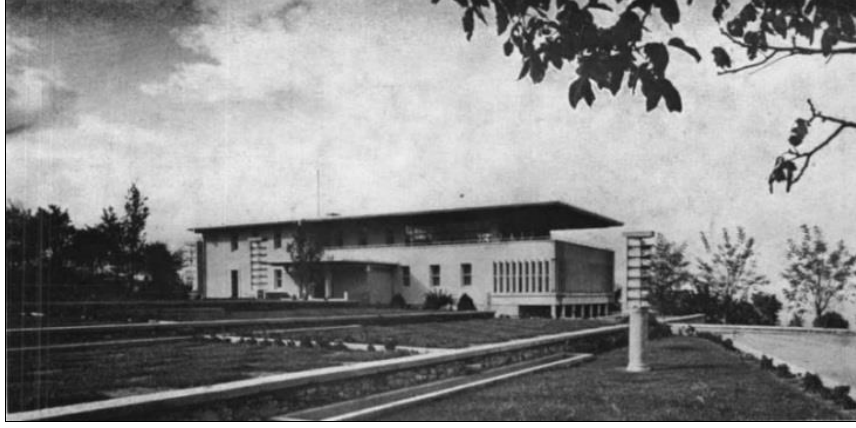
Resim 10. Makbule Atadan Evi-Ankara

Kaynak: Arkan, S. (1936). s. 179. Arkitekt (Sayı: 1936-07 (67)) içinde. Foto Sender- Ressam Veli Demir. (18 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/134/1565.pdf> ' den alındı.

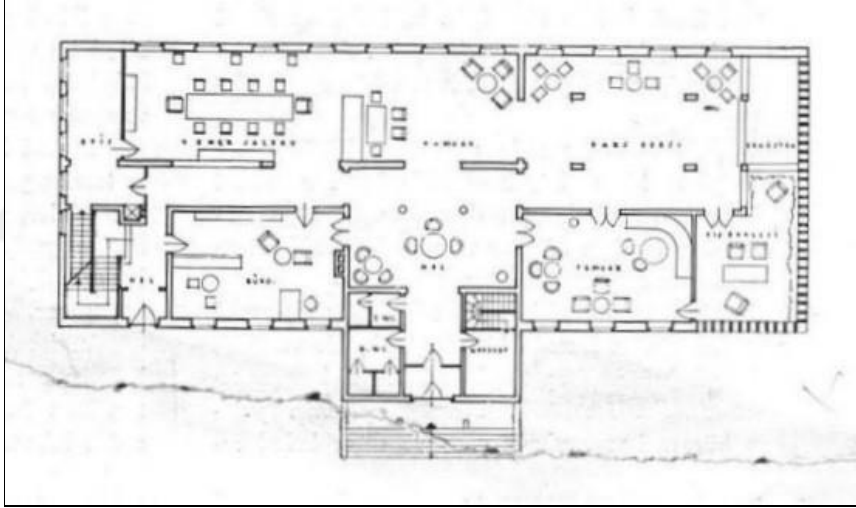
Şekil 19. Makbule Atadan Evi Planı

Kaynak: Arkan, S. (1936). s.180. Arkitekt (Sayı: 1936-07 (67)) içinde. (18 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/134/1565.pdf> ' den alındı.

Resim 11. Hariciye K    -Ankara

Kaynak: Arkan, S. (1935). s.311. Arkitekt (Sayı: 1935-11-12 (59-60)) içinde. Foto Sender- Ressam Veli Demir (18 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/122/1385.pdf> ' den alındı.

Şekil 20. Hariciye K     Planı

Kaynak: Arkan, S. (1935). s.312. Arkitekt (Sayı: 1935-11-12 (59-60)) içinde. (18 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/122/1385.pdf> ' den alındı.

Resim 12. Florya Atatürk Deniz Köşkü

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

Kübik evlerin teknik ve malzeme olarak uygulanabilirliği açısından birçok zorlukla ve sorunlarla karşılaşmıştır. Malzeme olarak kullanılan betonarmenin bu dönemde pahalı olması, düz çatı uygulamasından kaynaklı teknik sorunların ortaya çıkması ve malzemeden kaynaklı olarak cephede geniş açıklıkların uygulanamamasından dolayı pencere boşluklarının daha küçültülmesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Bozdoğan 1996, 313; Dokgöz 2012, 100).

1950’lerle birlikte ülkemizdeki değişimlerden sonra kübik mimarinin uygulanabilir bir konut yapımı olmaktan çıktığını belirten Bozdoğan (1996), bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Erken Cumhuriyet döneminin sonlarında, özellikle de 1950’lerde Türkiye’deki siyasal ve kültürel değişimlerden sonra, kübik ev ve ev içleri önceki ideolojik yüklemnin yanı sıra, artık kentsel arazi spekülasyonları ve hiçbir özelliği bulunmayan yüksek apartmanların getirdiği gelirin de etkisiyle, konut yapımı için uygulanabilir bir örnek olmaktan çıkarak uygulanma olasılığını yitirmiştir” (Bozdoğan 1996, 322).

Benzer bir görüş olarak Dokgöz (2012), ülkemizde batılı ve modern yaşam tarzının sembolü olarak ortaya çıkan kübik mimari, batılı yaşam tarzını benimseyen üst düzey kesim tarafından tercih edilse de, gerek biçimsel olarak gerek malzemenin

soğuk bulunmasından dolayı halk tarafından benimsenememiş olduğunu belirtmektedir (Dokgöz 2012, 36). Akcan (2009), Türk evlerini yetersiz bulan ve batılı tarzda inşa edilen fakat planlamasını sorunlu buldukları apartman yapılarını eleştiren “Kemalistler” olarak tanımladığı kesimin konut üretiminde yeni yatırımlara yöneldiğini, bu konut modelinde kooperatif evleri olduğunu belirtmiştir (Akcan 2009, 138).

2.2. Yapı Kooperatiflerinin Kurulması

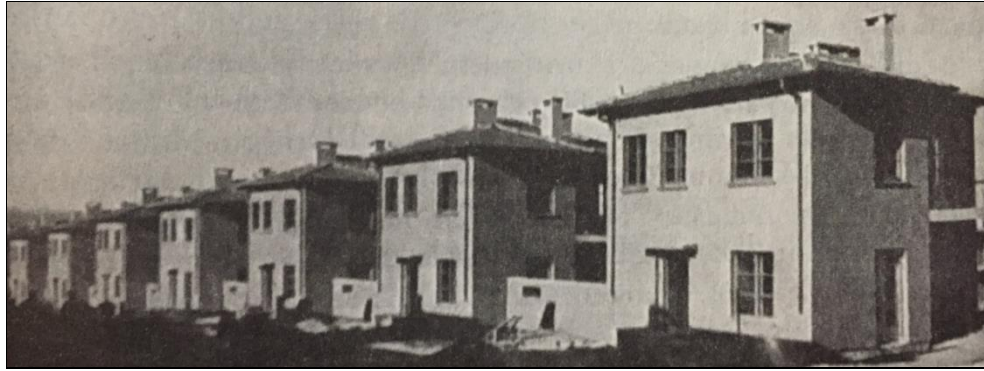
Kentlerde arsa değerlerinin artmasıyla birlikte, tek parselin üzerinde yapılan bir üretim şekli olan bireysel konut üretimi, orta ve düşük gelir grubundaki halk için ulaşılamaz bir hal almış ve bu üretim şekli üst gelir grubuna hitap etmeye başlamıştır. Toplumun büyük bir kısmını oluşturan orta gelir grubu ve düşük gelir grubundaki insanlar için konut üretimi yetersiz kalmaya başlamış bu bağlamda yeni konut üretim şekilleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Tekeli (1982), bu sunum biçimlerini bireysel gecekondü üretimi ve yapı kooperatifleri konut üretimi olarak belirtmektedir. Bireysel üretimde, bütün aşamalarıyla ilgilenen konut sahibi iken, bu üretim biçiminde ise kooperatiflerdir. Kooperatifleri, konut sahibi olmak isteyen kişiler bir araya gelerek oluşturmaktadır. Konut yapım sürecinde karşılaşılan her türlü aşama ile kooperatif ilgilenmektedir (Tekeli 1982).

Bu dönem Ankara’nın başkent olmasıyla birlikte buradaki halkın konut ihtiyacı ilk önceliği almıştır. Yenişehir’in kurulması ile konut üretiminin artması sağlanmıştır (Keleş 1982, 37). Bu dönemin konut politikasının memur konutlarına yöneldiğini belirten Gür (2000), *“1925 yılında çıkarılan 586 sayılı yasa ile memurlara maaşlarının yarısı kadar avans verilmiş ve Yenişehir’de belediyenin 198 konut yapması sağlanmıştır. 1926’da ilk kredi veren kuruluş olarak Emlak ve Eytam Bankası etkinliklerine başlamıştır”* olarak belirtmektedir (Gür 2000, 115).

Konut kooperatifçiliğinin Türkiye’ye girişini 19. yüzyılın sonlarına doğru olduğunu belirten Keleş (1982), *“1887 yılında, İstanbul’da, İngiliz azınlığının bazı üyeleri, konut gereksinmelerini karşılıklı yardımlaşma ile gidermeyi amaçlayan bir kooperatif kurmuşlardır. Bu kooperatife girebilmek için, İngiliz uyruğu olmak koşulu aranıyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra, ilk konut kooperatifi, yurt dışında*

kooperatifçilik öğrenimi görmüş aydın bürokratlarca, Ankara’da 1934 yılında kuruldu. Bahçelievler kooperatifi, devletin ve belediyenin desteğinde, kısa sürede, 150 birimlik bir toplu konut girişimini gerçekleştirmiştir” olarak ifade etmektedir (Keleş 1982, 48). 1930’lu yıllarda Ankara’da arsa değerlerinin artmaya başlamasıyla orta gelir grubuna sahip memurlar tek bir parsel üzerinde konut yaptırma gibi durumları imkansız hale gelmiştir. Bu durum karşısında Ankara’da ki üst düzey bürokratlar çare olarak kooperatifleşmişlerdir ve Bahçelievler Yapı Kooperatifini kurmuşlardır (Tekeli 1982).

Bahçelievler Yapı Kooperatifi: Tekeli (2012), bahçeli ev kavramının, *“İngiltere’de gelişen “garden-city” (bahçe-kent) akımının Fransa yoluyla dolaylı bir biçimde Türkiye’ye gelmesiyle ortaya çıktığını”* belirtmektedir (Tekeli 2012, 348). Yerleşimi ve konutların planlaması Alman mimar Herman Jansen tarafından yapılmış olan Bahçeli evler yapı kooperatifi Ankara’da yer almaktadır. 1934 yılında yurt dışında öğrenim görmüş, üst düzey kamu görevlileri tarafından kurulmuştur. *“Bahçelievler örneğinde Jansen planı yolların çevresinde kesintisiz bir yapılaşmayı öngörmüş olmasına karşın, kooperatif ortaklarının konut tipi tercihleri ağırlığın müstakil evlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır”* (Özüekren 1996, 356, 357)

Resim 13. Bahçelievler Görseli

Kaynak: Akcan, E. (2009). s. 167

Bahçeli evlerin, bu zamana kadar diğer yapılan konut üretimlerinden farkını Tekeli ve İlkin (1984) şu şekilde ifade eder:

“Birincisi toplu konut girişimi olması, ikincisi kentten uzak yeni bir alan üzerinde geliştirilmesi üçüncüsü ise bir memur kooperatifi girişimi niteliğini

taşımasıdır. Bu üç özellik toplumdaki üç gelişme tarafından belirlenmiştir. Bu gelişmelerden birincisi Ankara'nın başkent olarak seçilmesinden sonra ortaya çıkan konut sorununun, 1930'larda yaşanan ekonomik bunalımın ve dolayısıyla konut yapımındaki azalmanın da etkisiyle konut sorununun en yoğun olarak duyulduğu bir aşamaya varılması; ikincisi Jansen Planının uygulamaya başlanmasıyla birlikte artan arsa spekülasyonunun İmar Planını çok ciddi uygulama sorunuyla karşı karşıya bırakması, üçüncüsü ise Cumhuriyetin Kooperatif Kurumu kurarak Türkiye'de kooperatifçiliği özendirmeye başlaması olmuştur” (Tekeli ve İlkin 1984, 9-10).

Bahçelievler yapı kooperatifinin yapılması ile birlikte ilerleyen yıllarda kooperatifler yayılmaya başlamıştır. 1950'lere kadar Ankara'da orta ve üst sınıf için, varlıklı memur ve bürokratlar için kooperatifler yapılmış fakat işçi ve orta sınıf için yeterli sayıda toplu konut üretilmemiştir (Akcan 2009, 293). Yapı kooperatifleri ile konut üretimi, yapım sürecinin devletin kredi mekanizmalarıyla özendirilmesinden dolayı sadece örgütlü işlerinde çalışanlara açık olmuştur dolayısıyla toplumun tamamını kapsamayan bir konut üretim şekli olmuştur (Tekeli 1982).

İKİNCİ BÖLÜM

1950 -1980 YILLARI ARASI TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİ

Çalışmanın bu bölümünde, 1950 ve 1980 yılları arasında ülkemizde gerçekleşen sanayileşme ve göç olgusu ele alınacak, daha sonra bu etkenler neticesinde oluşan konut üretim biçimleri olan yap-satçı üretim şekli, toplu konut projeleri ve gecekondulaşma olgusu incelenecektir.

1. SANAYİLEŞME VE GÖÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ülkemizde tarım sektöründe gerçekleşen dış yatırımların etkisi ve makineleşmenin başlaması neticesinde kırsal alanda başlayan yapısal dönüşümlerle birlikte köylerden kentlere göç hareketleri gerçekleşmeye başlamış dolayısıyla hızlı bir kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır (Gür 2000, 115). Ülkemizde 1948’ler den sonra tarım sektöründe önemli değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimin hızlandıran iki etkenin olduğunu belirten Tekeli (1977) bu etkenlerin birincisinin tarımda insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olduğunu diğer etkenin ise ülke pazarı için üretime geçildiğini vurgulamaktadır (Tekeli 1977, 21).

Kentlerdeki nüfus artışının büyük bir kısmını, kırsaldan kentlere göç eden nüfus akınları oluşturmaktadır (Keleş 1982, 18-19). 1950’lerden itibaren artan göç olgusu neticesinde kentleşme hız kazanmaya başlamıştır. Ülkemizde kentleşme ve hızlı nüfus artışı arsa değerlerinin artmasına ve büyük bir konut sorununa neden olmuştur. Bu durumun bir kısır döngü oluşumuna neden olduğunu belirten Yavuz (1974), planlı şehirciliğin bunalımdan çıkamadığını ve sanayileşmenin gerçekleşemediğini aynı zamanda köyden kente gelen kesimin şehirlerin sorunlarını ağırlaştırmakta ve kalkınmaya katkıda bulunamamakta olduğunu belirtmektedir (Yavuz 1974, 5).

1960’lı yıllara kadar sanayi tesisleri devlet elindeyken bu tarihten sonra özel sektör eliyle sanayileşme başlamıştır ve bu başlangıçta Sanayi Kalkınma Bankası ve Turizm Bankasının büyük etkisi olmuştur. Kırsal kesimden göç ederek iş bulmak

amacıyla kente gelen kesim, konut sorununa gecekondulaşma ile çare bulurken, orta gelir düzeyine sahip kesim ise yapsat düzeniyle çare bulmuştur (Çeçener 2003, 47).

2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ

1950'lerden sonra kentleşme hızı iyice artmaya başlamış dolayısıyla uygulanan konut üretim biçimleri yetersiz duruma gelmiştir. Bu sorunlara çare olarak farklı konut üretim biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu biçimler gecekondulaşma ve yapsatçı tarafından uygulanan apartman yapılarıdır. Ortaya çıkan konut açığı sorununa kırdan kente başlayan göç hareketleri ile konut yaptırmaya veya almaya gücü yetmeyen göçmenler kendi imkanlarıyla yaptıkları gecekondularda, orta gelir düzeyindeki vatandaşlar için ise küçük girişimciler yani yapsatçılar tarafından yapılan apartman yapıları ile çare bulmuşlardır.

Bu iki üretim şekli konut talebine büyük ölçüde çare olmuştur. Aynı zamanda Tekeli (1996), bu sunum biçimlerinin kentlerde “*yağ lekesi biçiminde büyüyen*” çevre sorunlarına neden olduğunu aynı zamanda bu sorunlara çare olması amacıyla toplu konut üretiminin denemelerine başladığını belirtmektedir (Tekeli 1996, 9).

2.1. Yap-Sat Üretim Tarzının Ortaya Çıkması

Ülkemizde, 1950'li yılların sonlarına doğru yayılan yapsatçı üretim biçimi, orta gelir düzeyine sahip kesim için, yükselen arsa değerlerinin neticesinde tek parselde konut yapmaya gücü yetmemesi ve bu duruma çare olması amacıyla kat mülkiyeti kanunun çıkması sonucu ortaya çıkan bir üretim biçimidir.

Yapıyı yaptığı arsanın sahibi olmayan Yapsatçı olarak adlandırılan küçük girişimci, konutun planlanmasından yapımına, satışına vs. konutun yapım sürecinin her aşamasında kadar ilgilenmektedir. Yapının yapılacağı arsa, kent içinde yer alan boş bir arsa olduğu gibi eski bir yapının yıkılması sonucu da olabilmektedir. Bu dönemde konut üretiminde sermayenin karlılık oranı ve devir hızının düşük olmasından dolayı büyük girişimci tarafından tercih edilmemektedir (Tekeli 1982).

Kişiler konutlarının sahibi olarak değil, hissedarı olarak görünmesinden kaynaklı bir takım sorunların çıkması neticesinde merkezi yönetim 1965 yılında “Kat

Mülkiyeti Yasası” nı çıkartmıştır (Çeçener 2003, 48). Bu kanunun sonucunda orta gelir seviyesine sahip konut ihtiyacı içerisinde olan kesim için konut sahibi olma şartları daha elverişli hale gelmiş, konutların kat sayıları artmaya başlamış ve konut yapım süreci daha hızlanmıştır.

Yapsatıcı olarak adlandırılan küçük girişimcilerin, arsa değeri yüksek olan prestijli alanlarda orta ve üst gelir grubuna sahip kesime konut üretimi eğiliminde olmuşlardır (Tekeli 1996, 93). Aynı zamanda yapsatçının konut üretimindeki bir diğer amacı konutun kullanım değerini değil değişim değerini ön plana çıkarmak olmuştur (Tekeli 1979, 79). Konutu kullanacak olan kişiler tasarım aşamasından sonra belli olduğu için bu yapılar kullanım değerinden çok satış değeri yüksek tutmak amacıyla inşa edilmiştir.

Yapsatçıların üretimini yaptığı apartman tipi konutlar, içerisinde salon, mutfak, banyo ve odalardan oluşan ve bu dönemin başlıca aile yapısı olan anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailenin yaşayabileceği büyüklükte üretilen konut yapılarıdır. Özbay (2015), 1950’ ler den itibaren başlayan kitlesel göçün neticesinde apartmanların prestijleri azalmaya başlamış, girişimciler tarafından orta gelir düzeyindeki vatandaşlar için düşük kaliteli apartmanlar yapılmaya başlandı. Bu apartmanlarda önem verilen kısım salonlar olup geri kalan odalar, mutfak banyo, tuvalet ise metrekare olarak çok daha küçük ve itina gösterilmeden yapılmış olduğuna dikkat çekmektedir (Özbay 2015, 121). 1950’ler den sonra teknolojinin gelişmeye başlaması, konutların ısıtma sistemlerinde yaşanan değişimler konut planlamasında ve mekan kullanımında bir takım değişikliklere neden olan gelişmelerdir.

Konutlarda merkezi ısıtma sisteminin kullanımının yaygınlaşması ile soğuk havalarda bile konutta bulunan her odanın kullanımı sağlanmış oldu. Buzdolabı, çamaşır makinası gibi teknolojik aletlerin orta gelir düzeyine sahip kesiminde kullanmaya başlaması ile bu dönemden önce yapılmış dairelerde bu ürünlere yer açabilmek için birtakım tadilatların yapılması gerekmiştir. Mutfak eğer balkonlu ise balkonu mutfaka eklemek veya balkonu kapatmak gibi çözümler geliştirilmiştir. Yeni yapılan konutlarda da mutfak ve banyo metrekareleri daha büyük yapılmaya

başlanmıştır. 1970’ler de televizyonun evlere girmesi ile salon mekanının ailenin günlük olarak kullanıma açılmasında etkili olmuştur. (Özbay, 2015:122).

Türk kültüründe misafirin çok önemli bir yeri vardır. Misafir geldiğinde onları en güzel şekilde ağırlamak için her zaman düzenli ve temiz bir şekilde bekletilen ayrı bir mekan bulunmaktadır. Konutlarda bu alan evin en büyük metrekareye sahip bölümü olan salondur. Salon hane halkı tarafından sık kullanılmaz, misafir için düzenli bir şekilde tutulurdu. Ancak değişen toplum yapısı, aile yaşamı, hayat şartları neticesinde bu alışkanlıkta son bulmuş, salon artık aile fertleri tarafından istedikleri zaman kullandıkları bir mekan olmaya başlamıştır.

Ülkemizde 1960’lar sonrası yıllarda planlı dönemler başlamıştır. Gür (2000), 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı gecekondu yasasının bu dönemin en önemli konut yasası olduğunu fakat belediyelerin arsa temininde zorluklarda karşılaşmasından dolayı gecekondulaşmanın önüne geçilemediğini ifade eder (Gür 2000, 118).

Bu dönemin konut üretim biçimlerinden olan Yapsatçı üretim, hem binayı yapan girişimciler için çok karlı bir yatırım aracı olmuş hem de maddi olarak konut yaptırmaya gücü yetmeyen arsa sahipleri açısından birkaç konuta sahip olarak karlı çıktıkları bir üretim biçimi olmuştur (Dener 1994, 117). Ülkemizde 1970’lerin ikinci yarısından itibaren inşaat piyasasının cazibesi büyük sermaye gruplarının dikkatini çekmeye başlamış ve toplu konut şirketleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 1982).

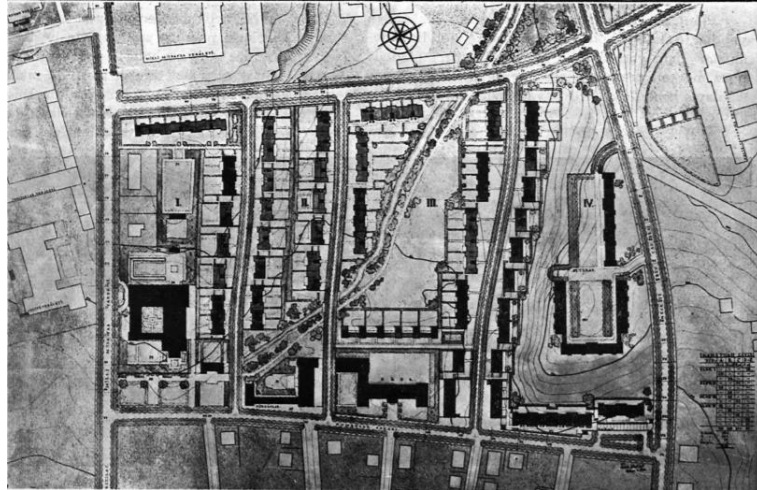
2.2. Toplu Konut Projeleri

Toplu Konut, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; *“Önceden planlanmış belli bir yerleşim bölgesinde, vatandaşa devletin açtığı kredi yardımları ve katkılarıyla oluşturulan yapılar bütünü”* olarak tanımlanmaktadır (TDK).

19. Yüzyılda Batıda kırdan kente göçün neticesinde oluşan soruna bir çözüm olarak ileri sürülmüş olan Toplu Konut, *“kentleşme ve sanayileşmenin bir türevi olarak ortaya çıkmıştır”* (Ertürk ve Özen, 559). Toplu konut kavramı gelir seviyesi düşük ve orta olan kesim için kamu ya da özel kuruluşlar tarafından çok sayıda konutun bir kerede yapımı hedeflenen konut üretimini tanımlamaktadır. Ülkemizde,

19. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış olan ilk toplu konut uygulamaları, Batı' nın yaşam şekline uygun olarak tasarlanmıştır. 1870 yılında inşa edilmiş olan saray çalışanlarının kullanımı için yapılmış olan Beşiktaş Akaretler ve Taksim Surp Agop sıra evleri, Laleli'de büyük yangın sonucu zarar gören insanlar için inşa edilmiş olan Harikzedegan Apartmanları da ilk toplu konut uygulamaları olarak değerlendirilebilir (Tapan 1996, 371). 1940'lı yıllardan itibaren ülkemizde devletin ve özel sektör eliyle toplu konut projelerinin uygulanmasına başlanmış bu uygulamalar ilk olarak nüfus artış hızının çok olduğu büyük kentlerde başlamıştır.

1960'lı yılların ortalarından itibaren gecekondü ve yapsatçılık süreçleri ile sağlıklı yaşam çevreleri üretildiğini belirten Tekeli (2009), her iki sürecin bu yıllarda yetersiz kalması sonucu 1967'lerden itibaren toplu konut projelerinin yeni bir çözüm olarak girdiğini belirtmiştir (Tekeli 2009, 236). Ankara'da Saraçoğlu Mahallesi ve Yeni Mahalle, İstanbul'da ise kooperatifler aracılığıyla yapılan Ataköy toplu konutları, Emlak Kredi Bankası'nın Levent'te ve OYAK'ın Yeni Levent'te yaptığı toplu konutlar, ilk toplu konut örnekleridir. (Ertürk ve Özen, 560; Dener 1994, 115)

Şekil 21. Saraçoğlu Mahallesi Planı

Kaynak: Bonatz, P. (1946). s. 58. Arkitekt (Sayı: 1946-03-04 (171-172)) içinde. (20 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/71/663.pdf> ' den alındı.

Bu dönemin önemli bir toplu konut projesi olan Saraçoğlu mahallesi (Şekil 21) konut sorununa çare bulmak amacıyla yapılmıştır. Ankara'da 1945 yılında inşası

tamamlanan proje Alman mimar Paul Bonatz tarafından tasarlanmıştır. Projede, apartman planları 2, 3 ve 5 odalı dairelerden oluşmaktadır (Bonatz 1946, 56).

Şekil 22. 1. Levent Vaziyet Planı

Kaynak: Tapan, M. (1996). s. 367

Resim 14. Levent Mahallesi

Kaynak: Aru, K.A. ve Gorbon, R. (1952). s. 174. Arkitekt (Sayı: 1952-09-10 (253-254)) içinde. (20 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/198/2640.pdf> ' den alındı.

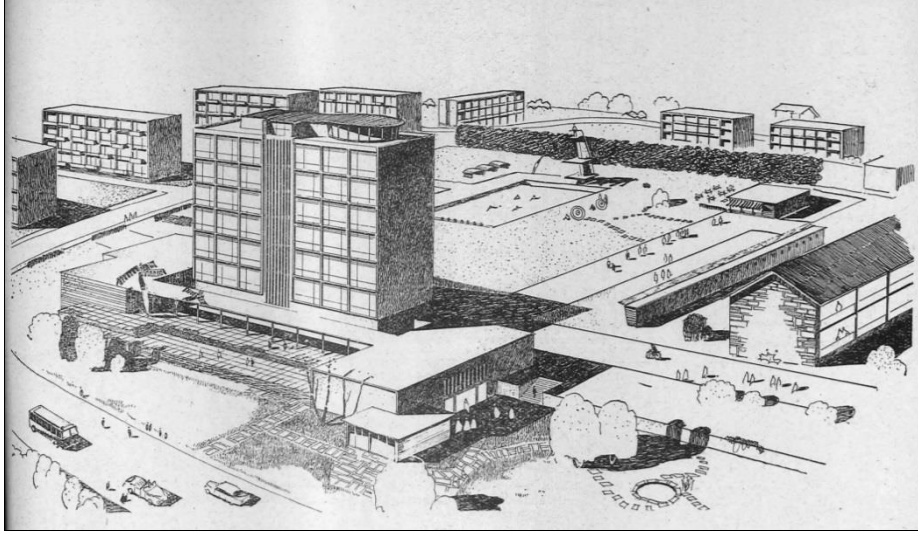
Levent Mahallesi 1. Kısım projesi İstanbul'da inşa edilen dönemin önemli toplu konut projelerinden birisidir. Kemal Ahmet Aru ve Rebii Gorbun tarafından projelendirilmiş olan yapı topluluğunda 391 konut, çarşı, sinema ve meydan yer almaktadır (Aru ve Gorbun 1952, 174).

Proje 1.2.3. ve 4. Levent mahallesi olmak üzere 4 bölümde gerçekleşmiştir. 1. etap, 1951 yılında, son etap olan 4. Levent Mahallesi ise 1958 yılında tamamlanmıştır. 1., 2. ve 3. Levent Mahallelerinde az konut yapıları az katlı ve müstakildir. Fakat 4. Levent Mahallesi farklı tipolojiler içermektedir. Bünyesinde apartman ve müstakil konutlar yer almaktadır. Aynı zamanda 4. Levent mahallesi yerleşkesinde alışveriş ve spor alanları, açık ve kapalı sosyal alanlar yer almaktadır (Sadıkoğlu ve Özsoy 2017, 207).

Şekil 23. 4. Levent Vaziyet Planı

Kaynak: Aru, K.A. (1956). s. 140. Arkitekt (Sayı: 1956-03 (285)) içinde. (20 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/222/3034.pdf> ' den alındı.

Şekil 24. 4. Levent

Kaynak: Aru, K.A. (1956). s. 141. Arkitekt (Sayı: 1956-03 (285)) içinde. (20 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/222/3034.pdf> ' den alındı.

Dönemin diğer önemli toplu konut projesi de Emlak Kredi Bankası'nın Ataköy Sosyal Konut projesidir (Resim 15). Ataköy sitesi Yedikule'den Florya'ya uzanan 4 milyon metrekareye sahip bir alan üzerine kurulmuştur. Projede 60.000 nüfusun öngörülmüştür. Yerleşme 10 mahalleye ayrılmıştır (Anonim 1975, 53). 1. Mahalle 1962 yılında tamamlanmıştır, toplam 662 konut yer almaktadır. 2. Mahalle 1964 yılında tamamlanmıştır, toplam 852 konut yer almaktadır. 3. 4. Mahalle 1963-1974 yılları arasında yapılmıştır, toplam 2772 konut yer almaktadır. 5. Mahalle 1975 yılında yapımına başlanmıştır, toplam 2963 konut bulunmaktadır. Sitenin merkez mahallesidir. 7 ve 8. Mahalle 1. Etap inşaatları, 1988 yılının sonlarına başlayıp 1990 yılının 2 yarısında tamamlanmış, toplam 1398 konut yer almaktadır. 9 ve 10. Mahalle ise üç etapta sonuçlanmıştır. İçerisinde çarşı, okul, park ve yeşil alanlar gibi bulunmaktadır (TMH 2006, 60-61).

Resim 15. Emlak Kredi Bankası'nın Ataköy Sosyal Konutları

Kaynak: Anonim. (1975). s. 55. Arkitekt (Sayı: 1975-02 (358)) içinde. (22 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/136/1597.pdf> 'den alındı.

2.3. Gecekondu Mahallelerinin Yaygınlaşması

Gecekondu, hızlı kentleşmenin getirmiş olduğu konut sorununun bir sonucu olan ve kırdan kente göçlerin neticesinde bireylerin kendilerinin olmayan araziler üzerinde kısa bir zaman diliminde oluşturdukları plansız yerleşme ve konut üretim şeklidir (Tekeli 2009, 149; Alsaç 1993, 52). 1950'lerden sonra kentleşme hızı iyice artmaya başlamış dolayısıyla uygulanan konut üretim biçimleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu yetersiz kalma durumu sonucunda göçle gelen, konut yaptırmaya veya almaya gücü yetmeyen kesim kendi imkanları ile yaptıkları gecekonduarda konut ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

Gecekonduların sanayi kapitali bakımından sanayileşmenin yaşandığı ülkelerde birçok açıdan işlevsel olduğunu vurgulayan Tekeli (1996), “*Kentleşmeyi ucuzlatarak, sanayiye akacak kapitali artırmasının yanısıra, kentle büyük miktarda yedek emek ordusunun ücretlerinin düşük kalmasına olanak verir. Bunların dışında gecekondular, düşük standartlı bir yaşam çerçevesi oluşturarak yaşamı ve emeğin yeniden üretimini ucuzlatır*” şeklinde ifade etmektedir (Tekeli 1996, 8).

Resim 16. Gecekondulaşma Görseli

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 SONRASI TÜRKİYE’DE KONUT ÜRETİMİ

1980’ ler den sonra ülkemizde birçok alanda yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin etkileri neticesinde, aile yapısında ve yaşam şartlarında değişimler yaşanmaya başlamış aynı zamanda bu değişimlerin etkisi ile konutun kullanım amacı ve konut üretim biçimleri değişmeye başlamıştır. 1980 sonrası konut piyasası büyük sermayenin de ilgisini çekmeye başlamış olmasından dolayı, bu alanda yeni yatırımlar yapılmaya ve büyük ölçekli projeler uygulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda çaişmanın bu bölümünde, aile yapısında yaşanan değişimlerle birlikte konut üretim biçimi olarak büyük ölçekli projeler olarak uygulanmaya başlanan kapalı yerleşmeler ve rezidans projeleri ele alınacaktır.

1. KÜRESELLEŞEN EKONOMİK DÜZENE EKLEMLENME ÇABALARI VE YENİ YAŞAM BİÇİMLERİ

1980’ler den itibaren küreselleşmenin etkisi ile siyasal, ekonomik ve sosyal faktörler, teknoloji ve iletişim ağlarında yaşanan gelişmeler, toplum yapısını etkilediği gibi aynı zamanda toplumun yaşam şartlarını değiştirmeye başlamıştır. Erdinç (2017), bu dönemi “*yeni dinamikler çerçevesinde, finansallaşan, sermaye hareketinde devletlerin rolünün değiştiği, kültürlerin ve sosyal ilişkilerin ticarileştiği, neoliberalizm olarak tanımlanan yeni süreç bu dönemde ortaya çıkmıştır*” şeklinde ifade eder (Erdinç 2017, 24). Konut, 20. yüzyıl’ın sonlarına doğru, bireyin kendisi için ürettiği bir meta olmaktan çıkmış, büyük girişimciler tarafından ele alınan bir konu olmuştur (Gür 2000, 12).

Bu dönemden itibaren aile yapısında da, konut üretim biçimlerinde de önceki dönemlerde olduğu gibi değişimler gerçekleşmiştir. Yapısal olarak değişim geçirmeye başlayan aile kavramı, küreselleşme ile gerçekleşen kültürel, ekonomik, toplumsal değişim ve dönüşümlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu bağlamda yeni aile yapıları oluşmaya başlamıştır. Çekirdek ailenin yanı sıra çocuksuz aile, iş ve eğitim hayatının da etkisi ile tek yaşam, evlenmeden birlikte yaşam ya da arkadaşların bir arada yaşaması vb. gibi yeni yaşam tarzları oluşmaya başlamıştır.

Özbay (2015), 1980'lerde geleneksel ataerkil geniş ailelerin neredeyse tamamına yakınının yok olduğunu belirtmiştir. Toplumun büyük kısmı kent yaşamını tercih etmeye başlamış, gelir düzeyi yüksek ailelerde artık geniş aile yerine çekirdek aile olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Ailedeki çocuk sayısı azalmaya, evlenme yaşı gecikmeye, ailede boşanma oranları artmaya başlamıştır (Özbay 2015, 17, 94). Teknolojinin gelişmeye başlamasının, göçlerin, kadının toplumsal yaşamdaki yerinin ve görev yapısının değişmeye başlaması ve iş hayatında artık daha aktif rol oynaması aile yapısının ve büyüklüğünün değişiminde etkili olmuş aynı zamanda aile ile konut ilişkisinde değişimlere sebep olmuştur (Gür 2000, 48).

Artık kadınlar iş hayatında daha aktif olmakta, evlerinin içerden ve dışardan olabilecek her türlü ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Evin temizliği için belli günlerde gelip evlerini temizlemesi için hatta kendileri isteyken çocuklarının bakımını sağlamaları açısından başka emekçi kadınlarla anlaşmaktadır. Çocuklar kendilerine ait odalarda zamanlarını geçirebilmektedir. Eskiden aile üyeleriyle bir arada daha fazla zaman geçirilirken günümüzde herkesin ayrı bir odasının bulunmasından dolayı bu zaman diliminin çok aza indiği görülmektedir. *“Ev teknolojisindeki gelişim ve buna paralel olarak değişen daire tasarımları kadınların hayatını kolaylaştırdı. Örneğin mutfaklar artık genellikle salonla yan yana planlanmaktadır”* (Özbay 2015, 124). 1980'ler de bulaşık makinesinin mutfaklara girmesiyle birlikte, yeni yapılan planlarda bu makinenin mutfakta yer alması için daha geniş mutfakların yapıldığı gözlenmiştir (Özbay 2015, 124). Değişen yaşam şartlarının neticesinde konut yapılarında bu değişen yaşam biçimlerinin etkileri görülmeye başlanmış aynı zamanda daha küçük metrekareli konutlar hatta stüdyo tipi daireler tercih edilmeye başlanmıştır (Görgülü 2003, 51).

Küreselleşme ve neoliberal politikalar etkisiyle toplum bir tüketim toplumuna dönüşmüştür. Yeni oluşan bu toplumsal yapıda kişiler prestijlerinin ön planda olduğu aynı zamanda kendilerini daha ayrıcalıklı bir alanda konumlandırma çabası içerisine girmiş ve plaza insanı olarak adlandırabileceğimiz yeni bir orta sınıf ortaya çıkmıştır. Erdinç (2017), çalışmasında bu yeni orta sınıfı, *“tüketim kültürü dinamiklerine eklemlenmesi noktasında, anlam, değer ve beklenti üreten yaşam tarzları kapsamında tüketici bir sosyal grubu temsil etmektedir”* şeklinde tanımlamaktadır

(Erdoğan 2017, 78). Yeni orta sınıf ve üst gelir düzeyine sahip kesim için konut artık sadece bir ev anlayışından öte bir meta haline gelmiş kullanıcılar için statü göstergesi olmuştur.

2. KONUT ÜRETİM BİÇİMLERİ

Küreselleşmenin etkisi ile konut piyasası büyük sermayenin de ilgisini çekmeye başlaması ile bu alanda yatırımlar yapmaya başlamıştır. Dolayısıyla büyük ölçekli projelerin oluşumu başlamıştır. Bu dönemde yeni yerleşme tipolojileri ortaya çıkmıştır. Bu konut üretim biçimlerinden biride kapalı yerleşmelerdir. Amerika'dan başlayıp eş zamanlı olarak diğer ülkelerde de yayılmaya başlayan kapalı yerleşmelerde yaşamayı tercih eden yeni tip orta sınıf için konut sadece bir ev anlayışından öte bir prestij, kimlik ve statüsünü gösterdiği bir yerleşme formatıdır (Çizmeci 2008, 44).

1980 sonrası dönemde konutun küresel bir üretime dönüştüğünü belirten Erdoğan (2017), *“Günümüzde, küreselleşme ve neoliberal politikalar çerçevesinde, küresel rekabete katılım ve ‘küresel kent’ imajı oluşturma bağlamında kentler yeni yaklaşımlar ile oluşmaktadır. Bu kapsamda, konut olgusu da etkilenmekte ve konut, yeni değer sistemleri ve ilişki ağları çerçevesinde küresel bir üretime dönüşmekte”* olduğunu ifade ederek konutun küreselleşme ve kapitalist üretim içerisinde meta haline gelmeye başladığını belirtmektedir, aynı zamanda küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle yeni mekânsal örgütlenme biçimlerinin kapalı yerleşmeler ve rezidanslar olduğunu belirtir (Erdoğan 2017, 21, 52).

Büyük kentlerde arazi değerinin artması ile kentsel dönüşüm projeleri olarak üretilen yeni konutların yapımı başlamıştır. Kentsel dönüşüm ile özellikle kentin içindeki gecekondular alanları önem arz etmiş aynı zamanda eski binaların yıkılıp kat karşılığı yenileri yapılmaya başlanmıştır. Özellikle bu konutlar orta ve üst gelir grubuna yönelik konutlar olarak inşa edilmektedir.

2.1. Kapalı Konut Yerleşmeleri

Kapalı yerleşmeler, büyük ölçekli sermaye grupları tarafından inşa edilen, birden fazla konutun bir arada bulunduğu, içerisinde yaşayan hane halkı için birçok birimi ve sosyal donatı alanlarını barındıran, bulunduğu kentten duvarlarla sınırlandırılmış büyük ölçekli projelerdir.

Kapalı yerleşmeler olarak adlandırılan toplu konut apartmanları kentin çeperlerinde yer almaktadır. İçerisinde sosyal donatı alanlarını barındıran bu yeni konut alanlarında yeni bir apartman yaşamı ve yeni sosyal ilişkiler gerçekleşmektedir (Görgülü 2016, 177). Dünyada 1980'lerin başlarında ortaya çıkmaya başlayan, ilk örnekleri Amerika'nın California bölgesinde olan kapalı yerleşme olgusu, kısa zamanda Avrupa, Asya, Uzak Doğu, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'nın metropoliten alanlarında yapılmaya aynı zamanda bu alanlar yeni orta sınıfın tercih ettiği merkezler haline gelmiştir (Kurtuluş 2011, 18). Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren eş zamanlı olarak dünyanın farklı kentlerinde yayılmaya başlayan küresel bir yerleşme formatı olan kapalı yerleşmeler, ülkemizde 1990'lardan itibaren "küresel düzene eklemleme" çabasında olan İstanbul' da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yerleşim şekli, gelir düzeyi orta ve hatta yüksek kesimlere hitap eden ve bu kesimin elde edebileceği yerleşmelerdir. Yaratılan bu ayrıcalık sebebiyle kapalı yerleşmeler bu kesim için sadece bir ev anlayışından öte bir prestij göstergesi, kimlik ve statü beklentisi haline gelmiştir (Çizmeci 2008, 38-39,58).

Resim 17. Avrupa Konutları-Ispartakule 3

Kaynak: <https://www.avrupakonutlari.com/proje/avrupa-konutlari-isparkule-3/> (20 04, 2020 tarihinde erişilmiştir)

Kurtuluş (2011), dünyadaki yeni liberal kentsel politikalarla uyumlu olarak, Türkiye’de 1980 ‘lerin ortalarında kapalı yerleşme olgusunun ilk örneği İstanbul’da Bahçeşehir olduğunu belirtmiştir. Bahçeşehir örneğinden sonra Türkiye’de kapalı yerleşim olgusu hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Kapalı yerleşim biçiminde en yüksek yayılımın gözlendiği kent İstanbul’ dur (Kurtuluş 2011, 21).

2.2. Rezidans Projeleri

Sözlük anlamı, *“Yüksek devlet görevlileri, elçiler vb.nin oturmalarına ayrılan konut”* (TDK) olarak belirtilen rezidans kavramı, yeni bir barınma şekli olması ile birlikte iş yaşamı, alışveriş, sosyal hayat, spor salonları vb. gibi farklı fonksiyonları içerisinde barındıran çok katlı bir yapıdır.

Kentlerin dönüşümünde ve değişiminde büyük etkisi olan kapalı yerleşmelerin ve rezidansların ve neoliberal kentsel stratejilerin bir ürünü olarak ortaya çıktığını ve küresel dinamiklerden etkilendiğini belirten Erdinç (2017), rezidansı *“kapalı yerleşme dinamikleri bağlamında ortaya çıkmış olmasına rağmen, Türkiye’nin toplumsal karakteristiği ve özelde İstanbul’un özgün dinamikleri bağlamında oluşan bir kültür modelidir”* şeklinde tanımlamaktadır (Erdinç 2017, 8).

Görgülü (2016) çalışmasında, çok katlı binalar olan rezidansları şu şekilde ifade eder:

“Modern sonrası yaşamın, yeni bir barınma biçimi olarak sunduğu, çok katlı binalar olarak inşa edilen “rezidans”lar, kent merkezinden uzakta oturmak istemeyen kentli için, merkeze yakın bir yaşam alternatifi oluşturmalarıyla lüks konut sitelerinden ayrılır. Kent merkezinde site inşa edecek büyüklükte boş arsa bulunmaması ve olanların da maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, lüks konut sitelerine göre daha küçük parsellerde, bir anlamda ev-otel olarak kullanılmak üzere çok katlı binalar olarak inşa edilirler. Lüks konut siteleri ile yarışır niteliklere sahip bu binalar, bu sitelerdeki gibi karma işlevlidirler. Barınma işlevine yönelik olmasının yanında, alışveriş, eğlence, spor merkezi, ofis yapıları gibi çok sayıda yapı grubunu da bünyesinde barındırır” (Görgülü 2016, 175).

1990'lar da yüksek gelir grubuna sahip kesimin ve yeni orta sınıfın kent merkezine yönelik talepleri doğrultusunda büyük sermayeye sahip inşaat firmaları yeni ve farklı bir konut üretimi olan kapalı yerleşme biçimi sunan rezidansların yapımına başlamıştır. (Erdinç 2017, 90-91)

Resim 18. Trump Towers Residence

Kaynak: <http://www.tasyapi.com/tr/trump-towers-0925> (10 05, 2020 tarihinde erişilmiştir)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI KONUT TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLARIN DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde, açık ve yarı açık mekanların farklı konut tipolojileri üzerinden incelenecektir. İlk olarak mahremiyetin baskınlığı başlığı altında birinci bölümde detaylı bir şekilde incelenen geleneksel konut mimarisindeki kullanım şekilleri incelenecektir. Daha sonra apartman projelerinde dönemlerin özgün örnekleri ve günümüzde uygulanan projelerde kullanım şekilleri üzerinden değişimin izi sürülecektir. En son olarak büyük ölçekli projeler olan kapalı yerleşmelerde kamusal alanın özelleşmesi başlığı altında açık ve yarı açık mekanların sosyal donatı alanına dönüşmesi örnek projeler üzerinden ele alınacaktır.

1. MAHREMİYETİN BASKINLIĞI: AVLU, DIŞ SOFA, EYVAN, KÖŞK, REVAK, TERAS

Geleneksel Türk evi planında bulunan açık ve yarı açık mekanlar aile bireylerinin bir araya geldiği, doğa ile buluştuğu, mahremiyet bağlamında kadınların ev sınırları dahilinde sosyalleştiği, temel ihtiyaçların karşılandığı farklı birimleri içerisinde barındıran mekanlardır. Türk kültürü ve aile yapısının temel değerlerinden biri olan mahremiyet kavramı Türk Evinin planlamasında önemli bir etkidir. Mahremiyet nedeniyle dışa kapalı olan Geleneksel Türk Evi'nde, ihtiyaç doğrultusunda birden fazla işlevi yüklenmesi nedeniyle ve hane halkının doğa ile ilişkisini canlı tutmak amacıyla etkin olarak kullanılan açık ve yarı açık mekanların önemli bir yeri vardır. Çalışmada bu mekanlardan avlu, dış sofa-hayat, eyvan, köşk, revak ve teras ele alınacaktır.

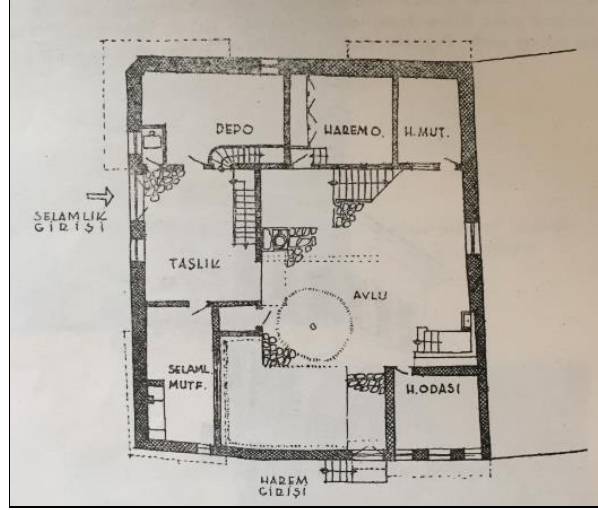
Türk evinin organik bir yapısı vardır. İçerisinde bulundurduğu açık ve yarı açık mekanları sayesinde çevresiyle ilişki içerisinde (Günay 1998). Geleneksel Türk evi'nde avlunun evin mekan niteliklerini belirlediği, sofanın da mekan düzenleyici olduğunu vurgulayan Eyüce (2005), “*Sofa ve odaların biraraya gelmesi yapıların biçimlenme özelliklerini, yapıların avlu içinde konumlanma biçimini ve sokak ile ilişkilenmesini, giderek yerleşme biçimini ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan,*

ortak mekanlardan başlayıp giderek özelleşen ve sonunda kişiye özel mekanlara, bir diğer deyişle, odalara ulaşan mekan dizilişi; diğer yandan ve buna koşut olarak açık mekanlardan yarı açık ve kapalı mekanlara ardışık bir sıralama içindeki diziliş, mekan ilişkileri düzenini oluşturmaktadır” şeklinde yaptığı açıklama ile Geleneksel Türk evi’nin de avlunun ve sofanın önemine dikkat çekmektedir (Eyüce 2005, 36).

Avlu: Türk kültürü ve Türk aile yapısının temel değerlerinden biri olan, mahremiyet nedeniyle dışa kapalı bir yapısı olan Geleneksel Türk evi’nde, açık mekan olarak tanımlayabileceğimiz avlu, ihtiyaç doğrultusunda birden fazla işlevi yüklenmesi nedeniyle ve hane halkının doğa ile ilişkisini canlı tutmak amacıyla etkin olarak kullanılan bir mekandır.

Avluda, aile bireyleri bir arada zaman geçirdiği, eş dost ve akrabalarıyla sosyalleştikleri, açık havada misafir ağırlayabildikleri, yemek yaptıkları, bitki yetiştirebildikleri, ıslak hacimleri, servis mekanlarını içerisinde barındırabilen, kimi evlerde ortasında su ögesinin yer alabildiği bir mekandır. Aynı zamanda avlu iç mekanla dış mekan arasında geçişi sağlamaktadır.

Geleneksel Türk evinde mahremiyetin sağlanması için iç mekanlar avluya doğru yönlendirilmektedir. Avlu çevresinde bulunduğu mekanların ışık almasını ve bu mekanlardaki hava akışını sağlamaktadır (Eyüce 2005, 74). Dışa açık bir mekan olan avlu aynı zamanda çevresindeki mekanları birbirine bağlayan bir mekandır (Zeyrek 2005, 34). Avlu, döşeme malzemesi olarak sıkıştırılmış toprak veya doğal taş kullanılan ve bulunduğu parselin büyüklüğüne ve yapısına göre şekillenen bir mekandır. (Alioğlu 2000, 74).

Şekil 25. Muradiye İmamı Evi-Bursa

Kaynak: Tomsu, L. (1950). s. 136

Avlu, tarihte ve günümüzde birçok farklı kültürün konut mimarisinde tercih ettiği açık bir mekandır. Avlunun mekan düzenleme ögesi olarak kullanımının geç Hitit’ e kadar vardığını belirten Eyüce (2005), avlulu evlere geleneksel mimarilerde “*Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkeleri geleneksel yerleşmelerinde; Arap yarımadasında Suriye’de, Irak-Bağdat’da, Suudi Arabistan-Driyah’da; Asya’da İran’daki birçok geleneksel yerleşmede, Çin’in bazı bölgelerinde, Malezya’da Çinli evlerinde*” rastlanmakta olduğunu ifade eder (Eyüce 2005: 69-72).

Resim 19. Avlulu Ev-Riyad

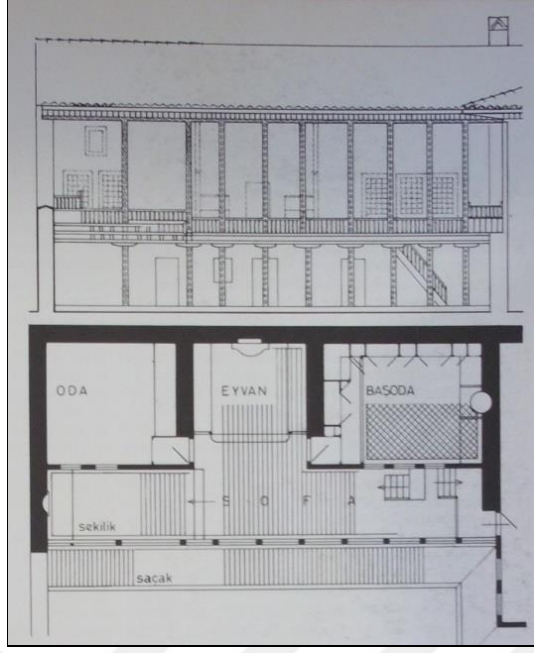
Kaynak: Eyüce, A. (2005). s. 35

Dış sofa-Hayat: Dış sofa ya da diğer bir adıyla hayat, en az bir tarafı açık olan, açık yüzeylerinin sayının bulunduğu plana göre arttığı, günlük yaşamın büyük bir kısmının geçtiği yarı açık bir mekandır. Odalara geçiş bu mekan üzerinden sağlandığı gibi aynı zamanda bu yarı açık mekan ailenin toplanma yeridir. Eldem (1984), sofanın “*Sergi, sergah, sayvan, çardak, divanhane, hayat*” gibi farklı isimlerle anıldığının altını çizmektedir (Eldem 1984, 17).

Hayatı “*Kullanımı açısından evin solunum ve sindirim sistemidir*” olarak betimleyen (Kuban, 1995), aynı zamanda avluya açık cephesi olan, aile bireylerinin günlük yaşantılarının büyük bir kısmının burada geçtiği ve katlar arasında geçişin sağlandığı bir mekan olduğunu ifade eder (Kuban 1995, 138-142).

Türk evi planında hayatın önemini “*Türk evinin kaburgası*” olarak vurgulayan Kuban (1995), hayatın açık bir mekandan kapalı bir mekana olan değişimi Türk evinin biçiminde farklılaşmalara sebep olduğunu belirtmektedir. Hayat olarak adlandırılan yarı açık mekanın kapalı bir mekana dönüşümü ile başlayan plandaki değişim şehirlerde bulunan Türk evlerinde ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu değişim neticesinde kentlerde bitişik olarak yapılmaya başlanan evlerde giriş avludan değil direkt evin içerisine açılmaya başlamış, eyvanda oda olarak kullanılmaya başlamıştır (Kuban 1995, 64-143).

Sofanın en eski tiplerinde, tavan direkler üzerinde oturmuş ve yan duvarlar bulunmamaktadır. Avluya bakan sofanın duvarları açık direklik şeklindedir. Mahremiyeti sağlamak için sofanın sokaktan görünen yerleri kapatılmış aynı zamanda direklerin arası kafeslerle kapatılmıştır. Doğal şartlardan korunmak içinde bu direklikler zamanla camekanlar ile kapatılmış, kapalı sofa haline gelmiştir (Eldem 1984).

Şekil 26. Dış Sofalı Plan ve Görünüş-Tire-Malike Evi

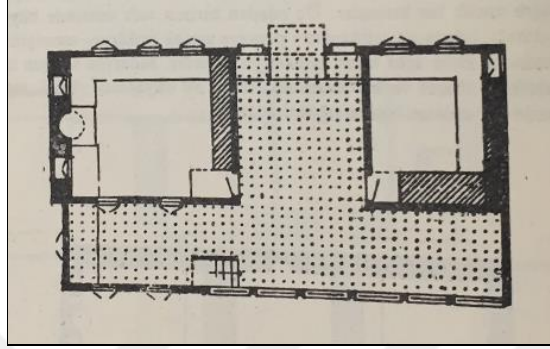
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 59

Resim 20. Tire-Malike Evi Dış Sofa Görşeli

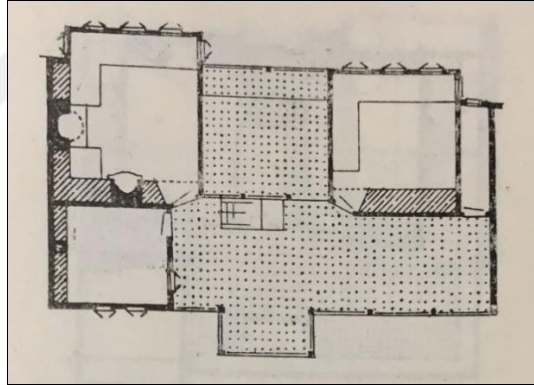
Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 58

Eyvan: Eyvan, Geleneksel Türk evi planında önemli bir yeri olan eyvan, odalar arasında kalan yarı açık bir mekandır. Eyvanı “*oda sıralarını kesmeye ve sofayı genişletmeye yarayan unsurlardır.*” olarak tarif eden Eldem, eyvanın sofaya açıldığını vurgulamakta aynı zamanda eyvanın duvarının bazen sağır, bazen de pencere ve cumbalı olduğunu belirtmektedir (Eldem 1968, 50).

Şekil 27. Eyvan Örneği -Bursa-Muradiye Mahallesi Bir Ev (17.yy)

Kaynak: Eldem, S. H. (1968). s. 50

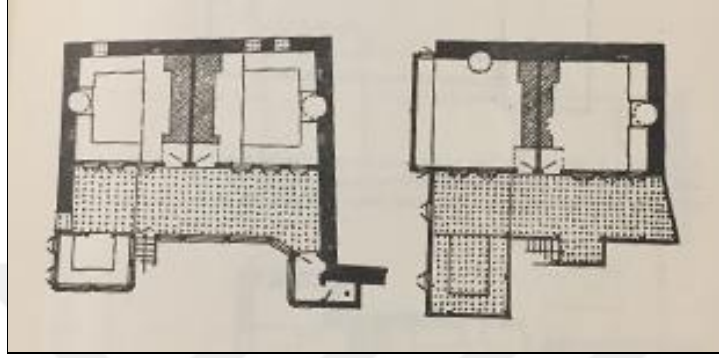

Şekil 28. Eyvan örneği-Amasya-Kırmacı Necip Efendi Evi

Kaynak: Eldem, S. H. (1968). s. 79

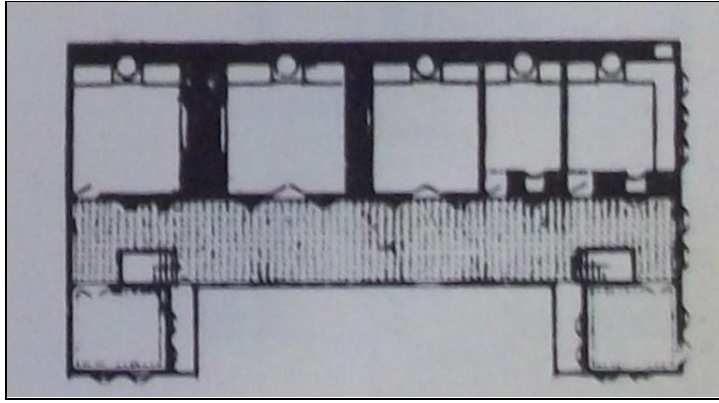
Güneydoğu Anadolu bölgesindeki geleneksel yapılarda yer alan ve bu evlerin ana öğelerinden biri olan eyvanın kullanım şekline de bahsetmek gerekir. Bu evlerde dikdörtgen planlı, avluya bakan tarafı açık, üstü genellikle tonozlu örtülü ve ön tarafı kemerli, bir yapıya sahiptir. Bazılarının orta kısmında su ögesi yer almaktadır. Sıcak iklime sahip bu bölgede eyvan hane bireylerinin çok kullandığı yarı açık bir mekandır (Sözen ve Eruzun 1992, 267-268).

Köşk: Onsekizinci yüzyılın özellikle geniş olan bazı evlerinde görülen, evin yarı açık mekanı olana hayat'a eklenmiş olan balkon kısmına köşk adı verilmektedir (Kuban 1995, 142). Köşklere serinlemek amaçlı kullanılan bir mekan olduğunu belirten Eldem (1984), bu açık mekanda fiske ve havuzun bulunduğunu belirtmekte ve sayı olarak genellikle tek ve ortada olduğunu dikkat çekmektedir (Eldem 1984).

**Şekil 29. Köşkü Plan Örneği-Kula, Çolakzadeler Evi (Soldaki Plan),
Kula, Hacı Yusuf'lar Evi (Sağdaki Plan)**

Kaynak: Eldem, S. H. (1968). s. 57

Şekil 30. Köşkü plan örneği-Uşak-Güllüoğlu Evi

Kaynak: Eldem, S. H. (1984). s. 33

Revak: Üç tarafı ve üstü kapalı yarı açık bir mekan olan revak özellikle geleneksel Mardin evlerinde sık görülmektedir. Ön tarafı bir veya daha fazla sütun ile bölünmüş olan revak, yarı açık olma özelliği ile evin ve çok sıcak bir iklime sahip olan bu bölgede konut içerisinde serin ve gölge bir alan yaratmaktadır (Alioğlu 2000, 73).

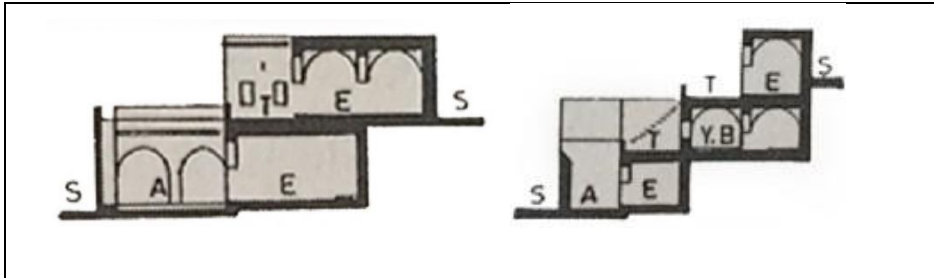

Resim 21. Revak Örneği-Mardin

Kaynak: Alioğlu, E. F. (2000). s. 134

Teras: Teras, topografyanın yapısına bağlı olarak yapının arsaya yerleşimi ile oluşan kademelenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan, özellikle Güney Doğu Anadolu bölgesinde, Mardin’deki evlerde görülen açık mekanlardır. Alioğlu (2000), Mardin’deki yapılarda teraslanmayı şu şekilde ifade eder:

“Mardin’deki yapı alanının tanımı, topografyadan kaynaklanan farklı bir içeriğe sahiptir. Yapı parselinin ya da adasının eğimli bir arazide yer alması ve derinliğinin yeterli olması, üst katlarında zaman zaman toprak üzerinde temellenmesini sağlamıştır. Başka bir deyişle giriş katındaki yapı alanı bitirilerek bir üst kata geçildiğinde alt katın damı kısmen teras, kısmen de yapı alanı olarak kullanılmıştır” (Alioğlu 2000, 57-58).

Şekil 31. Farklı Kat Yüksekliklerine Sahip Geleneksel Evlerin Araziye Yerleşimi

Kaynak: Alioğlu, E. F. (2000). s. 57

2. ÇOK KATLI YAPILARDA DIŞA AÇILIM: BALKON, TERAS, AVLU

İnsanlar konutları içerisinde yaşarken aynı zamanda nefes alabilecekleri, doğadan kopmadan yaşayabilecekleri mekanlara da kullanma ihtiyacı duyarlar. Bu mekanlar konutta yaşayan hane bireylerinin sosyalleşebilecekleri aynı zamanda da psikolojik olarak rahatlayabilecekleri önemli mekanlardır. Konut kültürümüze baktığımız zaman açık ve yarı açık mekanlar önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın birinci bölümde detaylı bir şekilde ele alınan ve konut kültürümüzde önemli bir yere sahip olan Geleneksel Türk Evleri genellikle açık ve yarı açık mekanları içerisinde barındıran bir planlamaya sahiptir.

İlerleyen dönemlerde batılılaşmanın etkileri, toplumsal yapının değişmeye başlaması, aile yapısında yaşanan değişimler, ekonomik yapıdaki gelişmeler, nüfusun artmaya başlaması, doğal afetler gibi çeşitli nedenler apartman yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Apartmanlar birden fazla kata sahip olan ve bu katlarda birden fazla ailenin barınmasını sağlayacak konutların bir arada bünyesinde yer aldığı çok katlı yapılardır. Apartman tipi konut üretim biçiminin kullanıcılar için getirmiş olduğu yenilikler kadar birtakım eksileride bulunmaktadır. Bu eksilerin en önemlilerinden biri, dikey yapılaşmanın bir sonucu olarak konutlarında hane bireylerinin doğadan uzaklaşmaya başlamasıdır. Dış mekan ile olan ilişkiyi konutlarda balkon, teras ya da bazı projelerde uygulanmış olan avlu ile korumaya çalışılmıştır. Fakat günümüzde yapılan apartman yapılarında bu mekanlara projelerde yeteri kadar yer verilmediği gözlenmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde amaç geçmişten günümüze doğru süregelen apartman yapılarında açık ve yarı açık mekanların kullanımının farklı dönemlerde inşa edilmiş olan örnek projeler üzerinden izini sürmektir.

DOĞAN APARTMANI: 1892 ve 1895 yılları arasında İstanbul-Beyoğlu Serdar-ı Ekrem Sokağı'nda inşa edilmiştir. Zemin kat üzeri altı kattan oluşan yapı dört bloktan oluşmaktadır (Tandaçgüneş 2014, 168). Dönemin önemli örneklerinden olan yapının ortasında üç tarafı kapalı olarak oluşturulmuş açık bir mekan olan avlu yer almaktadır.

Resim 22. Doğan Apartmanı

Kaynak: Yücel, A. (1996). s. 307

Şekil 32. Doğan Apartmanı Normal Kat Planı

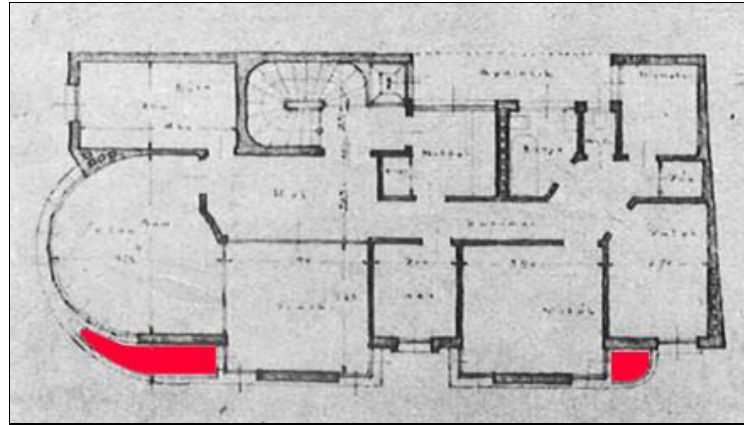
Kaynak: Öncel, A. 2010' dan aktaran: Tandaçgüneş, E. (2014). s. 170. (Photoshop programı ile açık mekan renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

PANGALTI-APARTMAN BİNASI: Mimar Sırrı Arif tarafından tasarlanmış olan yapı İstanbul-Pangaltı’da inşa edilmiştir. Yapıda denize doğru konumlandırılmış olan yuvarlak bir salon ve bu salondan çıkışın olduğu ve salonun bir kısmını dairesel formda kuşatan bir balkon yer almaktadır (Arif 1932, 35). Aynı zamanda projede odaya bağlı küçük boyutta bir balkon daha yer almaktadır.

Resim 23. Pangaltı-Apartman Binası

Kaynak: Arif, S. (1932). s.35. Arkitekt (Sayı:1932-02 (14)) içinde. (21 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/78/782.pdf> ' den alındı.

Şekil 33. Pangaltı-Apartman Binası Kat Planı

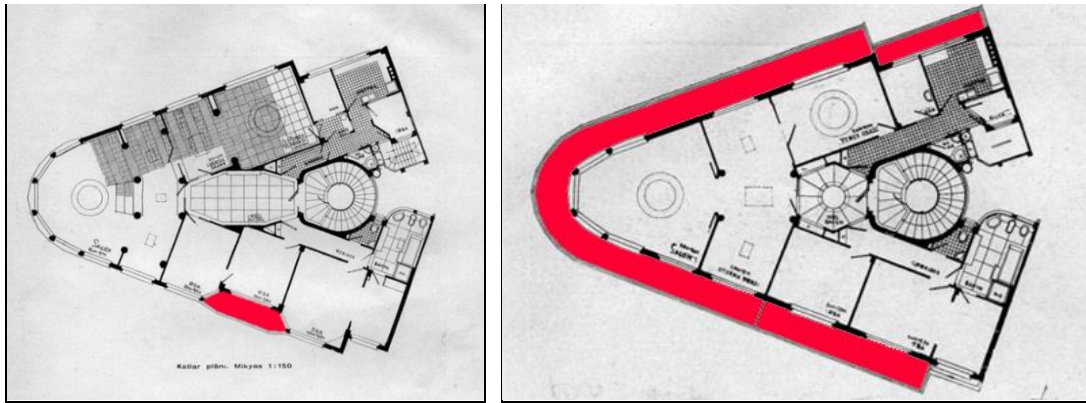
Kaynak: Arif, S. (1932). s.36. Arkitekt (Sayı:1932-02 (14)) içinde. (21 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/78/782.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekan renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

CEYLAN APARTMANI: Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan ve İstanbul-Taksim’ de inşa edilen yapı bodrum kat, dükkanların yer aldığı zemin kat ve dairelerin yer aldığı 6 kattan oluşmaktadır (Eldem 1933, 334). Normal kat planına baktığımız zaman odaların önünde yer alan küçük bir balkon dışında yarı açık bir mekana yer verilmediği görülmektedir. En üst katta bulunan dairede teras kullanımına yer verilen projede bu katta bulunan dairenin geri çekilmesiyle alt katlara göre daha küçük metrekareye sahip bir daire oluşturulmuştur.

Resim 24. Ceylan Apartmanı

Kaynak: Eldem, S. H. (1933). s.333. Arkitekt (Sayı: 1933-11 (35)) içinde. (21 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/97/1039.pdf>’ den alındı.

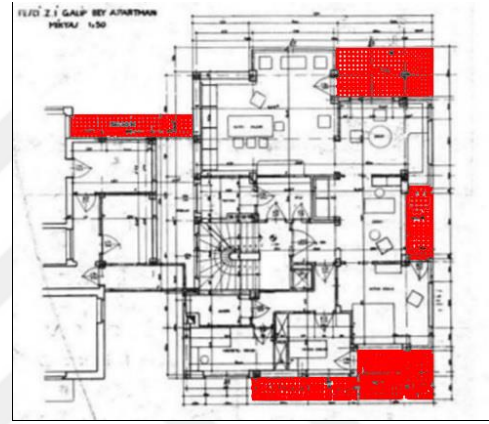
Şekil 34. Ceylan Apartmanı Normal Kat ve 6. Kat Planı

Kaynak: Eldem, S. H. (1933). s.334, 335 Arkitekt (Sayı: 1933-11 (35)) içinde. (21 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/97/1039.pdf>’ den alındı. (Photoshop programı ile açık ve yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

ÜÇLER APARTMANI: İstanbul-Ayazpaşa caddesi üzerinde bulunmakta olan yapının ek kısımları Mimar Seyfî Arkan tarafından yapılmıştır. Daha önce inşa edilmiş olan ve adı İ. Galip Kira evi olan yapının yanına ve üst katına ek kısımlar inşa edilmiş ve apartmanın adı Üçler Apartmanı olarak değişmiştir. Yeni yapılan bölümleri apartmanın önceki kısmı ile uygun bir şekilde inşa edilmiştir (Arkan 1935, 129). Yapının normal kat planında birçok yarı açık mekan olarak adlandırılan balkonların yer aldığı görülmektedir. Zaman içinde ise balkonların bir kısmının kapatılarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Resim 25. Üçler Apartmanı

Şekil 35. Üçler Apartmanı Kat Planı

Kaynak: Arkan, S. (1935). s. 129, 130. Arkitekt (Sayı: 1935-05: (53)) içinde. Foto: İskender (22 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/47/389.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

Resim 26. Üçler Apartmanı-Günümüz Görseli

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

RASİH İHSAN KİRA EVİ: Mimar Bekir İhsan Ünal tarafından tasarlanan ve Ankara-Atatürk bulvarı üzerinde bir arsaya inşa edilmiş olan yapı bir bodrum kat ve üç normal kattan oluşmaktadır (Ünal 1939, 243). Yapının normal kat planına bakıldığında, mimarın yarı açık mekan kullanımına büyük oranda önem verdiği görülmektedir. Projede ön, yan ve arka cephesi olmak üzere üç cehesinde yer alan aynı zamanda salon, yemek odası ve yatak odaları ile bağlantıları olan balkonlara yer verilmiştir.

Resim 27. Rasih İhsan Kira Evi

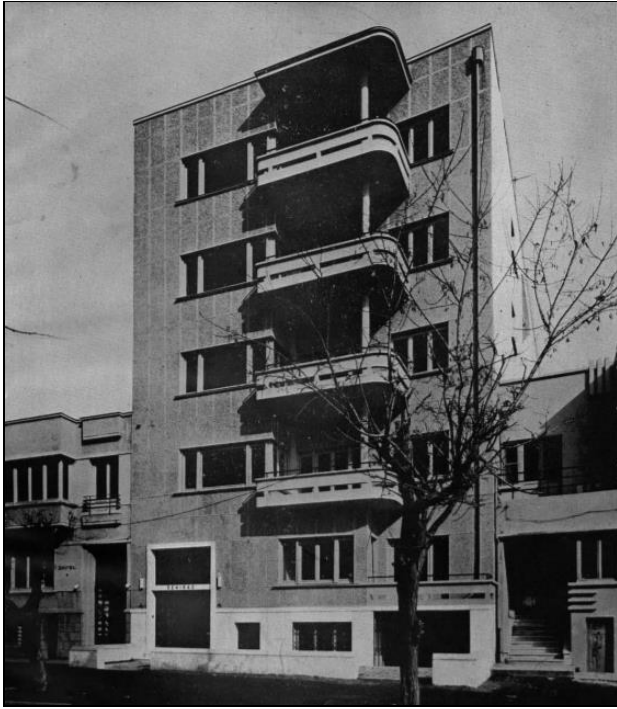
Kaynak: Ünal, B.İ. (1939). s. 244. Arkitekt (Sayı: 1939-11-12 (107-108)) içinde. (22 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/105/1157.pdf> ' den alındı.

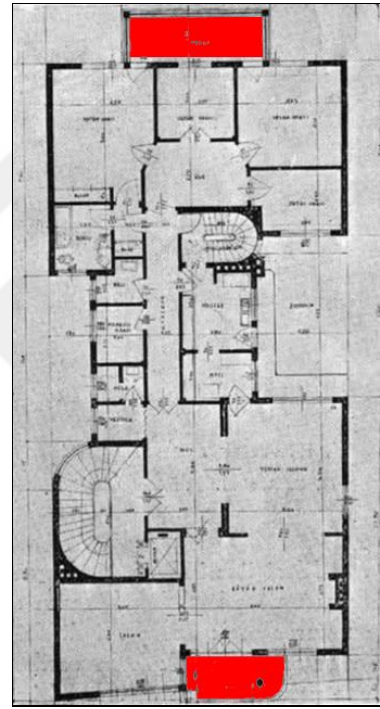
Şekil 36. Rasih İhsan Kira Evi Kat Planı

Kaynak: Ünal, B.İ. (1939). s. 244. Arkitekt (Sayı: 1939-11-12 (107-108)) içinde. (22 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/105/1157.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

DEMİR AĞ KİRA EVİ: Mimar Zeki Sayar tarafından tasarlanan yapı İstanbul-Teşvikiye’ de inşa edilmiştir. Yapı ölçüleri 12,5 metre ve derinliği 27 metre olan arsa üzerine yapılan yapı bodrum kat, beş normal kat ve çatı katından oluşmaktadır (Sayar 1940, 1-2). Normal kat planında, ön cephede bir yüzeyi dairesel formda tasarlanmış olan bir balkon bulunmaktadır. Aynı zamanda binanın arka cephesinde bulunan ve yatak odalarının önünde yer alan istenildiği zaman açılabilmesi için camlarla kapatılmış bir balkon bulunmaktadır.

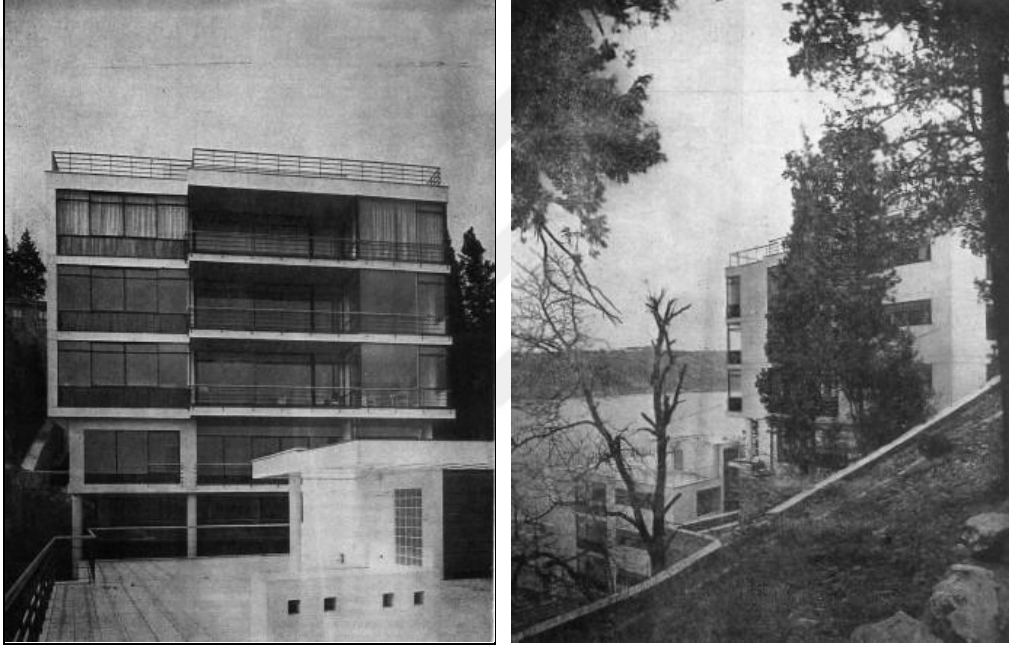
Resim 28. Demir Ağ Kira Evi

**Şekil 37. Demir Ağ Kira Evi
Kat Planı**

Kaynak: Sayar, Z. (1940). s.1,5. Arkitekt (Sayı: 1940-01-02 (109-110)) içinde. (23 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/64/567.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

BİRKAN APARTMANLARI: Mimar Halûk Baysal ve Mimar Melih Birsell tarafından tasarlanmış ve 1955 yılında İstanbul'un Bebek semtinde inşa edilmiş olan yapı iki blok olarak yapılmıştır. İki blokta 9 daire bulunmaktadır. Arazide kot farkından dolayı farklı kotlara konumlandırılan bloklar arasında köprü ile ilişki sağlanmıştır ve bloklara farklı kotlardan giriş verilmiştir (Baysal ve Birsell 1959, 5). Dairelerin manzaraya göre konumlandırıldığı projede, her bloğun en üst katında yer alan terasları ve her daireye yer alan balkonları ile açık ve yarı açık mekanlara yer verildiği görülmektedir.

Resim 29. Birkan Apartmanları

Kaynak: Baysal, H. ve Birsell, M. (1959). s. 6, 8. Arkitekt (Sayı: 1959-01 (294)) içinde. (23 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/235/3246.pdf> ' den alındı.

FUAR APARTMANI: Mimar Fahri Nişli tarafından tasarlanan yapı İzmir-Şükrü Kaya Bulvarı üzerinde inşa edilmiştir (Nişli 1961, 6). Bodrum kat, zemin kat, altı normal kat ve çatı katından oluşan yapının, normal katlarında 2 daire yer almaktadır. Yapının ön, arka ve yan cephelerinde farklı boyutlarda tasarlanmış olan balkonların kullanımına büyük önem verildiği görülmektedir.

Resim 30. Fuar Apartmanı

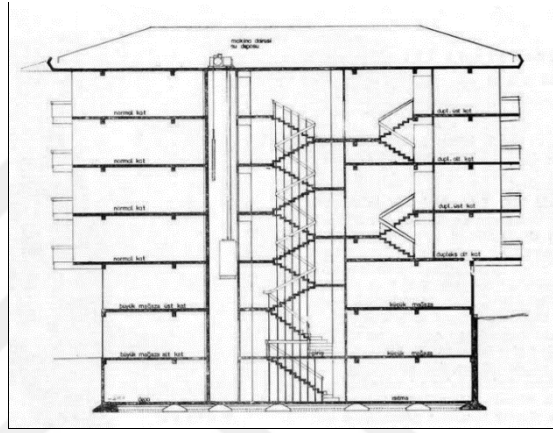
Kaynak: Nişli, F. (1961). s. 6. Arkitekt (Sayı: 1961-01 (302)) içinde. Foto: Hamza Rüstem (23 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/243/3362.pdf>’ den alındı.

Şekil 38. Fuar Apartmanı Kat Planı

Kaynak: Nişli, F. (1961). s. 8. Arkitekt (Sayı: 1961-01 (302)) içinde. (23 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/243/3362.pdf>’ den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

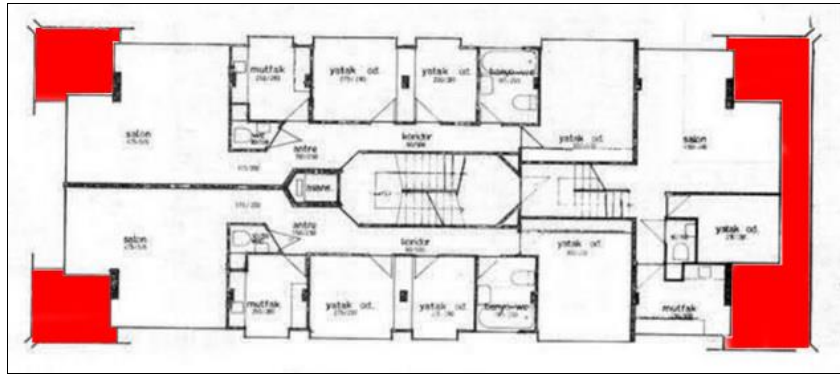
TEKÜL APARTMANI: Mimarları Utariz İzgi, Mustafa Demirkan, Ali Muslubaş tarafından tasarlanmış olan yapı İstanbul-Çiftehavuzlar’da inşa edilmiştir. Eski bir evin yerine yapılmış olan yapının ön kısmında iki daire arka kısmında ise bir dubleks daire yer almaktadır. Yapının zemin kat, asma kat ve bodrum katın bir bölümü ticari alan olarak kullanılmaktadır (Demirkan ve Muslubaş 1976, 18). Kat planına bakıldığında zaman ön cephede yer alan dairelerde, salonlardan çıkışın verildiği balkonlar yer almaktadır. Arka cephede ise dubleks daireye ait cephe boyunca tasarlanmış balkon yer almaktadır.

Resim 31. Tekül Apartmanı

Şekil 39. Tekül Apartmanı Kesiti

Kaynak: Demirkan, M. Ve Muslubaş, A. (1976). s. 18, 19. Arkitekt (Sayı: 1976-01(361)) içinde. (24 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/177/2262.pdf> ' den alındı.

Şekil 40. Tekül Apartmanı Kat Planı

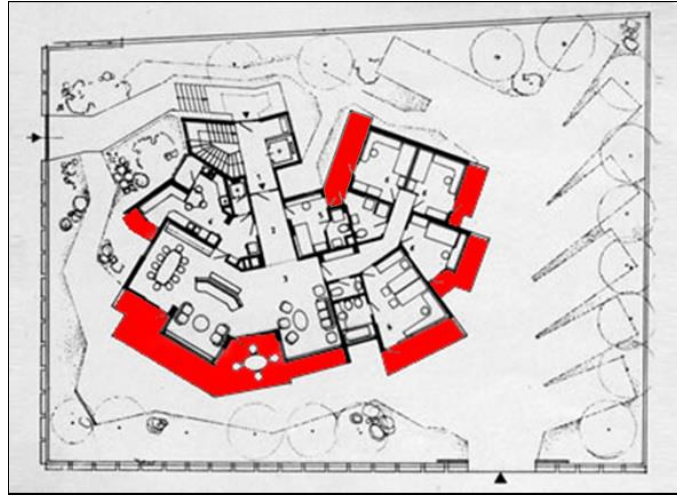
Kaynak: Demirkan, M. Ve Muslubaş, A. (1976). s.19. Arkitekt (Sayı: 1976-01(361)) içinde. (24 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/177/2262.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

KAPLANCALI APARTMANI: Mimar Maruf Önal tarafından tasarlanmış olan yapı İstanbul Suadiye’de yer almaktadır. Kaplançalı Apartmanı bu dönemde yapılan modern tarzda inşa edilen apartman yapıları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Yapı, zemin kat, 8 normal kat ve bir teras kattan oluşmaktadır. Her kata tek bir dairenin olduğu yapıdaki dairelerin deniz manzarasına bakan geniş balkonları bulunmaktadır. Binanın teras katında havuz tasarlanmış ve uygulanmış olmasına rağmen sonrasında kapatılmıştır (Coşkun, Ötkünç 2017, 36, 38)

Resim 32. Kaplançalı Apartmanı

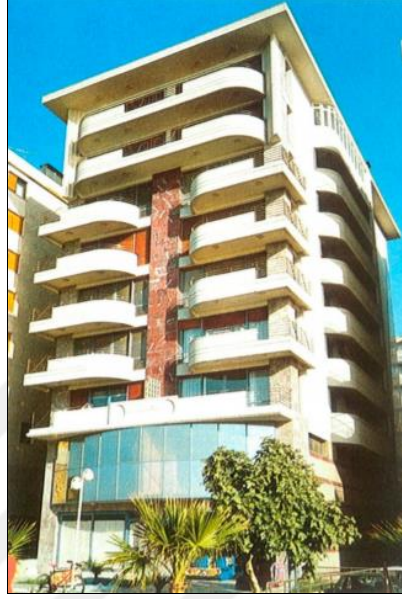
Kaynak: Coşkun, B. S. (2017). s. 41

Şekil 41. Kaplançalı Apartmanı Normal Kat Planı

Kaynak: Önal, M. (1991)’den aktaran: Coşkun S. ve Ötkünç, A. (2017). s. 41 (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

VENÜS APARTMANI: Mimarları Erbil Coşkuner, Sedef Tuncağ tarafından tasarlanmış olan yapı 1990-1993 yıllarında İzmir-Mithatpaşa Caddesi üzerinde 3500 m2 yapı alanına sahip arsa üzerine inşa edilmiştir. Proje zemin+7 kattan oluşmaktadır (Coşkuer ve Tuncağ 1993). Yapının 3 tarafında dairesel formda tasarlanan balkonlar yer almaktadır.

Resim 33. Venüs Apartmanı

Kaynak: Coşkuer, E. Ve Tuncağ, S. (1993). s. 38. Mimarlık Dergisi 255 (Sayı:5) içinde. (15 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/370/5390.pdf> ' den alındı.

Şekil 42. Venüs Apartmanı Kat Planı

Kaynak: Coşkuer, E. Ve Tuncağ, S. (1993). s. 40. Mimarlık Dergisi 255 (Sayı:5) içinde. (15 Nisan 2020) tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/370/5390.pdf> ' den alındı. (Photoshop programı ile yarı açık mekanlar renklendirme yapılarak gösterilmiştir.)

Balkon, hane bireylerinin konut dışına çıkmadan hava almalarını, doğa ile buluşmalarını sağlayan, birkaç tarafı kapalı, seyirlik yarı açık bir mekandır. Konutlarında balkonu bulunan aile bireyleri, mekanın metrekaresi küçükte olsa havaların ısınmaya başlamasıyla günün büyük bir kısmını burada geçirebilmekte yada bu mekanları kapatarak depolama alanı olarak kullanabilmektedirler. Hane bireylerinin gerek kullanımı gerekse psikolojisi açısından bu tür açık ve yarı mekanlar konutlarda olması gereken çok önemli mekanlardır.

Resim 34. Apartman Dairesi Balkon Kullanımı Örnekleri

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

1930' lardan günümüze kadar olan sürede açık ve yarı açık mekan kullanım durumuna, bu süre zarfında uygulanmış olan apartman projeleri örnekleri üzerinden bakıldığında, bu mekanlar arasından en çok yarı açık bir mekan olan balkonu projelerde yer aldığı görülmektedir. Günümüzde, kent içerisinde uygulanan özellikle kentsel yenileme projeleri kapsamında yapılan eski yapının yıkılıp yerine yenisinin yapıldığı apartman projelerine baktığımız zaman balkon olarak adlandırılan yarı açık mekanların önceki yıllardaki kadar projelerde yer almadığı görülmektedir. Uygulanan projelerin birçoğunda ise genellikle metrekare olarak küçük boyutlarda tasarlandığı görülmektedir.

Resim 35. Balkonlu ve Balkonsuz Dairelerin Yer aldığı Apartman Örneği
Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

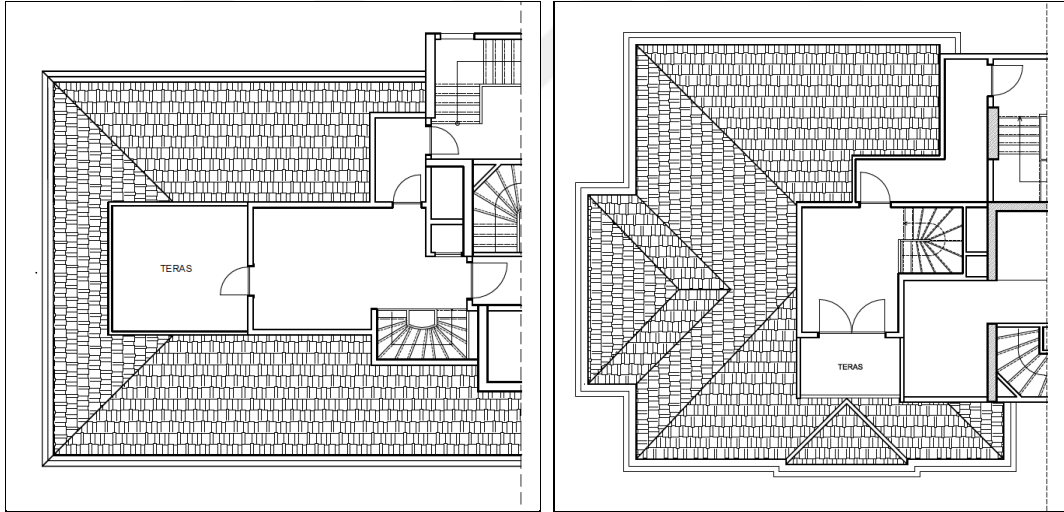
Günümüzde, büyük kentlerde özellikle İstanbul’ da kat karşılığı yenilenen birçok projede, “Fransız Balkon” olarak adlandırılan, iç mekan camının yere kadar uygulandığı ve önündeki korkulukla güvenliğin sağlanmaya çalışıldığı balkonsuz projelerin uygulandığı görülmektedir.

Resim 36. Balkonsuz Apartman Örnekleri
Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

1930' lardan günümüze doğru seçilmiş ve çalışmada yer verilmiş olan örnek apartman projeleri üzerinden teras olarak adlandırılan açık mekan kullanımına bakıldığında, 1930'larda inşa edilen Ceylan Apartmanı'n da (Şekil 34.) en üst katın geriye çekilmesiyle teras alanının oluşturulduğu ve 1955 yılında inşa edilmiş olan Birkan Apartmanları'n da (Resim 29.) uygulanmış olduğu görülmektedir. 1981 yılında inşa edilmiş olan Kaplanlı Apartmanı'nın (Şekil 41.) teras katında, sonrasında kapatılsa dahi havuzun tasarlanmış ve uygulanmış olması teras kullanımı ve bu açık mekanda farklı yaklaşımların uygulanmaya başlandığının göstergesi olarak proje bu dönemde yapılan apartman yapıları arasında modern tarzda inşa edilen önemli bir örnektir.

Günümüzde uygulanan apartman projelerinde, düz teras uygulandığı gibi aynı zamanda birçok projede üst katın dubleks daire yapılması ile oluşan çatı katında teras kullanımı sağlanmaktadır. Bu katta bulunan dairelerde açık mekan kullanım imkanı verilmekte ve birçok projede bu mekanlara yer verildiği görülmektedir.

Şekil 43. Plan düzleminde Çatı Katında Teras Örnekleri

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

Resim 37. Çatı Katında Teras Kullanımı

Kaynak: Feyza Amasya Arşivi

Geleneksel Türk evinin planlamasında önemli bir yere sahip olan ve açık bir mekan olan avlunun apartman projelerindeki kullanımına seçilen örnek projeler üzerinden bakıldığında, 19. Yüzyılın sonlarında inşa edilmiş olan dönemin önemli apartman projelerinden biri olan Doğan Apartmanı'nda (Şekil 32.) uygulanmış olduğu görülmektedir. Günümüzde bu açık mekanın Tekfen Bomonti Apartmanları vb. gibi birkaç konsept projede de uygulanmış olduğu görülmekte (Resim 38.), fakat genel olarak küçük boyutlu apartman projelerinde çok fazla uygulanan bir mekan olmadığı görülmektedir.

TEKFEN BOMONTİ APARTMANLARI: DB Architects tarafından tasarlanmış olan yapı İstanbul-Bomonti'de inşa edilmiştir. Aynı zamanda Tekfen Bomonti Apartmanları projesi Türkiye'de yapılmış ilk LEED sertifikalı konut projesidir. (<https://www.arkiv.com.tr/proje/tekfен-bomonti-apartmanlari/1623>). Proje, orta bölümünde yer alan avlusu, balkonları ve geniş terasları ile birçok açık ve yarı açık mekana sahiptir.

Resim 38. Tekfen Bomonti Apartmanları

Kaynak: <http://www.dbarchitects.com.tr/tekfen-bomonti-konutlari/> (10 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

3. KAMUSALLIĞIN ÖZELLEŞMESİ: SOSYAL DONATI ALANLARI

Kapalı yerleşmeler, büyük ölçekli sermaye grupları tarafından inşa edilen, birden fazla konutun bir arada bulunduğu, içerisinde yaşayan hane halkı için birçok birimi ve sosyal donatı alanlarını barındıran, bulunduğu kentten duvarlarla sınırlandırılmış büyük ölçekli projelerdir. İçerisinde bulunduğu kente karşı izole olmuş, içe dönük bu yerleşimler, kendi içerisinde bireylere barınma, sosyalleşme, alışveriş, spor gibi olanakları sunan, sınırların dışına ihtiyaç olmadıkça çıkmadan da yaşayabilecekleri imkanları tanıyan güvenli yerleşmelerdir.

Aynı zamanda kapalı yerleşmelerde yaşamı tercih eden yeni tip orta sınıf için konut sadece bir ev anlayışından öte bir prestij, kimlik ve statüsünü gösterdiği bir yerleşme biçimidir (Çizmeci, 2008: 44). Günümüzde kent içerisinde ve periferisinde birçok kapalı yerleşim projesi inşa edilmektedir. Bu projelerin birçoğunda konuta ait özel teras ve balkon bulunmaktadır.

Resim 39. Kanyon Projesi -Terash Konut

Kaynak:<https://www.ekoyapidergisi.org/6004-kent-omurgasinin-ana-senaryosu-peyzaj-yapisi-ile-kurulur.html> (15 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

Resim 40. Antares Konutları-Ankara-Terash Konut

Kaynak: TSMD (2010). s. 93

Şekil 44. Antares Konutları-Ankara-Terash Konut Kat Planı

Kaynak: TSMD (2010). s. 93

Daireye özel teras ve balkonların yanında bazı projelerde ortak kullanıma açık, konut bloğunun bazı katlarında yer alan sosyal donatı alanı olarak kullanılan ve açık mekan olan kat terasları yer almaktadır. Kat terasları, günümüzde özellikle büyük ölçekli konut projelerinde yer almakta olan, doğayı dikey mimaride harmanlamak adına oluşturulan açık alanlardır. Bireyler konutlarının yer aldığı bloğun dışına çıkmadan bu mekanlar sayesinde doğayla buluşma imkanı bulabildikleri gibi aynı zamanda sosyalleşebilme imkanına sahip olabilmektedirler.

Kapalı yerleşmelerde, kat terasları ve avlularında bulunduğu alanlar, sadece bu yerleşim içerisindeki kitlenin kullanabileceği özelleştirilmiş sosyal donatı alanlarıdır. Burada yaşayan bireyler genellikle birbirlerine yakın yaşam standartlarına ve gelir seviyesine sahiptir. Çevresinden sınırlarla izole edilmiş, içe kapalı bir yaşantının olduğu kapalı yerleşimlerde sosyal donatı alanları olarak tanımlayabileceğimiz açık alanlarda burada yaşayan insanların zamanlarını geçirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri, spor aktivitelerinde bulunabilecekleri, alışveriş yapabilecekleri, çocukların oyun oynayabilecekleri parkları ve yeşil alanları içerisinde barındırmaktadır. Spradon vadi evleri projesi konut içerisinde bulunan balkonları, ortak kullanıma açık sosyal bir alan olan kat terasları ve konut bloklarının ortasında yer alan diğer sosyal donatı alanlarını içerisinde barındıran bir proje olduğu için bu çalışmada yer verilmiştir.

Resim 41. Spradon Vadi Evleri

Kaynak: <https://www.kuzugrup.com/proje/spradon-vadi-evleri/> (20 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

Proje İstanbul-Bahçeşehir’ de 42.000 m2 lik arsa üzerinde 2013 yılında tamamlanan proje 7 bloktan oluşan kapalı yerleşim projesidir. İçerisinde 1+1, 2+1, 3+1, 4+1 olmak üzere farklı büyüklüklerde konut tiplerinin bulunduğu toplam 1037 konuttan oluşmaktadır (<https://www.kuzugrup.com/proje/spradon-vadi-evleri/>). Proje, burada yaşayan insanların birçok gereksinimi karşılayacak unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Spor salonu, çocuklar için oyun alanları, açık kapalı yüzme havuzları, yürüyüş yolları gibi burada yaşayanların birçok aktiviteyi sitenin dışına çıkmadan gerçekleştirebilecekleri mekanlar yer aldığı gibi aynı zamanda proje geniş bir açık alana sahiptir. Spradon Vadi Evleri Projesinde her blokta yer alan, kendi içerisinde bazı katlardan çıkış verilmiş ve ortak kullanıma açık kat terasları ve dairelerin birçoğunda yarı açık mekan olan balkon yer almaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde geçmişten günümüze konut üretim biçimlerinde değişimler gerçekleşmiş ve bu değişimlere birçok faktörün etkisi olmuştur. Bu faktörler arasında yer alan ve kültürümüzde önemli bir yere sahip olan aile yapısının ataerkil geniş aileden çekirdek aileye doğru yaşadığı dönüşüm, yaşam şartlarının değişmesi, kadının cumhuriyetin ilanı ile birlikte toplum içerisindeki konumunun değişmeye başlaması ve iş yaşamına dahil olması, konut yapısında ve kullanım biçimlerinde değişimlere sebep olan önemli faktörler arasındadır.

Türk konut kültüründe önemli bir yere sahip olan ve birçok birimden oluşan Geleneksel Türk evinin planlamasında açık ve yarı açık mekanlar önemli bir yere sahiptir. Zaman içerisinde konut yapıları değişime uğramaya başladığı gibi bu mekanlar da küçülmeye başlamıştır. Aynı zamanda Geleneksel Türk evi'nde yaşayan ataerkil geniş aile yapısı ilerleyen dönemlerde değişmeye başlamış, yerini daha az sayıda hane bireylerinden oluşan çekirdek aile almaya başlamıştır. Çekirdek aile dışında, tek yaşam, arkadaşlarla birlikte ortak yaşam vb. gibi farklı yaşam biçimleri tercihler arasına girmeye başlanmıştır. Bu değişim konut planlamasında etki etmiştir. Geleneksel Türk Evi'nde olduğu gibi tek bir evde yaşayan ataerkil yaşam kültürünün yerini daha küçük metrekareli konutların yer aldığı dikey mimarinin içerisinde ve daha modern koşullarda yaşamı tercih eden çekirdek aile yapısı almıştır.

Tarihsel süreçte yapılmış apartman projelerine baktığımız zaman yarı açık mekan olan balkonun yapıların genelinde yer aldığını, bu mekana konut planlamasında önem verildiği görülmektedir. Günümüzde yapılmış olan apartman projelerine baktığımız da açık ve yarı açık mekanların gittikçe metrekarelerinin küçüldüğünü, bir kısmının depo olarak kullanıldığı hatta kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yapılan apartman projelerinde bu mekanların büyük kentlerde özellikle İstanbul'da çok fazla tercih edilmemeye başlandığı görülmektedir. Projelerde daha çok balkon olmayan doğramaların yere kadar uygulandığı ve önüne güvenliği sağlamak adına farklı malzemelerden korkuluğun uygulandığı "Fransız Balkon" uygulamasının arttığı görülmektedir. Dikey mimaride ve modern koşullardaki bu yaşam hane bireylerinin doğadan uzak bir hayat sürdürmesine neden olmuş ve konut

içerisinde nefes alabilecekleri açık ve yarı açık mekanlara ihtiyaç duymasına sebep olmuştur.

1980 sonrası küreselleşme ile birlikte, geçmişte bireysel kullanımın ön planda olduğu, yatırım amaçlı olmayan, kullanıma yönelik olarak üretilen konut, zamanla prestij göstergesi haline dönüşmüştür. Birden fazla konutun bir arada bulunduğu, içerisinde yaşayan hane halkı için birçok birimi barındıran, bulunduğu kente duvarlarla sınırlandırılmış büyük ölçekli projeler olan kapalı yerleşmelere baktığımız zaman konut kültürümüzde bireysel olarak kullanılan açık mekanların sosyal donatı alanlarına dönüştüğü görülmektedir. Bu tarz büyük ölçekli projelere bakıldığında kat bahçelerinin, terasların, balkonların ve konut bloklarının arasında oluşturulan sosyal donatı alanları olan açık ve yarı açık mekanların daha çok uygulandığı görülmektedir.

Geniş ailenin yaşadığı Geleneksel Türk evlerinde sadece bu aile bireylerinin kullandığı avlu, kapalı yerleşmelerde birbirine yabancı birçok ailenin kullandığı konut bloklarının ortasında yer alan, dışarıya kapalı ve sadece bu yerleşmeler içerisinde yaşayanlar tarafından kullanılan sosyal donatı alanlarına evrilmiştir.

Konutlarımızda açık alanların ve yarı açık mekanların kullanıcının ihtiyaçları ve psikolojileri için ne kadar önemli olduğunu 2019'da Çin'de başlayan ve daha sonra bütün dünyaya yayılan, ülkemizde de 2020 yılı Mart ayında görülmeye başlayan aynı zamanda DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilen ve salgın hastalık olan COVID-19 virüsünün neticesinde çok daha iyi anlaşılmaktadır. İnsanlar aylarca salgının yayılımını engellemek amacı ile evde izole bir hayata maruz kalmıştır. Devlet tarafından salgının yayılmasını önlemek amacıyla alınan kararlardan biri olan sokağa çıkma yasağı neticesinde konut bünyesinde bulunan açık ve yarı açık mekanlar, evinde kalmak zorunda olan hane bireylerinin evin içerisinde sıkıldıkları zaman nefes alabildikleri, psikolojik açıdan rahatladıkları aynı zamanda izole yaşamı koruyarak sosyalleşebildikleri mekanlar olmuşlardır. Bu dönemde insanlar balkon ve teraslarına doğayı taşımaya ve bu mekanlarda ürünler yetiştirmeye başlamışlardır. Virüs dolayısıyla dışarıdan satın aldıkları ürünleri veya giydikleri kıyafetleri birkaç saat havalandırabilecekleri açık ve yarı açık mekanlara ihtiyaç duymuşlar ve bu mekanların konut içerisinde ne kadar önemli bir yere sahip oldukları hane bireyleri

tarafından çok daha iyi anlaşılmıştır. Konutlarında açık ve yarı açık mekanlarının olmadığı hane halkı bu durum karşısında çok zorlanmıştır.

Bu bağlamda yaşanan bu dönemden sonra yapılacak projelerde açık ve yarı açık mekanlar, kullanıcı tarafından önem kazanmış ve ilk sıralarda tercih edilecek mekanlar haline gelmiştir. Yaşadığımız bu dönemden sonra inşaat firmaları, insanların doğadan kopuk bir şekilde yaşamasına neden olan, içe dönük ve içerisinde açık ve yarı açık mekanların olmadığı dikey mimariye sahip yapıların yerine yatay mimarinin hakim olduğu ve içerisinde balkon, teras, kat bahçeleri vb. gibi açık ve yarı açık mekanların yer aldığı projelere daha çok önem ve yer vermelidir.

KAYNAKÇA

- Akcan, Esra. ‘*Çeviride Modern Olan-Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri.*’ İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009. 128-251.
- Alioğlu, E. Füsün. “*Mardin Şehir Dokusu ve Evler.*” İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 2000. 57-134.
- Alsaç, Üstün. “*Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı.*” İstanbul: İletişim Yayınları, 1993. 52, 94.
- Anonim. “Türkiye Emlak Kredi Bankası Ataköy Sosyal Konut Uygulaması.” *Arkitekt*, Sayı: 1975-02 (358), 1975. 53, 55.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/136/1597.pdf> (22 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Arif, Sırrı. “Apartman Binası.” *Arkitekt*, Sayı: 1932-02 (14), 1932. 35, 36.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/78/782.pdf> (21 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Arkan, Seyfi. “Dr. İhsan Sami Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1934-12 (48), 1934. 335.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/38/322.pdf> (17 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Arkan, Seyfi. “Kira Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1935-05 (53), 1935. 129-130.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/47/389.pdf> (22 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Arkan, Seyfi. “Hariciye Köşkü.” *Arkitekt*, Sayı: 1935-11-12 (59-60), 1935. 311-312.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/122/1385.pdf> (18 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

- Arkan, Seyfi. “Çankaya' da Bir Villâ.” *Arkitekt*, Sayı: 1936-07 (67), 1936. 179,180.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/134/1565.pdf> (18 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Aru, Kemal Ahmet. ve Gorbon, Rebii. “Levend Mahallesi.” *Arkitekt*, Sayı: 1952-09-10 (253-254), 1952. 174. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/198/2640.pdf> (20 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Aru, Kemal Ahmet. “Levend 4. Mahallesi.” *Arkitekt*, Sayı: 1956-03 (285), 1956. 140, 141. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/222/3034.pdf> (20 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Baysal, Haluk ve Birsal, Melih. “Birkan Apartmanları.” *Arkitekt*, Sayı: 1959-01 (294), 1959. 5,6,8 <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/235/3246.pdf> (23 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Bektaş, C., “Türk Evi”, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996. 99-103.
- Bilgin, İhsan. “Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme.” Yıldız, Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde, s. 475. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996.
- Bonatz, Paul. “Saraçoğlu Mahallesi.” *Arkitekt*, Sayı: 1946-03-04 (171-172), 1946. 56-58. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/71/663.pdf> (20 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Bozdoğan, Sibel. “Modern Yaşamak: Erken Cumhuriyet Kültüründe Kübik Ev.” Yıldız, Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde. Çeviren: Zeynep Rona. s.313, 321, 322. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996.
- Bozkurt, Gülçin. “19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2013. 8

- Coşkun, Burcu, S. ve Ötkünç, Arbil. “İstanbul’da Brütalist Bir Yapı: Maruf Önal’ın Kaplancalı Apartmanı.” *Mimarlık*, Sayı: 397, 2017. 36-42
- Coşkuner, Erbil ve Tuncağ, Sedef. “İzmir Sahilinde Bir Apartman Venüs.” *Mimarlık Dergisi* 255, Sayı:5, 1993. 38-41.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/370/5390.pdf> (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Çeçener, H. Besim., “Evden Apartmana.” *Mimar.ist*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Sayı: 7, 2003. 47-48.
<http://www.mimarist.org/mimar-ist-sayi-7-kis-2003/> (12 03, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Çizmeci, F. “*Kapalı Yerleşmelerde Üretim ve Tüketim Süreci (İstanbul Örneği).*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2008. 38-58
- Demirkan, Mustafa ve Muslubaş, Ali. “Tekül Apartmanı – Çiftehavuzlar.” *Arkitekt*, Sayı: 1976-01 (361), 1976. 18, 19.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/177/2262.pdf> (24 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Dener, Aytanga. “*Sosyal ve Mekansal Değişmenin Etkileşimi: Cumhuriyet Sonrası İstanbul Konutları.*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1994. 93-117
- Denktaş, Adil. “Kira Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1936-05-06 (65-66), 1936. 133-134.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/132/1539.pdf> (17 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Dokgöz, G. Deniz. “*Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Modern Mimarlığın “Küçük Ev” Üzerinden Eleştirisi.*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012. 36-109
- Eldem, Sedat H. “*Türk Evi Plan Tipleri.*” İstanbul: Pulhan Matbaası, 1968. 50,57,79

- Eldem, Sedat H. “*Türk Evi Osmanlı Dönemi 1.*” Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, 1984. 17-96.
- Eldem, Sedat H. “*Türk Evi Osmanlı Dönemi 3.*” Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, 1987. 60
- Eldem, Sedat H. “Beylerbeyinde Bir Yalı.” *Arkitekt*, Sayı: 1938-08 (92), 1938. 213-216. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/60/518.pdf> (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Eldem, Sedat H. “Maçka'da Prof. A. A. Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1938-10-11 (94-95), 1938. 277-279. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/62/544.pdf> (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Eldem, Sedat H. “Ceylân Apartmanı.” *Arkitekt*, Sayı: 1933-11 (35), 1933. 331-335 <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/97/1039.pdf> (21 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Erdinç, Serkan Y. “*Rezidans kültürü üzerine bir inceleme: İstanbul örneği.*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, 2017. 8-91
- Ertürk, Zafer ve Hamiyet, Özen. “*Günümüz Toplu Konut Planlamasında Geleneksel Türk Evinin Uygulanabilirliği.*” (559-560) <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/12793.pdf> (05 01, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Eyüce, Ahmet. “Geleneksel Yapılar ve Mekanlar.” İstanbul: Birsan Yayınevi, İstanbul, 2005. 35-74
- Gögebakan, Yüksel. “Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evinin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri”, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, cilt. 1, sayı 1, 2015. 41-55 (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/89593> (10 01, 2020 tarihinde erişilmiştir)).

- Görgülü Tülin. “İstanbul’da Çeşitlenen Konut Üretim Biçimleri ve Değişen Konut Alışkanlıkları.” *Mimar.ist*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Sayı:7, 2003. 50-56 <http://www.mimarist.org/mimar-ist-sayi-7-kis-2003/> (12 03, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Günay, Reha. “*Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*” İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1998.
- Görgülü Tülin. “*Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından “Rezidans’a” Geçiş.*” TÜBA-KED 14/2016. 165-178 [file:///C:/Users/asuspc/Downloads/217-569-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/asuspc/Downloads/217-569-1-PB%20(1).pdf) (05 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Gümüş, Müjde Dila. “*Unutulmuş bir erken Cumhuriyet Dönemi Mimarı: Semih Rüstem Temel*”, İstanbul Araştırmaları Yıllığı, 2014. 232. https://www.academia.edu/9738827/Unutulmu%C5%9F_Bir_Erken_Cumhuriyet_D%C3%B6nemi_Mimar%C4%B1_Semih_R%C3%BCstem_Temel (05 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Gür, Şengül Öymen. “*Doğu Karadeniz Örneği’nde Konut Kültürü*”, İstanbul: Yem Yayınları, 2000. 12-118
- Keleş, Ruşen. “Nüfus, Kentleşme, Konut ve Konut Kooperatifleri”, *Konut 81* içinde, Ankara: Kent-Koop Yayınları, 1982. 18-48
- Kuban, Doğan. “*Türk Hayat’lı Evi.*” İstanbul: Ziraat Bankası Yayınları, 1995. 59-143.
- Kurtuluş, Hatice. “Yeni Bir Sosyo-Mekansal Form Olarak Kapalı Yerleşmeler”, *Ege Mimarlık*, 77, 2011. 18-21. <http://egemimarlik.org/77/5.pdf> (12 05, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Küçükerman, Önder. “*Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*”, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1988. 32-109

Küçükerman, Önder ve Güner, Şemsi. “*Anadolu Mirasında Türk Evleri*”, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995. 47-64

Nişli, Fahri. “Bir Apartman.” *Arkitekt*, Sayı: 1961-01 (302), 1961. 6, 8
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/243/3362.pdf> (23 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Özakbaş, Derya. “*Cumhuriyet Dönemi (1923-1940) İstanbul Konut Mimarisi.*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2007. 274

Özakbaş, Derya. “*İstanbul Konut Mimarisinin 1923-1940 Yılları Arasındaki Gelişim Süreci.*” 2015. 294
https://www.academia.edu/28894010/T%C3%BCrk_Konut_Mimarisinin_Geli%C5%9Fimi (05 01, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Özbay, Ferhunde. “*Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus.*” İstanbul: İletişim Yayınları, 2015. 33-124

Özüekren, Şule A. “Kooperatifler ve Konut Üretimi.” Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde, (356, 357). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996.

Rüstem, Semih. “Ressam Şevket Bey Yalısı.” *Arkitekt*, Sayı: 1934-05 (41), 1934. 137-138. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/15/71.pdf> (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Sadıkoğlu, Hatice ve Özsoy, Ahsen. “Modern Dönem Konut Stokunda Mekânsal Kalitenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma.” *Megaron*, 12, 2, 2017. 207.
<http://www.megaronjournal.com/tr/jvi.aspx?pdire=megaron&plng=tur&un=MEGARON-93823> (05 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Sayar, Zeki. “Demir Ağ Kira Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1940-01-02 (109-110), 1940. 1-5
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/64/567.pdf> (23 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Sözen, Metin ve Eruzun, Cengiz. “*Anadolu’ da Ev ve İnsan.*” İstanbul: Emlak Bankası Yayınevi, 1992. 267-268

Tandaçgüneş, Elifnur. “*Beyoğlu İstiklal Caddesi 19. Yüzyıl Apartmanlarının Avrupa Konut Kültürü İçinde Değerlendirilmesi.*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2014. 168-170

Tapan, Mete. “Toplu Konut ve Türkiye’deki Gelişimi.” Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme* içinde, (367, 371). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996.

TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Tekeli, İlhan. “*Bağımlı Kentleşme, Kırdan ve Kentte Dönüşüm Süreci*”, Ankara: Mimarlar Odası Yayınları 18, 1977. 21

Tekeli, İ., “Türkiye Kentlerinde Apartmanlaşma Sürecinde İki aşama”, Çevre, Sayı. 4, Temmuz-Ağustos 1979. 79, 348.
https://www.academia.edu/33600622/T%C3%BCrkiye_Kentlerinde_Apartmanla%C5%9Fma_S%C3%BCrecinde_%C4%B0ki_A%C5%9Fama_%C3%87evre_Say%C4%B1_4_Temmuz-_A%C4%9Fustos_1979 (18 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Tekeli, İlhan. “Türkiye’de Konut Sunumunun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım.” *Konut 81* içinde, Ankara: Kent-Koop Yayınları, 1982. 59-101.

Tekeli, İlhan. “*Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi.*” Toplu konut İdaresi Başkanlığı, Ankara, 1996. 8-93.

Tekeli, İlhan. “*Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*”, İstanbul: Tarih vakfı Yurt Yayınları, 2009. 149-236.

- Tekeli, İlhan. “*Bahçeli Evler Örneğinin Değerlendirilmesi.*” İlhan Tekeli Toplu Eserler.24, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012. 348
https://www.academia.edu/35820628/_Bah%C3%A7eli_Evler_%C3%96rne%C4%9Finin_De%C4%9Ferlendirilmesi_%C4%B0lhan_Tekeli_Toplu_Eserler_24_Tarih_Vakf%C4%B1_Yurt_Yay%C4%B1nlar%C4%B1_%C4%B0stanbul_2012_s_343_352 (15 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim. “*Bahçeli Evlerin Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması.*” Ankara: Kent-Koop, 1984. 9-10.
- Tetik, Kemal. “Kira Evi.”, *Arkitekt*, Sayı: 1937-04 (76), 1937. 105.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/29/211.pdf> (17 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri., “*İstanbul Ataköy Konutları.*” Sayı 442-443 - 2006/2-3. 60-61 <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/28.pdf> (22 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Tomsu, Leman. “*Bursa Evleri.*” İstanbul Matbaacılık T.A.O, 1950. 136
- TSMD (Türk Serbest Mimarlar Derneği). “*Konut.*” Derleyenler: İlhan Kesme, Orçun Ersan, 2010. 93
- Ünal, Bekir İhsan. “Rasih İhsan Kira Evi.” *Arkitekt*, Sayı: 1939-11-12 (107-108), 1939. 243,244. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/105/1157.pdf> (22 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Vanlı, Şevki. “*Mimariden Konuşmak-Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış.*” 1.Cilt”, Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 2006. 100.
- Vedat, Nihat. “Pertev Apartmanı.” *Arkitekt*, Sayı: 1933-02 (26), 1933. 45-46.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/89/936.pdf> (18 04, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Yavuz, Fehmi. “*Köyden Şehre Göç ve Şehirleşme (Çevre Sorunları, Özellikle Toprak Açısından)*.” Türkiye’ nin Gelişme Eğilimleri Konferansı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 10-15 Haziran 1974. 5
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3124/43390> (04 01, 2020 tarihinde erişilmiştir).

Yazıcıoğlu, Zeynep. “*1950-1970’lerde İstanbul’ da Konut Mimarisi: Bağdat Caddesi Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2000. 16

Yücel, Atilla. “İstanbul’ da 19. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri”, Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme* içinde, (305, 307) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996.

Zeyrek, H. Turgut. “*Anadolu Konut Mimarisinde Portikolu Avluların Gelişimi ve Değişimi*.” İstanbul: Ege yayınları, 2005. 34

<https://www.avrupakonutlari.com/proje/avrupa-konutlari-isparkule-3/> (20 04, 2020 tarihinde erişilmiştir)

<http://www.tasyapi.com/tr/trump-towers-0925> (10 05, 2020 tarihinde erişilmiştir)

<https://www.ekoyapidergisi.org/6004-kent-omurgasinin-anasenaryosu-peyzaj-yapisi-ile-kurulur.html> (15 05, 2020 tarihinde erişilmiştir).

<https://www.arkiv.com.tr/proje/tekfen-bomonti-apartmanlari/1623>. (10 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

<http://www.dbarchitects.com.tr/tekfen-bomonti-konutlari/> (10 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

<https://www.kuzugrup.com/proje/spradon-vadi-evleri/> (20 05, 2020 tarihinde erişilmiştir.)

ÖZGEÇMİŞ

08 Aralık 1983 tarihi, İstanbul ili Üsküdar ilçesi doğumluyum. Liseyi Beşiktaş Lisesi' nde tamamladıktan sonra, Beykent Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2008 yılında mezun olduktan sonra, aynı yıl Beykent Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalında, Mimarlık tezli yüksek lisans eğitimine başladım. Çeşitli firmalarda çalıştıktan sonra meslek hayatımı özel bir şirkette sürdürmekteyim.

Aday: Feyza AMASYA